

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זתים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת חיי שרה

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני ולה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

פְּרִשְׁת חַיֵּי שָׂרָה

א

'אִשָּׁה יִרְאֵת ה' היא תתהלל' (משלי לא, ל), **'אִשֶּׁת חַיִל עֲמֹרַת בַּעֲלָה'** (שם יב, ד), זו שָׂרָה (במדב"ר יח, כא), **בַּעֲלָה** נתעטר בה (ב"ר מז, א), ו**כְּרוּחַ הַקֶּדֶשׁ שָׁבָה** (רש"י בראשית כא, יב). ו**לְכַבֹּדָהּ נִפְרָשׁ כָּל פְּרִשְׁת אִשֶּׁת חַיִל** (משלי לא), **כִּי־ה'** הַמּוֹבָה עָלֵינוּ, וְאַחַר כֵּן נָבֹא לְבֵאוֹר הַפְּרָשָׁה.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

א

דרוש בפרק 'אשת חיל'

וְלְכַבֹּדָהּ של שרה אמנו, נִפְרָשׁ כָּל פְּרִשְׁת אִשֶּׁת חַיִל (משלי לא) כרמוז על מעלותיה של שרה, וכמבואר במדרש תנחומא (אות ד)¹, שכשהספיד אברהם את שרה, דרש עליה כל פרשה זו, כִּי־ה' הַמּוֹבָה עָלֵינוּ - כפי אשר תהיה עזרתו של הקב"ה עמנו להצליחנו בזה, וְאַחַר כֵּן נָבֹא לְבֵאוֹר הַפְּרָשָׁה - פרשת חיי שרה.

הקדמה

'אִשָּׁה יִרְאֵת ה' היא תתהלל' (משלי לא, ל)², **'אִשֶּׁת חַיִל עֲמֹרַת בַּעֲלָה'** (שם יב, ד)³, זו שָׂרָה (במדב"ר יח, כא)⁴, והיינו שאברהם אבינו, **בַּעֲלָה** של שרה, **נִתְעַטֵּר בָּהּ** - החשיבה כאילו היא העטרה שלו (ב"ר מז, א)⁵, ו**כְּרוּחַ הַקֶּדֶשׁ שָׁבָה** - וכן נתעטר אברהם ברוח הקודש שהיתה לשרה, שהוא היה טפל לה כנביאות (רש"י בראשית כא, יב)⁶.

ציונים ומקורות

(בראשית יז, טו), כתיב (משלי יב) 'אשת חיל עטרה בעלה', אמר רבי אחא, בעלה נתעטר בה, והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי, מרתא דבעלה, בכל מקום האיש גוזר, ברם הכא (בראשית כא, יב) 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה'. ה. פירוש, על הפסוק הנ"ל 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', פירש רש"י, שמע בקולה, בקול רוח הקודש שבה, ע"כ. והואיל והתבאר ששרה היתה עטרה לבעלה, בכך שאברהם נצטווה לשמוע בקולה, ו'בקולה' היינו קול רוח הקודש שבה, נמצא שאברהם נתעטר 'בה וברוח הקודש שבה'. והיינו כמו שכתב רש"י (שם שאברהם היה טפל לשרה כנביאות [וכן מבואר במדרש (שמו"ר א, א)]. 1. לשון המדרש תנחומא, זה שאמר הכתוב 'אשת חיל עטרה בעלה', זה אברהם שהיה מקונן על שרה, מה כתיב למעלה מן הענין 'ותמת שרה' וגו' (בראשית כג, ב), התחיל אברהם לבכות עליה ולומר 'אשת חיל מי ימצא בטח בה לב בעלה' וכו', ע"כ. ועינין שם שדורש את כל הפרשה. 2.

א. לשון הפסוק, 'שְׂקָרַתְּ חַנּוּן וְהִקְלַתְּ אִשָּׁה יִרְאֵת ה' היא תתהלל'. ב. לשון הפסוק, 'אִשֶּׁת חַיִל עֲמֹרַת בַּעֲלָה' וְהִקְבֵּב בַּעֲצָמוֹתָיו מְבִישָׁה'. ג. לשון המדרש, 'אשת חיל עטרה בעלה', זו שרה. אמנם מדברי רבנו שהקדים את הפסוק 'אשה יראת ה' היא תתהלל', נראה שהבין, שגם מה שכתוב 'אשה יראת ה' היא תתהלל' בסוף פרשת 'אשת חיל', הכוונה לשרה. ואכן בילקוט שמעוני (משלי יז, א) תוספת דרשו 'אשת חיל מי ימצא', זו שרה, דכתיב בה (בראשית יב, יא) 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את'. [וכן במדרש תנחומא (אות ד) דרשו, 'אשת חיל עטרה בעלה' זה אברהם שהיה מקונן על שרה, מה כתיב למעלה מן הענין 'ותמת שרה' וגו', התחיל אברהם לבכות עליה, ולומר 'אשת חיל מי ימצא בטח בה לב בעלה'. וכן נדרש כל שאר המזמור, על שרה]. ואם כן, כל הפרשה והמעלות המנויות שם מתפרשות על שרה, וזהו מה שממשיך רבנו לפרש במתיקות בהמשך המאמר. ד. לשון המדרש, 'ויאמר אלוקים שרי אשתך' וגו'

באור פסוקי 'אשת חיל' עד סוף משלי

מאמר ז"ל פי נסיב איניש איתתא, מציא או מוצא

שאלה בלי טעם, דאיך אפשר לחתן בן לילה אחר סמוך לנישואיו, שיהיה יודע אם מצא אשה טובה או רעה, שזה לא יבחן אלא בהמשך הזמן. ועוד, מה תועלת יש בשאלתם, דממה נפשך, שאם היא אשה טובה, גם בלא דבריהם היא טובה, ואם מצא אשה רעה, מה בידו של זה לעשות, ואתו לנחומי, צעורי קא מצערי ליה. ועיין שם שתרין מה שתרין.

'אשת חיל מי ימצא' (משלי לא, י) וכו', קשה, דממה נפשך, אם יש אשת חיל בעולם, איזה אדם ימצאנה. ואם לא יש בעולם אשת חיל, פשיטא שאי אפשר להמצא.

ובפרק ו' דיבמות (סג, ב) אמרינו, במערבא פי נסיב איניש אתתא אמרי ליה הכי, 'מצא' (שם יח, כב) או 'מוצא' (קהלת ז, כו). והקשה שם הרי"ף (על עין יעקב ד"ה כיון), שזו לכאורה

זרע שמשון המבאר

'מצא', ככתוב (משלי יח, כב) 'מצא אשה מצא טוב', או שמא היא אשה רעה, בבחינת 'מוצא', ככתוב (קהלת ז, כו) 'ומוצא אני מר ממות את האשה'.

והקשה שם הרי"ף (על עין יעקב ד"ה כיון), שזו לכאורה שאלה בלי טעם - שאלה שאין ראוי לשאול אותה, דאיך אפשר לחתן בן לילה הראשון לנישואיו, שיהיה יודע אם מצא אשה טובה או רעה, שהרי זה לא יבחן - לא יתברר לו אלא בהמשך הזמן שידור עמה לאחר הנישואין.

ועוד הקשה, מה - איזו תועלת יש לחתן בשאלתם של בני מערבא, דלכאורה ממה נפשך אין בה תועלת, שאם היא אשה טובה, הרי גם בלא דבריהם היא טובה, והוא ישמח עמה גם בלא דבריהם. ואם מצא אשה רעה, מה בידו של זה שנשא אותה לעשות, וכי אפשר לו להפוך אותה לאשה טובה, ואתו לנחומי, צעורי קא מצערי ליה (כתובות ח, ב), וכי בזמן שאדם

תמיהה האם שייך למצוא אשת חיל

'אשת חיל מי ימצא וכו' נרחק מפנינים מכה' (משלי לא, י). קשה - יש להקשות על הלשון 'אשת חיל מי ימצא', שפירושו מי הוא אשר יוכל למצוא 'אשת חיל' - אשה כשירה, שמזדרזת בעשיית מצוות ובמעשים טובים, שהוא דבר שאינו מצוי¹, דממה נפשך, אם יש בנמצא אשת חיל בעולם, הרי שבעל כרחך איזה אדם ימצאנה, ולמה אמר 'מי ימצא', שמשמע שלא שייך כלל למצוא אותה ואין מי שימצא אותה. ואם לא יש בעולם שום אשת חיל, הרי פשיטא שאי אפשר להמצא - לא יתכן שאיזה איש ימצאנה, ולא הוצרך הפסוק להשמיענו זאת.

דקדוקים בדברי הגמרא ששאלו לחתן אם אשתו טובה ונראה לתרין, בהקדם מה שבגמרא בפרק ו' דיבמות (סג, ב) ² אמרינו, במערבא פי נסיב איניש אתתא - בארץ ישראל, כשאיש נשא את אשתו, למחרת הנישואין אמרי ליה הכי - היו בני אדם שואלים אותו כך, מצא או מוצא - האם אשתך טובה, בבחינת

ציזנים ומקודות

אשה מצא טוב, מוצא דכתיב 'ומוצא אני מר ממות את האשה'. י. כך הוא פירוש דברי הגמרא בפשטות, וכפי שהבינם הרי"ף שרבינו מביא בסמוך. אך רבינו מבאר בהמשך את דברי הגמרא באופן אחר.

לשון הפסוק (עזרא ח, יח) 'כיד אלוקינו הטובה עלינו', ופירוש רש"י שם. ח. ע"פ מצודת דוד. ט. לשון הגמרא, במערבא כי נסיב אינש איתתא, אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב 'מצא

וּלְדִידוֹן קָשִׁיאַ מַעֲיָקְרָא לִיתָא, דְּכִי נָסִיב אִישׁ אִיתְתָּא, אִינּוּ רּוּצָה לּוֹמַר לְאַחַר שְׁנַכְנַסָּה עִמּוֹ לְחַפָּה, כְּמוֹ שְׁפָתַב הָרַב ז"ל, אֶלָּא כְּשָׂבָא מִתְחַלָּה בְּשַׁעַת שְׁדוּכִין לְשַׁדְּךָ לֹא אִשָּׁה, כְּדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּה אַרוּסִין וְקַדוּשִׁין וְלַקְחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה, הֵיוּ שׁוֹאֲלִים לֹא, 'מְצָא' אוּ 'מוּצָא'.

וּבּוֹנְתָם הֵיחָה לְשָׂאֵל לְאוֹתוֹ הַחֲתָן, אִם זֹאת הָאִשָּׁה בְּאִתָּהּ לֹא בְּלִי תַפְלָה וּבְלִי שׁוּם הַפְּצָרָה שְׁלוֹ, בּוֹדָאֵי הִיא הִיא הַמְּזוּל שְׁלוֹ וּבַת זּוּגְתָו. וְזֵהוּ 'מְצָא' לְשׁוֹן עֵבֶר, לְרַמּוֹ לְאַרְבַּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַזָּלָד, שְׂאֵז יּוֹצֵאת הַבַּת קוֹל, בַּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי (סוֹטָה ב, א).

זרע שמשון המבאד

לְאִשָּׁה - שְׁתִּינְשָׂא לּוֹ וּדְיוֹר עִמָּה, אִז הֵיוּ שׁוֹאֲלִים לֹא בְּנִי מֵעֵרְבָא, הָאִם שִׁידוּךְ זֶה הוּא בְּכַחֲנִית 'מְצָא' אוּ בְּכַחֲנִית 'מוּצָא'. וּבּוֹנְתָם הֵיחָה לְשָׂאֵל לְאוֹתוֹ הַחֲתָן, אִם זֹאת הָאִשָּׁה שָׂבָא לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמָּה, בְּאִתָּהּ לֹא בְּלִי תַפְלָה וּבְלִי שׁוּם הַפְּצָרָה שְׁלוֹ - שְׁלֵא תַפְלַל אוּ הִרְבַּה בְּבַקְשׁוֹת מֵאֵת הַקַּב"ה שְׁתַּסְכִּים אִשָּׁה זֹו לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמּוֹ, שְׂאֵז בּוֹדָאֵי הִיא הִיא הַמְּזוּל שְׁלוֹ וּבַת זּוּגְתָו - שְׁקוּדִם שְׁנוּלָד, גִּזְרוּ בְּשָׁמַיִם שְׁהֵם יִינְשָׂאוּ זֶה עִם זֶה²⁶. וְזֵהוּ 'מְצָא', שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֵבֶר, שֶׁלְשׁוֹן זֶה בֵּא לְרַמּוֹ לְאַרְבַּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַזָּלָד, שְׂאֵז כְּבֵר מְצָא אוֹתָהּ, שְׁהִירִי אֵז יּוֹצֵאת הַבַּת קוֹל וְאוֹמֵרַת, בַּת פְּלוּנִי תֵהִיָּה לְאִשָּׁה לְפְלוּנִי, כְּמִבּוֹרֵא בְּגִמְרָא (סוֹטָה ב, א)²⁷.

כְּגוֹן כְּשִׁמְתַּכְרַר לּוֹ שֶׁהָאִשָּׁה שְׁלַקַּח אִינָה אִשָּׁה טוֹבָה, שְׂאֵז הִיָּה רֵאוּי לְאַחֲרִים לְנַחַם אוֹתוֹ עַל צִרְתּוֹ, הָאִם רֵאוּי שְׁבִנִי מֵעֵרְבָא יַעֲשׂוּ אֵת הַהִיפֵךְ וַיַּצְעֲרוּהוּ יוֹתֵר, עַל יְדֵי דִיבּוּרִם שְׂאִשָּׁה הִרְעָה הִיא יוֹתֵר מֵר מִמֵּהוּמֹת. וְעִוּוּן שְׁם בְּרִי"ף, שְׁתַּרְיָן מַה שְׁתַּרְיָן²⁸.

בִּיאור הַשְּׂאֵלָה אִם הַשִּׁידוּךְ נִגְדַר לְפָנֵי יְצִירַת אוּ שְׂבָא בְּכַח הַתַּפְלָה וּלְדִידוֹן, קָשִׁיאַ מַעֲיָקְרָא לִיתָא - לְדַעַתְנוּ הַקּוּשִׁיאַ אִינָה קִייַמַת מִתְחִילַתָּה²⁹, דְּמָה שְׂאִמְרוּ בְּגִמְרָא כִּי נָסִיב אִישׁ אִיתְתָּא, אִינּוּ רּוּצָה לּוֹמַר, שְׁלְאַחַר שְׁנַכְנַסָּה עִמּוֹ לְחַפָּה וּכְבֵר נִישָׂאוּ זֶה לְזֶה, הֵיוּ שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ 'מְצָא אוּ מוּצָא', כְּמוֹ שְׁפָתַב הָרַב - הַרִי"ף ז"ל. אֶלָּא רּוּצָה לּוֹמַר, כְּשָׂבָא הָאִישׁ מִתְחַלָּה בְּשַׁעַת שְׁדוּכִין לְשַׁדְּךָ לֹא אִשָּׁה - הֵיינוּ קוּדִם שְׁמַשְׁתַּדֵּךְ עִם אִשָּׁה פְּלוּנִית, כְּדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּה אַרוּסִין וְקַדוּשִׁין וְלַקְחַת אוֹתָהּ לֹא

ציונים ומקורות

שֶׁהִיא הַזִּיווּג הַשׁוֹכְרוּ לּוֹ מְקוּדִם, וְאִם נִזְדַּמְנָה לּוֹ רַק בְּכַח הַתַּפְלָה, הִרִי זֶה סִימָן שְׂאִין זֶה הַזִּיווּג הַשׁוֹכְרוּ לּוֹ קוּדִם לְיַצִּירְתּוֹ. יֵד. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, אִמֵּר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, וְקָשִׁין לּוּוּגִין כְּקַרְיַעַת יֵם סוּף שְׁנֵאִמֵּר (תְּהִלִּים סח, ז) 'אַלוּקִים מוֹשִׁיבֵי יַחֲדִים בֵּיתָה מוּצִיא אִסִּירִים בְּכוֹשֵׁרוֹת', אִינִי, וְהָא אִמֵּר רַב יְהוּדָה אִמֵּר רַב, אַרְבַּעִים יוֹם קוּדִם יְצִירַת הַזָּלָד בַּת קוֹל יּוֹצֵאת וְאוֹמֵרַת, בַּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי, בֵּית פְּלוּנִי לְפְלוּנִי, שְׁדָה פְּלוּנִי לְפְלוּנִי. לֹא קָשִׁיא, הָא בּוּזַג רֵאשׁוֹן, הָא בּוּזַג שְׁנִי.

יֵא. שְׂאֵף שֶׁהַחֲתָן נִמְחַלֵּין לּוֹ עוֹנוֹתָיו, מְכַל מְקוּם הֵם כְּמוֹנַחִים בְּקוּפְסָא, וְאִם לְאַחַר הַנִּישׁוּאִין הוּא מִתְחַלֵּךְ בְּצַדְקוֹת, הֵם מַחֲלוּם לְגַמְרִי, וְהַזְדוֹנוֹת נַחֲשָׁבִים לּוֹ כּוֹזְבוֹת. אֲבָל אִם ח'וֹ יֵשׁוּב לְכַסְלָה וַיַּחֲסָא, מְגַלְגֵּין עֲלֵיו אֵת כָּל חֲסָאֵי נִמְחַלּוּ קוּדִם הַנִּישׁוּאִין. וְהָאֵרִיךְ לְבֵאֵר בּוּזָה אֵת דְּבָרֵי הַגְּמְרָא וַיִּישׁוּב דְּקוּקִיו. יב. רֵאָה חֲתָם סוּפֵר (בְּפִרְשֵׁתֵינוּ ד"ה וִיסְפֹר) שְׁכַתַּב בְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּכַל דְּבָרֵי רַבְּנּוּ. [עוֹנֵי"שׁ בְּהַעֲרוֹת, מִי הוּא רַבּוֹ זֶה]. יג. רַבִּינוּ מַחֲדָשׁ, שְׂאִם נִזְדַּמְנָה לּוֹ אִשְׁתּוֹ בְּלִי תַפְלָה, הִרִי זֶה סִימָן

תַּפְלוּתוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מו"ק יח, ב), שֶׁמָּא יִקְדַּמְנוּ אַחֵר בְּרַחֲמִים. וְהוּא 'מוֹצֵא' לְשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁמִּצְאָה עִתָּהּ. וְאִז אֵין זְווגוּ עוֹלָה יָפָה, כִּתְהִיֵּא דְרַבָּא בְּפֶרֶק ג' דְּמוֹעֵד קָמֵן (שס),

דְּשִׁמְעִיהָ לְהֵהוּא גִבְרָא דְקָאָמַר, רַחֲמֵנָא לְיִדְדֵימֵן לִי פְּלִנִּיתָא וְכוּ', וְאִי לֹא, כְּפָרְתָּ בָּהּ.

וּבְנִנְתָּם הִיְתָה לְהִזְהִירוֹ שְׂאֵם זָכָה בָּהּ מִחֲמַת תַּפְּלוּתוֹ, אָף עַל גַּב

זרע שמשון המבאד

ידי תפילותיו, אין זיווגו עולה יפה - חיינו עמה אינם מצליחים כראוי, כִּתְהִיֵּא דְרַבָּא - כהמעשה שאירע אצל רבא, כמוכא בגמרא בְּפֶרֶק ג' דְּמוֹעֵד קָמֵן (שס)¹⁰, דְּשִׁמְעִיהָ לְהֵהוּא גִבְרָא דְקָאָמַר, רַחֲמֵנָא לְיִדְדֵימֵן לִי פְּלִנִּיתָא - ששמע שאיש אחד ביקש בתפילתו שהקב"ה יזמין לו שיתארס עם אשה פלונית וכו', ואמר לו רבא, אל תבקש כן, לפי שממה נפשך, אם אשה זו ראויה לך על פי הבת קול, הרי אף שלא תרבה בתפלה, היא לא תלך ממך ותינשא לאדם אחר¹¹. וְאִי לֹא, כְּפָרְתָּ בָּהּ¹² - באשתך, שאם אינה בת מזלך, ומכל מקום תזכה בה בכח תפילותיך, לאחר זמן תתחרט על מה שנישאת לה, לפי שחיך עמה לא יצליחו¹³.

וּבְנִנְתָּם - מה שבני ארץ ישראל שאלו אם האשה שהוא בא להשתדך עמה, היא 'מצא' על פי הבת קול, או 'מוצא' על ידי תפילותיו, הכוונה בזה הִיְתָה לְהִזְהִירוֹ¹⁴, שְׂאֵם זָכָה בָּהּ מִחֲמַת תַּפְּלוּתוֹ, אָף עַל גַּב

בכח התפילה, אף שלא הכריזו הבת קול עליה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בגמרא (מו"ק יח, ב)¹⁰, שמתור לארס אשה בחולו של מועד, ואין לעכב את האירוסין עד אחרי החג, מפני שחוששים שֶׁמָּא יִקְדַּמְנוּ אִישׁ אַחֵר בְּרַחֲמִים - בתפילה, ויתארס עמה לפניו, כלומר, שמא איש אחר יתפלל שאשה זאת תזדמן לו להנשא לו, ותפילתו תתקבל והיא תתארס עמו, אף שהבת קול הכריז שהיא ראויה להנשא לאיש אחר. ומבואר, שאפשר שתפילת מי שאינו בן זוגה תועיל לזכות בה, ולהפסידה מבן זוגה. וְזֶהוּ מָה שֶׁשָּׂאלוּ אֵת הַחֲתָן 'אוֹ מוֹצֵא' לְשׁוֹן הַזֶּה, האם היא אשה שֶׁמִּצְאָה עִתָּהּ עַל יְדֵי תַפְּלוּתוֹ, ולא היתה מזומנת לו כבר מקודם על ידי הבת קול שלפני הלידה.

הנושא אשה שלא על פי הבת קול,

אין זיווגו עולה יפה, והתפילה מועילה בכך

וְאִז - אם הוא משתדך עם אשה שלא הכריזו הבת קול עבורו, אלא זכה בה רק על

ציונים ומקורות

שזיווגם לא יעלה יפה. יז. יש לבאר, שאף שבגמרא משמע ששייך שהיא תלך להינשא לאיש אחר, ע"י שהאיש הוא ירבה בתפילה, מכל מקום, איש זה לא היתה תפילתו כך שלא יקחנה ממנו, אלא שיזכה בה. יח. כן היא הגירסא בדפוס ראשון, וראה בהערה לעיל בסמוך, שתי הגירסאות שבגמרא. יט. ע"פ רש"י מכת"י (ד"ה ואי לא). כ. היינו, שלפי פירוש רבינו מיושבות קושיותיו על פירוש הרי"ף, שכיון ששאלוהו אם מצאה בתפילה או על ידי בת קול, אין שייך כלל הקושיא, שאינה מכירה בן לילה אחד. וכמו כן, כיון שהיו שואלים אותו קודם שנשתדך עמה, ולא לאחר הנישואין, איך שייך להקשות מה

10. לשון הגמרא, אמר שמואל, מותר לארס אשה בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר וכו', ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר, והאמר רב יהודה אמר שמואל, בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני. אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים. 11. לפנינו בגמרא, כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי ואמר, תזדמן לי פלניתא. אמר ליה, לא תיבעי רחמי הכי, אי חזיא לך, לא אזלא מינך. ואי לא, כפרת בה [מתוך שתראה שלא נתקבלה תפלתך, תבא ח"ו לכפור בהקב"ה]. אך בפירוש רש"י מכת"י גרס, כפרת בה, והכוונה שתתחרט על מה שלקחת אשה זאת. וכך נראה בכוונת רבינו, ממה שביאר באורך,

סימן רע לה. ולכן אי אפשר שיזדמנו אלה המקרים באשת חיל, הואיל שרב זכותה.

ומשום הכי, אמר הכותב 'אשת חיל מי ימצא' בלשון עתיד, דהינו, על ידי תפלותיו, בודאי זה אי אפשר, ולא יעילו כלום תפלותיו נגדה אם אינה בת מזל וראויה לו.

זרע שמשון המבאר

קדם זמנה. ואם ימות הוא תחילה, יש לה צער לישוב אלמנה, שמה שבעלה מת בחייה קודם זמנו, הוא סימן רע לה¹⁷. ולכן אי אפשר שיזדמנו אלה המקרים באשת חיל - אשה כשירה, הואיל שרב זכותה - מרובים זכויותיה מחמת המצוות שמקיימת, ואינה ראויה להצטער. ולכן לאשה כשירה, בודאי לא יארע לה להנשא למי שאינה בן זוגה, אלא הקב"ה יזמין לה רק את בן זוגה שעל ידי הבת קול, כדי שהזיווג יעלה יפה, ולא תחיה חיי צער.

ומשום הכי - ועל כן אמר הכותב 'אשת חיל מי ימצא' בלשון עתיד, דהינו מי הוא אשר יוכל למצוא על ידי תפלותיו, אשה צדקנית שאינה בת זוגו ולא הוכרזה כבת קול עבורו, זה בודאי זה אי אפשר, ולא יעילו כלום תפלותיו נגדה - להתארס עמה, אם אינה בת מזל וראויה לו על פי הבת

שאינה בת מזל, ותחזק נמי בתפלתו, שפא תועיל לו לראות סימן יפה בזווגו, בראיתא בזהר פרשת וילך (רפד, א).

וידוע, שפשאין הזווג עולה יפה, אם באים לידי עניות, הם חיים של צער אף לאשה, ואם תמות היא, יש לה צער למות קדם זמנה. ואם ימות הוא, יש לה צער לישוב אלמנה, שהוא

שאינה בת מזל, ולא הכריז הבת קול עליה עבורו, צריך הוא לחשוש שמה חיי עמה לא יהיו מוצלחים, ולכך עתה אחר שהשתדך עמה ותחזק נמי עוד בתפלתו שיוסיף עוד להתפלל גם על הצלחת הזיווג, שפא תועיל לו - שאפשר שתפלתו תסייע לו לראות סימן יפה בזווגו, אף על פי שאינה בת זוגו, בראיתא בזהר פרשת וילך (רפד, א)¹⁸.

אשת חיל לא תזדמן בכח התפילה, והיא תינשא להראוי לה מהבת קול

וידוע¹⁹, שפשאין הזווג עולה יפה, אזי האיש והאשה יהיו עניים, או שהאשה תמות קודם זמנה, או הבעל מת קודם זמנו, כמו ששנינו בכרייתא (פסחים מט, א)²⁰, ואם באים לידי עניות, הם חיים של צער אף לאשה, שלשניהם אין מזונותיהם ופרנסתם מצויים. ואם תמות היא לפני זמנה, יש לה צער למות

ציזנים ומקודות

בת כהן לישראל אין זווג עולה יפה, מאי היא, אמר רב חסדא, או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא, קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות. כד. מפני שיש בזה סימן רע, היא תשב אלמנה זמן רב, ויש לה בזה צער גדול. וענין הסימן רע היינו שנראה בעיני בני אדם שמפני שהיא אשה שאינה כשירה, בעלה מת. ויחששו להנשא לה עוד. ואף שלפי ההלכה נחשבת האשה 'קטלנית' רק כשמתו שני אנשים שנישאו לה (ראה יבמות סד, א), מכל מקום, היא תחשוש שבני אדם יאמרו לאחר מיתת בעלה הראשון, שהיא קטלנית. ועיין בזהר (פרשת משפטים קב, א) שהארין לבאר שרוח הבעל הראשון שמת, מוסיף לעמוד בגוף אלמתו, ומריב

תועלת יש בזה. כא. כתוב בזהר, הנושא אשה שאינה בת זוגו, הוא עלול להיות נדחה מפני בן זוגה, כלומר, שימות קודם זמנו כדי שיוכל בן זוגה לישאנה. אמנם מכל מקום, אם בן זוגה אינו בעל מעשים טובים, לא נדחה בעלה הראשון מפניו [ותא חזי אי האי לא כשרן עובדוי, אף על גב דדיליה היא ההיא אתתא, לא אתדחי האי אחרא מקמיה]. ומסיים הזוהר, 'בגין כך, בעי בר נש למבעי רחמי קמיה קודשא בריך הוא, כד יזדווג, דלא יתדחי מפני אחרא' - משום זה, צריך האדם לבקש רחמים מהקב"ה כשהוא נושא אשה, שלא ידחה מפני אחר. כב. עתה חוזר רבנו לבאר כוונת הפסוק 'אשת חיל מי ימצא'. כג. לשון הגמרא, דאמר רבי יוחנן,

וַיֹּאֶף אִם תִּמְצָא לֹמֶר, שְׁלַפְעָמִים אֶפְשָׁר שְׁתִּשְׁאָר אִשְׁתְּ חַיִּל בְּלִי בֶן זֹוג שְׁלָה, דְּהֵינּוּ, שְׁמַת בְּעוֹדוֹ קָטָן, עַל חֲטָא אָבִיו (שבת לב, ב), או על ידי איזו סבה אחרת, וְאִז אֶפְשָׁר שְׂיֻעֵילוּ תַּפְלוּתָיו שֶׁל אָדָם זֶה לְקַחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה, עִם כָּל זֶה, אָמַר הַפְּתוּב 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְּרָה'.

וְכַתֵּב הַרְמִ"ע (בספרו עשרה מאמרות) **בְּמֵאמַר חֲקוֹר דִּין חֵלֶק ד' פְּרָק י"ז, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַזְּיוּג עֲלִיּוֹן לְפִי הַפְּנִינָה שְׁזַכְּרֵנוּ, וְהוּא צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבָר, הוּא נֶעְנֶה תַּחֲלָה (ב"ק צב, א), לְמַעַן יִזְכֶּה לְאַתְעֲרָא מִתַּתָּא לְהִיּוֹת שׁוֹשְׁבִין לְעֵילָא, עכ"ל. וְזֶהוּ 'רַחֵק**

זרע שמשון המבואר

קול שיצאה קודם יצירתו, שהוא לשעבר. אלא לעולם תזכה האשה הצדקנית, שהיא 'אשת חיל', להנשא לבן זוגה הראוי לה מהבת קול, והיינו שאשת חיל תמיד זיווגה יהיה בבחינת 'מצא', ולא 'מוצא', ובכך מתורצת קושיית רבנו בפסוק, כי אכן בודאי יש אשת חיל בעולם, ועיקר כוונת הפסוק לומר, שמי שאינו בן זוגה, לא יתכן לו למצוא אותה ולהנשא לה.

תפילותיו, אף שלא נגזר כן קודם שנולדו. עם כ"ל זה, אָמַר הַפְּתוּב 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְּרָה', כלומר, אף אם יארע לפעמים שימצא אשה כזאת, מכל מקום, יוכל לזכות בה רק אם 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְּרָה', וכפי שיתבאר להלן.

המתפלל עבור זיווג העליון זוכה למצוא זיווג

וְכַתֵּב הַרְמִ"ע (מפאנו, בספרו עשרה מאמרות) **בְּמֵאמַר חֲקוֹר דִּין חֵלֶק ד' פְּרָק י"ז, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ¹⁰, הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַזְּיוּג עֲלִיּוֹן לְפִי הַפְּנִינָה שְׁזַכְּרֵנוּ - הַזְּיוּג שֶׁל הַקַּב"ה וְכִנְסַתֵּהּ יִשְׂרָאֵל, שִׁישׁוּבוּ וַיִּתְאַחֲדוּ, וְתַהִיּהּ הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה, וְהוּא עֲצָמוּ גַם כֵּן צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבָר - שְׁגַם הוּא מְבַקֵּשׁ לְמַצוֹא אֶת זְיוּגוֹ, הוּא נֶעְנֶה תַּחֲלָה מִן הַשָּׁמַיִם לְמַצוֹא אֶת זְיוּגוֹ, וְכַמְבוֹאֵר כֵּן בַּגְּמָרָא (ב"ק צב, א)¹¹, לְמַעַן יִזְכֶּה לְאַתְעֲרָא מִתַּתָּא לְהִיּוֹת שׁוֹשְׁבִין לְעֵילָא - כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הַזְּיוּג שֶׁלּוֹ לְמַטָּה, יִזְכֶּה לְהִיּוֹת כְּמוֹ שׁוֹשְׁבִין לְהַזְּיוּג הָעֲלִיּוֹן לְמַעְלָה¹², עכ"ל.**

אפשר שימצא אשה כשירה בכח התפילה כשכן זוגה מת **וַיֹּאֶף אִם תִּמְצָא לֹמֶר, שְׁלַפְעָמִים אֶפְשָׁר שְׁתִּשְׁאָר 'אִשְׁתְּ חַיִּל' - אִשָּׁה צְדִיקָנִית, בְּלִי בֶן זֹוג שְׁלָה שֶׁהוֹכֵרוּ עֲלֶיהָ בְּבֵת קוֹל, דְּהֵינּוּ כַּגֹּן שְׁמַת בֶּן זֹוגָה בְּעוֹדוֹ קָטָן, ע"ל - מַחֲמַת חֲטָא שְׁחֲטָא אָבִיו, כַּמְבוֹאֵר בַּגְּמָרָא (שבת לב, ב)¹³, שְׁלַפְעָמִים הַבָּנִים הַקְּטָנִים מִתִּים מַחֲמַת עוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, או שמת בן זוגה על ידי איזו סבה אחרת, וְאִז אֶפְשָׁר שְׂיֻעֵילוּ תַּפְלוּתָיו שֶׁל אָדָם זֶה, לְקַחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה עַל יְדֵי**

ציונים ומקורות

של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים. כו. לשון העשרה מאמרות, נמצאו לפי זה שני מיני זיווג לאדם, אחד, כרחל ליעקב, שהיתה זוגתו ממש בתולדת הנשמות, מזיווגן של הקב"ה וכנסת ישראל וכו'. ואחד, שלא מדין התולדות אלא ברחמים, כזיווגה של לאה וכו', והמבקש רחמים על הזיווג העליון לפי הכוונה שזכרנו, והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה, למען יזכה לאתערא מתתא, ולהיות שושבין לעילא. כז. לשון הגמרא, כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. כח. על פי המבואר מפירוש יד יהודה.

עם בעלה השני שנשא אותה. והובאו דברי הזוהר בפירוש רבינו למגילת רות (את א'). ואפשר שמתעם זה יחששו להנשא לאלמנה. כה. לשון הגמרא, תנו רבנן, בעון נדרים מתים, דברי רבי אלעזר ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר, בעון ביטול תורה וכו'. פליגי בה רבי חייה בר אבא ורבי יוסי, חד אמר, בעון מזווה. וחד אמר, בעון ביטול תורה וכו'. פליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה, חד אמר בעון מזווה, וחד אמר בעון ציצית, ע"כ. וראה עוד ברש"י (במדבר טו, כז) וז"ל, 'ונשיהם ובניהם וטפם' בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין קלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין

מִפְּנִינִים מִכְרָה, שֶׁהַמֶּכֶר שֶׁלָּהּ בָּא
מִמְּקוֹם רְחוֹק שֶׁנִּקְרָא 'פְּנִינִים', שֶׁהָרִי
תָּלָוּ וְעוֹמֵד בְּזוּג עֲלִיּוֹן, וּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל
עַל זֶה הַזּוּג שֶׁהוּא זוּג נֶעְלָם שֶׁל
הַפְּנִימִיּוֹת לִפְנֵי וּלְפָנִים בְּקִדְּשׁ הַקִּדְּשִׁים,

כְּמוֹ הַפְּנִינִים שֶׁנִּקְרָאוּ כִּד לְפִי שִׁיּוּשְׁבוֹת
לִפְנֵי וּלְפָנִים, אִזּוּ דוֹקָא יִזְכָּה בָּהּ.
וּלְאַחַר שִׁיּוּשְׁבוֹת בָּהּ, בְּטַח בָּהּ לֵב
בַּעֲלָהּ וְכוּ', שֶׁבְּשִׁבְיָלָה יִהְיֶה
לְבַעֲלָהּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְעֶשֶׂר, כִּדְאִיתָא

זרע שמִשׁוֹן הַמִּבְּאֵר

שִׁיּוּשְׁבוֹת לִפְנֵי וּלְפָנִים בְּהִיכָלֵי הַמַּלְכִּים
וּבְאוֹצְרוֹתֵיהֶם, וְאִינֵם נִמְצְאִים בְּמִקְוֵם אַחֵר,
מִחַמַּת חֲשִׁיבוֹתָם³⁵, אִזּוּ דוֹקָא יִזְכָּה בָּהּ -
בְּאִשֶׁת חֵיל זו, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה הַבַּת זוּג
שֶׁהוֹכְנָה לוֹ עַל פִּי הַבַּת קוֹל.

בזכות האשה הכשירה יבואו הטובות שנקראו 'של'
וּלְאַחַר שִׁיּוּשְׁבוֹת בָּהּ - בִּיאֵשֶׁת חֵילִי בְּאוֹפֵן
זֶה, אִזּוּ בְּטַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ וְכוּ' וְשָׁלָל לֹא
יִחְסֹר, בַּעֲלָהּ יִבְטַח בְּאִשְׁתּוֹ, לְפִי שְׂבוֹכוֹתָה
לֹא יִחְסֹר 'שִׁלֵּל' מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמֵר, שֶׁבְּשִׁבְיָלָה -
בְּזִכּוֹת מָה שֶׁהִיא אִשָּׁה צַדִּיקָתִי, יִהְיֶה לְבַעֲלָהּ
בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְעֶשֶׂר, כִּדְאִיתָא בְּגִמְרָא
בְּיֻבְמֹת (סב, ב)³⁶.

ציונים ומקורות

דמרגניתא, וראה שלמי הגיבורים (לרבי אברהם בן דוד
זצ"ל, פני"ג דף נח א-ב). ומתוך דברי רבינו נראה ביאר
חדש בסוגיית הגמרא בהוריות, שדרשה תיבת
'מפנינים' כמו 'לפני ולפנים', וכבר עמדו המפרשים
על כך, שבפסוק כתוב 'פנינים', ולא 'לפני ולפנים'.
אמנם לפי דברי רבינו ניתן לבאר, שהגמרא דרשה כך,
משום שגם השורש של תיבת 'פנינים' עצמה, הוא
'לפני ולפנים', וכפי שפירש כאן רבנו הכוונה,
שנקראו לכשיטיץ' אלו פנינים מלשון 'לפני ולפנים',
מקום ששם מניחים אבנים יקרים אלו, וממילא כל
ענין הפנינים רומז לענין לפני ולפנים.
ג. לשון הגמרא, אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי,
כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא שמחה בלא ברכה
בלא טובה. בלא שמחה, דכתיב (דברים יד, כו)
'ושמחת אתה וביתך'. בלא ברכה, דכתיב (יחזקאל מד,
ל) 'להניח ברכה אל ביתך'. בלא טובה, דכתיב
(בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו' וכו'. רבא
בר עולא אמר, בלא שלום, דכתיב (איוב ה, כד) 'וידעת
כי שלום האלך ופקדת נוך ולא תחטא', ע"כ. ויתכן
לומר, שרבינו מפרש ש'טובה' שכתוב בגמרא שם,
היינו עושר. ובווהר חדש (פרשת חוקת סב, א) כתוב,
כל השרוי בלא אשה, שרוי בלא טובה וכו' בלא

זיווג הגון שלא על פי בת קול, בא ממקום גבוה בשמים
וְזֶהוּ 'רְחוֹק מִפְּנִינִים מִכְרָה', שֶׁהַמֶּכֶר -
הַזּוּיּוּג שֶׁלָּהּ - שֶׁל ה'אֵשֶׁת חֵילִי'³⁷, אִם הוּא
בֹּא עַל יְדֵי כַח הַתְּפִילָּה, וְלֹא מִחַמַּת הַבַּת
קוֹל, הָרִי הוּא בָּא מִמְּקוֹם 'רְחוֹק' - נִשְׁגַּב
וּגְבוּהָ, שֶׁנִּקְרָא 'פְּנִינִים'³⁸ שֶׁהָרִי זִיוּגוֹ תָּלָוּ
וְעוֹמֵד בְּזוּג עֲלִיּוֹן - שׁוֹכֵה לְזִיוּגוֹ רַק מִחַמַּת
שֶׁהַתְּפִלָּה עַל יַחֲדוֹ הַזּוּיּוּג הַעֲלִיּוֹן, וְלִכֵּן נִעֲנָה
תְּחִילָּה, וּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל עַל זֶה הַזּוּיּוּג הַעֲלִיּוֹן,
שֶׁהוּא זוּג נֶעְלָם שֶׁל הַפְּנִימִיּוֹת לִפְנֵי וּלְפָנִים
בְּקִדְּשׁ הַקִּדְּשִׁים -] שֶׁהוּא מִקְוֵם הַפְּנִימִי
מֵהָאוֹלָם שֶׁהוּא נִחְשָׁב 'בְּפָנִים'³⁹, כְּמוֹ
הַפְּנִינִים - מִרְגִּילוֹת יִקְרוּת, שֶׁנִּקְרָאוּ כִּד לְפִי

כ. ראה בקידושין (ב, א), שהקידושין נקראים גנין
ומקח, וככתוב (דברים כב, יג) 'כי יקח איש אשה'.
ד. ראה זוהר (פרשת תזריע מב, ב), וכדין כלה רחיקין
מאלין פנינים עלאין קדישין, דלא יהא לון חולקא
בהו, הדא הוא דכתיב 'ורחוק מפנינים מכרה'.
ה. ענין הזיווג שבקודש הקדשים, נזכר בזוהר
(אדרא זוטא פרשת האזינו רצו, ב). וראה עין חיים (שער
מ"ג ומ"ד דרוש י') שביאר מהות היחוד בין הקב"ה
וישראל במשל לזכר ונקיבה, כאשר היחוד השלם
נקרא זיווג פנים בפנים, כעין מראה הכרובים
שבקודש הקדשים. יתכן שכוונת רבנו לפרש כמו
שמצינו בגמרא (הוריות יג, א), שהדין שממזר תלמיד
חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, נלמד מהפסוק
(משלי ג, טו) 'יקרה היא מפנינים', מכהן גדול שנכנס
לפני ולפנים. ודרשו תיבת 'מפנינים' מלשון לפני
ולפנים, עיי"ש. כך גם בפסוק זה 'ורחוק מפנינים
מכרה' פירש רבנו שהכוונה למקום שנקרא פנינים,
ושזה בא לו מחמת שעורר את הזיווג במקום עליון
לפני ולפנים. ז. על פי עקידת יצחק (שער כב,
פרשת חיי שרה). ועוד יש לפרש, שהפנינה מצויה
בצדף הנמצא בעומק הים, ונמצא שהפנינה בפנים
הצדף, שהוא בפנים הים. ראה שבת (צ, א) 'בנוקבא

ועוד, 'שָׁלַל' גִּמְטְרִיא ה' פְּעָמִים
'חֶסֶד', שְׂזִיבָה לְהוֹת מוֹשְׁפֵעַ
מִכָּל הַחֲמִשָּׁה חֲסָדִים הִידוּעִים, הַפֶּדָה
דַּעַת הַמְקַטְרָגִים, שְׁכָל חֲפָצִים הוּא
לְהַשְׁטִין וְלַעֲזוֹר הַדִּין, חֶסֶם וְשָׁלוֹם.
גְּמַלְתָּהוּ טוֹב וְלֹא רָע. קִשָּׁה, דָּאֵם
הוּא טוֹב, פְּשִׁיטָא דְאִינוּ דְאִינוּ

בִּיבְמוֹת (פב, ב), לְפִי שְׁהַמְקַטְרָגִים לֹא
 הָיוּ רוֹצִים שְׁהָאֲדָם יְהִיָּה שְׂרוּי
 בְּמוֹבָה, כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּ ז"ל סוּד הַפְּסוּק
 (דברים כ, יד) 'וְאָכַלְתָּ אֶת שָׁלַל אֹיבֶיךָ',
 שְׂיִהְיָ לֹו מְמוֹן הַרְבֵּה, הַפֶּדָה רְצוֹן
 הַמְקַטְרָגִים, וְיִהְיָ נִקְרָא כְּאֵלוּ זֹכָה
 בְּשָׁלַל שְׁלֵהֶם.

זרע שמשון המבאד

נקראו בפסוק 'שָׁלַל', לפי ש'שָׁלַל' (360), הוא
 בגימטריא ה' פְּעָמִים 'חֶסֶד' (72), ובא הפסוק
 לרמז בכך, ש'איש זה שנשא 'אשת חיל',
 יזכה לְהוֹת מוֹשְׁפֵעַ מִכָּל הַחֲמִשָּׁה חֲסָדִים
 הִידוּעִים¹⁷, והיינו הַפֶּדָה דַּעַת הַמְקַטְרָגִים,
 שְׁכָל חֲפָצִים הוּא לְהַשְׁטִין - לקטרג ולְעֲזוֹר
 הַדִּין - לתבוע שיתנהג הקב"ה עם בריותיו
 במדת הדין ויענישם על חטאייהם, שהוא
 היפך החסד, חֶסֶם וְשָׁלוֹם.

ובמה שהטובה והעושר וכו' נקראו
 'שָׁלַל', יש לדקדק, שלשון זה שייך למה
 שהאדם לוקח לעצמו מאויבו בעל כרחו,
 ולכאורה לא מדובר כאן בכגון זה. ויש
 לבאר, שהוא לְפִי שְׁהַמְקַטְרָגִים לֹא הָיוּ
 רוֹצִים שְׁהָאֲדָם יְהִיָּה שְׂרוּי בְּמוֹבָה, כְּמוֹ
 שְׁדַרְשׁוּ ז"ל סוּד הַפְּסוּק (דברים כ, יד) 'וְאָכַלְתָּ
 אֶת שָׁלַל אֹיבֶיךָ' - מה שתזכה לכל הטובות,
 נקרא 'שָׁלַל' שנלקח בעל כרחם של
 המקטרגים¹⁷. וכמו כן, זה שישא את האשת
 חיל', יזכה שְׂיִהְיָ לֹו מְמוֹן הַרְבֵּה, והיינו
 הַפֶּדָה רְצוֹן הַמְקַטְרָגִים, וְיִהְיָ נִקְרָא כְּאֵלוּ
 הוּא זֹכָה בְּשָׁלַל שְׁלֵהֶם, ולכן כתוב 'וְשָׁלַל
 לֹא יִחְסֹר'¹⁷.

ועוד - טעם נוסף, שהטובות שיזכה בהן

ציזנים ומקודות

שלל', גימטריא ה' חסדים, שלקחה חלק בהם בדרך
 שלל וכו', כמבואר באוצרות חיים (דף צו, א) ובעין
 חיים (של"ח פ"ג). ע"כ. ובכתבי האר"י מובא כי
 'חמשה חסדים' היינו חמשה שמות הוי"ה שמצד
 החסד, שמספרם קיל'. כי הדעת דועיר אנפין יש בו
 חמשה חסדים וחמשה גבורות, והם עשרה הוי"ות,
 בגימטריא ר"ם. ראה עוד בשער מאמרי רשב"י (פרשת
 בראשית ופרשת שלח לך). וכתבו בספרים הקדושים, כי
 החמשה חסדים ממתיקים את החמשה גבורות, ומשם
 נשפע הטוב. לזו. כן הקשו בעין החיים (פרשת
 וזאת הברכה ד"ה גמלתהו) וכפני יצחק (פרשת חיי שרה
 דרוש חמישי) ובדרשות רבינו בצלאל (משלי בפסוק
 גמלתהו) וביעלת חן (פרשת חיי שרה אות יז). ונראה
 שהאלישיך והמוצות דיה כבר נשמרו מקושיא זו,
 שפירשו, בכל ימי כושר כושר, אבל אם עשה לה בעלה
 גמלה לו טוב ועומת הטובה, אבל אם עשה לה בעלה
 רע, לא גמלה לו כמעפלו.

ברכה וכו', בלא עושר, כמה דאת אמר 'בטח בה לב
 בעלה ושלל לא יחסר'. לד. ראה מעין החכמה
 [ספר קבלה קדמון] (ד"ה עוד צירוף, עמוד לג. סוד
 אלופי בני עשו, ענין האלוף העשרים ואחד, עמוד נא)
 שמבואר כן בדבריו. ל"ה. וראה עוד מה שכתב
 רבנו בפרשת לך לך (אות כז) וזה לשונו, ודייק לומר
 'שָׁלַל', על דרך 'ואכלת את שלל אויבך',
 שהמקטרגים שהם האויבים של אדם, לא היו רוצים
 שיתעשר. לזו. ראה בפירושו הרמ"ז [על הזוהר
 (פרשת וארא כב, ב) וזמאז באתי אל פרעה לדבר בשמך
 הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך' (שמות ה,
 כג), מאן הוא דיימא כדן, אלא משה דידע דהא דרגא
 אחרא עלאה זמין ליה, אמר רבי יצחק, בשירותא
 דאתיהיב ליה ביתא פקיד לה, כבר נז' דפקיד לביתיה
 ואמר כל מאן דבעי בלא דחילון], וז"ל, פקיד ליה,
 פירוש, המשיך עליה אור 'פקיד' שזו היתה נבואתו
 וכו', ועל זה נאמר (תהלים סח, יג) 'ונות בית תחלק

רַע. וַיֵּשׁ לֹמֶר, דְּאִמְרִינָן בְּמִצְעָא פֶּרֶק ד' (נמ, א), שְׂאִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלָא בְּשִׁבְלֵי אִשְׁתּוֹ, שְׂנַאמֶר (יחזקאל מד, ל) 'לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתָךְ' [וּלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה' (בראשית יב, טז)]. וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לְאָדָם דּוֹקָא בְּשִׁבְלֵי הָאִשָּׁה, הֵינּוּ לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה טוֹבָה נְאֻמָּנָה לְבַעֲלָהּ, לְפִיכָךְ

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח לְבַעֲלָהּ בְּרִכּוֹת עַל יְדֵהּ, בְּדִכְתִּיב (משלי כח, כ) 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת', וְאִמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ פְּרִשְׁתַּי פְּקוּדֵי (שמו"ר נא, א), כֹּל מִי שֶׁהוּא מִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח בְּרִכּוֹת עַל יְדוֹ. וְכִסּוּטָה שְׂאִינָה נְאֻמָּנָה, כְּתִיב (במדבר ה, יב) 'וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל'.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

באמונה ואינו מרמה אותם, זוכה להרבה ברכות, וְאִמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ פְּרִשְׁתַּי פְּקוּדֵי (שמו"ר נא, א) על פסוק זה, כֹּל מִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח בְּרִכּוֹת עַל יְדוֹ לְכָל הַנִּכְסִים שֶׁהוּא מוֹפְקֵד עֲלֵיהֶם לְשִׁמְרָם. וְגַם הָאִשָּׁה מוֹפְקֵדָת לְשִׁמּוֹר אֶת נִכְסֵי בַעֲלָהּ, וְכֵן צְרִיכָה לְהִיּוֹת נְאֻמָּנָה לּוֹ שֶׁלֹּא לְהִתְעַסֵּק עִם אַנְשִׁים אַחֲרָיִם, וְלִכֵּן אִם הִיא אִשָּׁה נְאֻמָּנָה, הַקְב"ה שׁוֹלַח עַל יְדֵהּ בְּרִכָּה לְנִכְסֵיוֹ.¹²

וְכִסּוּטָה - הַמְזוּנָה עִם אַחֲרָיִם, כִּיּוֹן שְׂאִינָה נְאֻמָּנָה לְבַעֲלָהּ, אֲלֵא נִבְעֵלְת לְאֻנְשִׁים אַחֲרָיִם, לְכֵן כְּתִיב (במדבר ה, יב) 'וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל' - שֶׁהִיא גּוֹרֵמַת לוֹ לְהַפְסִיד אֶת מְמוֹנָהּ,

וַיֵּשׁ לֹמֶר, בְּהַקְדָּם מַה דְּאִמְרִינָן בְּגִמְרָא כִּבְבֵי מְצִיעָא פֶּרֶק ד' (נט, א)¹³, שְׂאִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי - בְּזִכּוֹת אִשְׁתּוֹ, שְׂנַאמֶר (יחזקאל מד, ל)¹⁴ ('לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתָךְ'), וּלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה' (בראשית יב, טז)¹⁵. וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לְאָדָם דּוֹקָא בְּשִׁבְלֵי הָאִשָּׁה¹⁶, הֵינּוּ לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁהִיא טוֹבָה, הִרִי הִיא נְאֻמָּנָה לְבַעֲלָהּ - נִשְׁמַרְת מְכַל עֶסֶק עִם שָׂרָא הָאֻנְשִׁים, וְגַם אִינָה גּוֹזֵלְת אֶת מְמוֹן בַּעֲלָהּ, וְלְפִיכָךְ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח לְבַעֲלָהּ בְּרִכּוֹת עַל יְדֵהּ, בְּדִכְתִּיב (משלי כח, כ) 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת' - הַמִּתְעַסֵּק עִם הַבְּרִיּוֹת

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

בְּרִכּוֹת וְאֶץ לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנְקָה'. מִנ. לְשׁוֹן הַמְדְרַשׁ, 'וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן' (שמות לח, כא), כֵּן פִּתַח רַבִּי תַנְחוּמָא בְּרַב אַבָּא, 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת', אֵתָה מוּצָא כֹל מִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא בְּרִכּוֹת עַל יְדֵיו וְכו', 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת' זֶה מִשָּׂה, שֶׁהוּא נְאֻמָּן שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנַאמֶר (במדבר יב, ז) 'לֹא כֵן עֲבַדִּי מִשָּׂה בְּכָל בֵּיתִי נְאֻמָּן הוּא', הוּי 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת' שְׁכָל הַדְּבָרִים שֶׁהִיא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם הִיוּ מִתְבַּרְכִּים לְפִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן. מִד. נִרְאֵה שְׁבִכּוּנָה הִבִּיא רַבִּינוּ גַם אֶת הַמְדְרַשׁ, לְפִי שֶׁמִּהַפְסוּק עֲצֻמוֹ 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת' מוֹכַח רַק שֶׁהָאִישׁ הַנְאֻמָּן בְּעֲצֻמוֹ זּוֹכֵה לְהַרְבֵּה בְּרִכּוֹת בְּזִכּוֹת נְאֻמָּנוֹתוֹ. אֲבָל בְּמִדְרַשׁ מְבֹאֵר שֶׁגַם הַדְּבָרִים שֶׁמִּשָּׂה הִיָּה רַק גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם, הַתְּבַרְכוּ בִּזְכוּתוֹ, וְכִמוֹ כֵּן נִכְסֵי הָאִישׁ מִתְבַּרְכִּים בְּזִכּוֹת אִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא כְּמוֹ גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם. מִד. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרָתְ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטָה אִשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל'.

ז.ח. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, אִמֵּר רַבִּי חֲלָבוּ, לְעוֹלָם יֵהָא אַדָּם זְהִיר כְּכַבּוּד אִשְׁתּוֹ, שְׂאִין בְּרִכָּה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי אִשְׁתּוֹ, שְׂנַאמֶר (בראשית יב, טז) 'וְלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה', וְהֵינּוּ דְאִמֵּר לְהוֹ רַבָּא לְבִנֵי מְחוּזָא, אֻקְרִירו לְנִשְׁיִכּוֹ כִּי הִיכִי דַתְתַּעֲתֵרוּ - כְּכַבּוּד אֶת נִשְׁוֹתֵיכֶם, כְּדִי שְׁתַּתְעַשְׂרוּן]. ל.ש. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְיִרְאִשִּׁית כָּל כְּפוּרֵי כָל וְכָל תְּרוּמַת כָּל מִפְּלֵ תְרוּמֹתֵיכֶם לְפָנָיִם יִהְיֶה וְיִרְאִשִּׁית עֲרֹסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לְפָנָי לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'. אֵךְ נִרְאֵה שֶׁיֵּשׁ כַּאֲן טַעוֹת סוֹפֵר, לְפִי שְׁבַגְמָרָא הוֹבָא רַק הַפְּסוּק שְׁנוֹסֵף בְּסוֹגְרִיִּים. וּבִתּוֹרַת חַיִּים (כ"מ שם ד"ה שְׂאִין) צִיּוּן שְׁכַעֲזִין זֶה מְבֹאֵר בִּיבְמוֹת, הַשְּׂרִוִי בְּלֹא אִשָּׁה, שְׂרִוִי בְּלֹא בְּרִכָּה שְׂנַאמֶר לְהַנִּיחַ בְּרִכָּה אֶל בֵּיתְךָ'. וְעִינֵן שֶׁם שְׂבִיאָר הַטַּעַם עַל פִּי דְבָרֵי הַזְּהוּרָה. מ. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וּלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה וְהִי לוֹ צֹאֵן וְיִבְרָךְ וְחִמְדִּים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאֶתְנֹת וְגַמְלִים'. מ.א. רִאֵה דְבָרֵי רַבְנֵי פְּרִשְׁתַּי לֵךְ לֵךְ (סוף אוֹת יב), שְׁכַתַּב כֵּן. מ.ב. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב

אֲשֶׁתוֹ וְלֹא בְזֻכּוֹתָיו. מִשּׁוֹם הַכִּי, הוֹסִיף
'כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ', שֶׁכְּשֵׁתְמוֹת הִיא, תִּפְסֹק
הַבְּרָכָה מִבֵּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל
פְּסוּק (בראשית כד, טו) 'וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק אַחֲרָי
אִמּוֹ', שֶׁכְּשֵׁמְתָה שָׂרָה, פָּסְקָה הַבְּרָכָה מִן
הָעֵפָה, וְעִיּוֹן שָׁם.
'דְּרָשָׁה צְמֹר וּפְשִׁתִּים' וְכו'. כְּתַב

וְקִשְׁר הַפְּסוּק הוּא כָּךְ, 'גַּמְלָתָהּ טוֹב'
דְּהִינּוּ הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה שֶׁבָּאָה
לְבֵית בְּעֵלָה עַל יָדָהּ. וְלָמָּה הַבְּרָכָה בָּאָה
דוֹקָא עַל יָדָהּ, 'וְלֹא רַע', מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָה
עוֹשָׂה שׁוֹם רַע, וְאֵינָה מוֹעֵלֶת בְּבְעֵלָה.
וְאִם תֹּאמַר, וְאֵיךְ יִבְחֹן הַבְּעַל
שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לוֹ בְּשִׁבִיל

זרע שמשון המבואר

היא שורה רק כל זמן שאשתו חיה,
שֶׁכְּשֵׁתְמוֹת הִיא, תִּפְסֹק הַבְּרָכָה מִבֵּיתוֹ,
כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל הַפְּסוּק (בראשית כד,
טו) ^מ 'וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק אַחֲרָי אִמּוֹ', שֶׁכְּשֵׁמְתָה
שָׂרָה, פָּסְקָה הַבְּרָכָה מִן הָעֵפָה, וְאוֹ הַתְּבַרֵּר
שֶׁהַבְּרָכָה הִתְּנָה שׁוֹרָה בְּעֵיסָה רַק בְּזֻכּוֹתָהּ ^מ,
וְהִינּוּ אִף שֶׁהִיא אֲבֵרָה קַיִּים, וְהִיא אֲפִשֵׁר
לומר שהברכה שורה בביתו בזכותו, מכל
מקום הוברר שהברכה היתה שורה בעיסה
רק בזכות שרה. וְעִיּוֹן שָׁם.

והיינו להיפך מאשה טובה שעל ידה נשפע
טוב לבעלה ^מ.

רמז בפסוק שהאשה הכשירה גומלת טוב לבעלה

וְקִשְׁר הַפְּסוּק הוּא כָּךְ, 'גַּמְלָתָהּ טוֹב'
דְּהִינּוּ שֶׁהָאִשָּׁת חֵיל, גּוֹרֵמֶת לְהַטּוֹב וְהַבְּרָכָה
שֶׁבָּאָה לְבֵית בְּעֵלָה עַל יָדָהּ - בְּזֻכּוֹתָהּ. וְאִם
תִּשְׁאַל, לָמָּה הַבְּרָכָה בָּאָה דוֹקָא עַל יָדָהּ,
הַתְּשׁוּבָה לִכְךָ הִיא, 'וְלֹא רַע', מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָה
עוֹשָׂה שׁוֹם רַע, וְאֵינָה מוֹעֵלֶת בְּבְעֵלָה, אֲלֵא
הִיא נִאֲמַנֶּת לוֹ ^מ.

כשהאשה מתה מתברר שכל הברכות שבבית היו בזכותה

וְאִם תֹּאמַר, וְאֵיךְ יִבְחֹן הַבְּעַל שֶׁהַבְּרָכָה
בָּאָה לוֹ בְּשִׁבִיל אֲשֶׁתוֹ שֶׁהִיא נִאֲמַנֶּת לוֹ,
וְלֹא בְּזֻכּוֹתָיו - בְּזֻכּוֹת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, מִשּׁוֹם
הַכִּי הוֹסִיף הַפְּסוּק, 'כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ', שְׂכִיּוֹן
שֶׁהַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּבֵיתוֹ בְּזֻכּוֹת אִשְׁתּוֹ, הִרִי

ציונים ומקורות

בעלה הוא ענין ממוני. מז. כלומר, 'ולא רע'
אינו המשך ליגמלתהו טוב' שהאשה גומלת לו רק
טוב ולא רע, שאם כן יש לדקדק בכפילות שבפסוק
וכמו שהקשה רבינו, אלא ש'ולא רע' היא הסיבה
למה ליגמלתהו טוב, וכלומר, היאך האשה גומלת
טוב לבעלה, על ידי שהיא 'ולא רע', אלא נאמנת,
ו'איש אמנות' גורם שיהיה 'רב ברכות'.
מח. לשון הפסוק, 'וַיִּבְרָא יִצְחָק הָאֱלֹהִים שָׂרָה אִמּוֹ
וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וְתָהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּאָהֲבֶהּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק
אַחֲרָי אִמּוֹ'. מוט. לשון רש"י, 'האחלה שרה
אמו ויביאה האחלה', ונעשית דוגמת שרה אמו,
כלומר, והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת,
היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה
בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמחה פסקו,
וכשבאת רבקה חזרו.

מז. כפשוטו פירוש הפסוק הוא שהיא מועלת לבעלה
על ידי שמונה עם איש אחר, וכפירוש רש"י שם. אך
נראה שרבינו הוקשה לו שלשון מעילה מצינו רק
בממון, ולכן מפרש שמעילה זו הוא גם ענין ממוני,
וכענין מעילה בקדשים דהיינו שמשנה ומעביר ממון
הקדש לחול. וכמו כן בסוטה, על ידי שאינה נאמנת
לבעלה ונבעלת לאחרים, היא גורמת להפסיד ממון
בעלה, כי מחמתה אין הברכה שורה בהם. והוא
חידוש גדול. ויש להביא סמך לפירושו של רבנו
בדברי המדרש (במד"ר ח, ט) וז"ל, ולכן כתיב בסוטה
בעת ששוכבת עם אחר ומועלה בו מעל, 'ב' מעילות
הללו למה, אחת שהיא משקרת בהקב"ה, והשנית
שהיא משקרת לבעלה, כיצד משקרת לבעלה, שהיא
אומרת על הממזר שהוא בנו, ואינו בנו, והוא יורש
את נכסיו, עכ"ל. הרי שגם המדרש מפרש שהמעילה

אֶפְלוּ שְׁדָרְךָ נָשִׁי הָעִיר שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, וְגַם בֶּן בְּנוֹת מְשַׁפְּחָתָה יוֹשְׁבוֹת בְּטָלוֹת, יָכוֹל לְכוּפָה שְׂאֵל תִּשָּׁב בְּטָלָה, וְתַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בְּצִמּוֹר, עַכ"ל.
וְלָכֵן, הָאִשֶּׁת חִיל אָף בִּי אֵין דְּרָךְ שְׂאֵר הַנְּשִׁים לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, אֵינָה רוֹצֶה לֵישֵׁב בְּטָלָה, וְגַם

בְּשִׁלְחַן עֶרְוֹךְ אֲבָן הָעֶזְר סִימָן פ' (ס"א), מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְבַעֲלָהּ, מְקוֹם שְׁדָרְכָן לְאָרְג, אורגת. לרקם, רוקמת. לטוות צמר ופשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות את הצמר בלבד. ופרש שם הבית שמואל (ס"א),

זרע שמשון המבאר

בצמר⁷¹. ופרש שם הבית שמואל (ס"א)⁷², שאפילו במקום שדרך - מנהג נשי העיר הוא שלא לעשות שום מלאכה, וגם בנות משפחתה - אחיותיה יושבות בטלות - אינן עושות שום מלאכה, אף על פי כן, בעלה יכול לכופה - להכריח את אשתו, שאם תשב בטלה, לפי שהבטלה מביאה לידי זימה [-זנות]⁷³, או שעמום⁷⁴, ותעשה מלאכה של טוויית חוטי צמר, עכ"ל.

וְלָכֵן הָאִשֶּׁת חִיל' שנוהרת שלא להביא עצמה לידי חטא, לכך אף כי אין דרך שאר הנשים - ממקומה וממשפחתה לעשות שום מלאכה, אלא יושבות בטלות, מכל מקום, היא אינה רוצה לישב בטלה בלא עשיית שום מלאכה⁷⁵. וגם אינה ממתנת

תביעה ובקשה⁷⁶, ולא כתוב 'עשתה בצמר ופשתים בחפץ כפיה'⁷⁷.

ויש לבאר, בהקדם מה שכתב בשלחן ערוך אבן העזר סימן פ' (ס"א)⁷⁸, מעשה ידיה - הזכות של עבודתה ומלאכתה, של אשה, שייך לבעלה. ובמקום שדרך של הנשים לארג, אורגת - חייבת האשה לארוג בשביל בעלה⁷⁹, ובמקום שדרך של הנשים לרקם, רוקמת בשבילו, ובמקום שדרך לטוות חוטים מצמר ופשתים, טווה בשבילו. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה - בעלה אינו רשאי לכפות אותה לעשותן, אלא יכול רק לכפותה לטוות את הצמר בלבד, ולא בטוויית פשתן, וכן אינו יכול לכופה למלאכה אחרת

ציזנים ומקודות

מלאכה ויושבים בטל, אפילו בנות משפחתה גם כן יושבים בטל, יכול הוא לכופ אותה שאל תשב בטל ותעשה מלאכה בצמר. ומתניחין דתנא עושה בצמר ולא בפשתן, איירי נמי בכהאי גונא דיושבים בטל. אבל אם דרכן לעשות בפשתן, כופין אותה שתעשה פשתן. ומגירסת הרמב"ם משמע, אם אין להן מלאכה מיוחדת, אלא קצתן עושים מלאכה אחת, וקצתן עושים מלאכה אחרת, כופין אותה על צמר, ולא על פשתן. גז. על פי לשון המשנה (כתובות נט, ב), רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. גז. במשנה (שם) שנינו, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום. גז. וכן כתב בעקידת יצחק (להרב יצחק עראמה זצ"ל, שער כב) וז"ל, ידרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה, אמר שהבטלה והשעמום שנואות אליה, עד שתחרץ

ג. כמו 'עד דרוש אחיך אותו' (דברים כב, ב), שהוא לשון תביעה. גא. עיין באלשיך (משלי שם) שהקשה כן. גב. לשון השולחן ערוך, מעשה ידיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקם, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה, המותר לבעל. גג. כלומר, שהריוח שהיה לה ממלאכות אלה, יהיו לבעלה. גד. שאינו יכול לכופה לטוות את הפשתן, מפני שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים. וגם בצמר אינו יכול לכופה אלא לטוות בלבד, ולא שאר מלאכות, מפני שהטווה היא המלאכה המיוחדת לנשים, שנאמר (שמות לה, כה) 'וכל אשה חכמת לב בדיה טוו' וגו'. על פי רמב"ם (הלכות אישות פכ"א ה"א), וחלקת מחוקק (אה"ע שם סק"א). גה. לשון הבית שמואל, ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות, משמע דאין עושין שום

אִינָה מִמִּתְנַת שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת
הַצָּמֶר, אֲלָא מַעֲצָמָה דִּוְרָשֶׁת וּמִבְקָשֶׁת
לְטוֹוֹת הַצָּמֶר. וְלֹא דִי שְׁמִבְקָשֶׁת הַצָּמֶר,
אֲלָא אִף הַפְּשָׁתִים, אִף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן
לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה, בְּדִאִיתָא
שָׁם (בשר"ע). וְכָל כֶּךָ לְמָה, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ

אִינָה מִמִּתְנַת שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת
הַצָּמֶר, אֲלָא מַעֲצָמָה דִּוְרָשֶׁת וּמִבְקָשֶׁת
לְטוֹוֹת הַצָּמֶר. וְלֹא דִי שְׁמִבְקָשֶׁת הַצָּמֶר,
אֲלָא אִף הַפְּשָׁתִים, אִף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן
לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה, בְּדִאִיתָא
שָׁם (בשר"ע). וְכָל כֶּךָ לְמָה, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ

זרע שמשון המבאר

מלאכתה ב'חפץ' דהיינו ברצון. וזהו מה שנאמר בסוף הפסוק ו'תעש ב'חפץ בפיה' - שיש בזה נתינת טעם להאמור קודם לכן שמבקשת לעסוק בצמר ובפשתים, והיינו מחמת שהיא עושה ברצון את מלאכתה הנעשית בפפיה, ולא על ידי שבעלה כופה אותה לכך¹⁰.

דרשה' מהיקש, שצמר רחל בת עז
מותר מן התורה ללבושו עם פשתים

אִי נְפִי³⁰ יִישׁ לְזָמֶר - עוד יש לפרש הפסוק באופן אחר, שתיבת 'דְּרָשָׁה', הוא מלשון 'דרשת חכמים', והכוונה, דבגמרא בְּפָרְק ב' דְּבִכּוּרוֹת דָּף י"ז (ע"א)³⁰ אִיתָא, דְּרָחֵל - כבשה בת עז - שנולדה מ'עז'¹⁰, אִין לֹקִין עַל צְמִדָּה - אם לבש אדם בגד שהיה עשוי מצמרה שחיברוהו לפשתן, אינו חייב מלקות משום האיסור ללבוש בְּצִיָּים - כלאי

שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת חוטי הצמר, אֲלָא מַעֲצָמָה היא דִּוְרָשֶׁת¹⁰ ומבקשת לְטוֹוֹת הַצָּמֶר, ולכן כתוב 'דְּרָשָׁה צָמֶר'. ומה שכתוב 'וּפְשָׁתִים', פירושו, שֵׁלֵא דִי שְׁהִיא מְבַקְשֶׁת מעצמה לטוות את הצמר, אֲלָא אִף הַפְּשָׁתִים היא מבקשת מעצמה לטוות, אִף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה שתעשה בו שום מלאכה, בְּדִאִיתָא שָׁם בשו"ע.

וְכָל כֶּךָ לְמָה - מפני מה דורשת לעשות מלאכה אף שלא תבעו ממנה¹⁰, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ אֲדָרְבָּא - [דעתה להיפך מסתם נשים, במה שיש לה] רְצוֹן וְהִנָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְעוֹד יִישׁ לָהּ שְׁבַח וְכְבוֹד בְּמִלְאכְתָּהּ וּבְמַעֲשֵׂיהָ יְדִיָּהּ - שבני אדם משבחים ומכבדים אותה עבור מלאכתה, משום שהיא עושה אותה בנאמנות ובמומחיות, ולפיכך היא עושה

ציזנים ומקודרות

שהוא מלשון דרישה ובקשה. סג. לשון הגמרא לגבי צמר של רחל בת עז, לענין איסור כלאים, אמר רבי אחא בר יעקב, הכל מודים דאין לוקין על צמרו משום כלאים, שנאמר 'לא תלבש שעטנז', מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה. 'כבשים' ו'עזים' הם שני מיני צאן, וה'רחל' היא הנקבה של הכבשים. סד. והיינו שה'עז' ילדה בהמה הדומה ל'רחל', וזה נקרא בלשון הגמרא 'נדמה', שהוא פטור מן הבכורה [בכורות יו, א]. ואף כש'עז' זו [העז שהולידה] נולדה מ'רחל', הרחל שנולדה מהעז, פטורה. ראה בזה בברייתא (שם), שרבי מאיר מחייב [בבכורה], וחכמים פוטרין. ועל זה אמר רבי אחא בר יעקב, שהכל מודים שאין לוקין על צמרו של שש שאינו מיוחד שה לכל דורתיו משום כלאים - שעטנז. פירושו, שאם לבש בגד שהיה עשוי מצמרו של שש זה המחובר לפשתן, לא עבר על איסור שעטנז, וממילא אינו לוקה. כן

[שכתבו בחריצות] לדרוש צמר ופשתים, לעשות בחפץ כפיה. נט. וכלומר, ש'דרשה' הוא לשון תביעה ובקשה, וכנ"ל. וכן פירשו באבן עזרא ומצודת דוד. אולם פירוש הפסוק לדברי רבנו הוא, שמעצמה היא מבקשת לעשות מלאכת צמר ופשתים. ס. אפשר, שעל מה שהיאשת חילי מבקשת לטוות את הצמר, אין כל כך תמיהה, לפי שאינה רוצה להתבטל שלא תבוא ח"י לידי זימה. אבל עיקר שאלת רבינו יוכל כך למה, היא מדוע מבקשת להוסיף כל כך ולעסוק גם במלאכת הפשתים, שהרי היה די לה להתעסק במלאכת הצמר לבד. ועל כך מבאר רבינו, שיש לאשת חילי הנאה ממלאכתה, נוסף על מה שהמלאכה מרחקתה מהזימה, ולכן היא מוסיפה אף לעסוק בפשתים. סא. על פי אבן עזרא ומצודת דוד שם. סב. בפירוש זה, רבינו מבאר לשון הפסוק דְּרָשָׁה צָמֶר וּפְשָׁתִים, מלשון דרשת חכמים, ולא כפשוטו

הוא מדבריהם מפני מראית העין, עכ"ל.

והאשה הזאת אף על פי שעשתה ה'דרש' של 'צמר ופשתים', מה פשתן שלא נשתנה וכו', ולפי זה, היה מתר חבור מין צמר זה עם הפשתים. עם כל זה, 'ותעש בחפץ פפיה', רצתה לעשות דבר שיהיו הכל

שנאמר (דברים כב, יא) 'לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו', מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה. ופרש רש"י (ד"ה על), על צמרו של זה שאינו מיחד שה לדורותיו, עכ"ל. דהינו עד שתהיה מיחדת רחל בת רחל. ופסקה הרמב"ם בפרק י' מהלכות פלאים (ה"ב), והוסיף שם מסבירתו, אבל אסור

זרע שמשון המבאר

בראשית. ופסקה הרמב"ם בפרק י' מהלכות גלגלים (ה"ב)^{טו}, והוסיף שם מסבירתו, אבל אסור הוא מדבריהם - מדרבנן, מפני מראית העין - שמא יחשבו הרואים, שהוא לובש כלאים ממש של צמר ופשתן^{טז}, עכ"ל.

אשת חיל' נזרת אף מאיסור דרבנן

והאשה הזאת - האשת חיל', אף על פי שעשתה - ש'דרשה' את ה'דרש' - דרשת חכמים, של 'צמר ופשתים', מה פשתן שלא נשתנה וכו', אף צמר שלא נשתנה, ולפי זה, היה מתר חבור מין צמר זה - של רחל בת עז, עם הפשתים, עם כל זה - מכל מקום, 'ותעש בחפץ פפיה', כלומר, שרצתה לעשות ב'פפיה' - ידיה, דבר שיהיו הכל - כל האנשים, חפצים בו^{טז},

בגדים, הנקראים שעטנו^{טו}, שנאמר (דברים כב, יא) 'לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו', ודורשים, שהתורה הסמיכה 'צמר' ל'פשתים' בפסוק זה, כדי להקישם, וללמדנו, מה 'פשתן' - כשם שהפשתן שנאסר ללבשו יחד עם צמר, הוא רק כשלא נשתנה מינו מעולם^{טו}, אף 'צמר' - כך גם הצמר שאסור ללבשו יחד עם הפשתן, הוא רק כשלא נשתנה - שלא נשתנה מעולם, מין הבהמה שממנה גזו צמר זה. ופרש רש"י (ד"ה על), שפירוש הדרשה היא, שאין חיוב מלקות, על בגד כלאים שעשוי מצמרו של זה שאינו מיחד שה לדורותיו, עכ"ל. דהינו שאין חייבים מלקות^{טו}, עד שתהיה הבהמה שממנה גזו את הצמר, מיחדת רחל בת רחל לכל דורותיה, עד ששת ימי

ציזנים ומקורות

מבואר מדברי רש"י (ד"ה על צמרו). ובדעת הרמב"ם (כלאים פ"ה ה"ב) ברחל בת עז בת רחל, ראה ישועות מלכו (שם) וחזון איש (יו"ד סימן קצ את ד). סה. האיסור ללבוש כלאי בגדים, הוא בין אם חוטי הצמר והפשתן נארגו יחדיו, או שחוברו על ידי תפירה, קשירה, דיבוק וכדומה. ראה שו"ע (יו"ד סי' ש"א). סו. לפי שהפשתן אינו מקבל שינוי לעולם, ואי אפשר שיצמח פשתן מזרע אחר שאינו פשתן, או שיצמח מין אחר מזרע הפשתן. סז. ולא רק שאין חייבים עליו מלקות, אלא גם אין בו שום איסור מן התורה, רק מדרבנן, כמו שרבינו מביא בסמוך בשם הרמב"ם. סח. לשון הרמב"ם, רחל בת עז, צמרה אין לוקין עליו משום כלאים, אבל אסור הוא מדבריהם, מפני מראית העין, ע"כ. ומה שכתב רבינו, שהרמב"ם הוציא 'מסברתו'

שאסור מדרבנן, נראה שכוונתו למה שכתב בסוף משנה, שטעמו של הרמב"ם הוא, משום שזה כמו שירים [מין משי הדומה לפשתן] וכלך [מין צמח הדומה לצמר], שאסורים בכלאים מדרבנן משום מראית העין. [ולא כמו שכתב מהר"י קורקוס שם, שהרמב"ם סבר, שהאיסור מדרבנן מבואר ממה שאמרו בגמרא 'אין לוקין', שזה משמע שרק מלקות ואיסור תורה אין בוה, אבל מכל מקום אסור מדבריהם משום מראית העין]. סט. שהרי הצמר של הרחל שהיא בת עז, דומה ממש לצמר של שאר הרחלים. ע. ולפי פירושו זה, גם סוף הפסוק 'ותעש בחפץ פפיה', מתפרש באופן אחר מבפירוש הראשון. שלפי הפירוש הראשון, ביאור הפסוק הוא, שהיא עושה את מלאכתה בחפץ לב וברצון. ואילו לפי הפירוש השני, הפירוש הוא, שהיא

אין מוחין בידן, כדי שלא תבאנה לעשות בידן.

ואחר שאמר הכתוב 'ותעש בחפץ כפיה', שיש לה נחת רוח לעסק במלאכה, ולהנות לבעלה ממעשה ידיה, אמר 'היתה פאניות סוחר', דבפרק ד' דפסחים (ג, ב)

חפצים בו, שלא יהיה בו שום אסור ואפילו מדרבנן, אף על פי ששאר הנשים אינן כל כך נזהרות באסורא דרבנן, או כמה שלא נכתב בפרוש בתורה, כמו שכתב השלחן ערוך ארץ חיים סימן תר"ח (ס"ב), נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה וכו',

זרע שמשון המבאר

במידה אף על דין תורה, אם אינו מפורש בתורה. ומכל שכן שעלולות לעבור על דברים האסורים רק מדרבנן²². אולם האשת חיל' נזהרת אפילו כמה שאסור מדרבנן, ותעש בחפץ כפיה, וכמו שנתבאר, שהיא עושה באופן שכל האנשים חפצים בו.

והיינו שלא יהיה בו שום אסור שעטנו, ואפילו מדרבנן.

ומעלתה המיוחדת של האשת חיל היא, שאף על פי ששאר הנשים אינן כל כך נזהרות באסורא דרבנן, או כמה - בדבר האסור מן התורה, אלא שלא נכתב בפרוש בתורה ורק חכמים דרשוהו, כמו שכתב השלחן ערוך ארץ חיים סימן תר"ח (ס"ב)²³, נשים שאוכלות ושותות בזמן של תוספת יום הכפורים, עד שחשכה וכו' - שהוא זמן איסור אכילה ושתיה מן התורה, ואינן יודעות שצריך להתחיל להתענות מבעוד יום²⁴, אין מוחין בידן - אין מעירים להן ומוכיחים אותן שכבר אסור לאכול בשעה זו, כדי שלא תבאנה לעשות בידן - שיש לחשוש שמא אף אם יוכיחו אותן, ימשיכו לאכול במידה. הרי שהנשים עלולות לעבור

²² האשת חיל' רואה סימן ברכה במעשי ידיה, אף ששולחת אותן למרחוק

ואחר שאמר הכתוב 'ותעש בחפץ כפיה', שפירושו שיש לה ל'אשת חיל', נחת רוח - שביעות רצון, שלא להתבטל אלא לעסק במלאכה, ולהנות לבעלה מן הריוח של מעשה ידיה²⁵, המשיך הפסוק ואמר בשבחה, 'היתה פאניות סוחר ממרחק תביא לחמה'.

ויתבאר פסוק זה, ושייכותו עם הפסוק הקודם, בהקדם מה דבגמרא בפרק ד'

ציזנים ומקודות

כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום, מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. עג. וראה גם בביצה (ל, א), והא הני נשי דשקלן חצבייהו, ואזלן ויתבן אפומא דמבואה [הרי הנשים שלוקחות כדיהן ויושבות בראש המבוי], ולא אמרינן להו ולא מידי [אין אנו מוכיחים אותן להזהירן, שאסרו חכמים לעשות כן, לפי שחששו, שמא יתגלגל החפץ מידו לרשות הרבים הסמוכה, ויבוא להחזירו למבוי, שהוא רשות היחיד, כי מתוך שאין המבוי מקורה אין מכירין בו שהוא רשות היחיד, ונמצא שעבר על מלאכת הוצאה], אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ע"כ. הרי מצינו, שהנשים עלולות להכשל בזדון באיסור דרבנן. עד. היינו להפירוש הראשון שכתב רבנו בפסוק

עושה מלאכתה, באופן שכל האנשים יהיו חפצים בה. **עא.** לשון השולחן ערוך, נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממוחין בידן כדי שלא תבוא לעשות בזדון. הגה, והוא הדין בכל דבר איסור אמרינן, מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ודוקא שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא. אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן. **עב.** מצוה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש, אלא שמצוה זו אינה מפורשת בתורה, רק נדרשת מהפסוקים, זה לשון הגמרא (יומא פא, ב), לכרתניא 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש' (ויקרא כג, לב), יכול יתחיל ויתענה בתשעה, תלמוד לומר 'בערב', אי 'בערב' יכול מתחשך, תלמוד לומר 'בתשעה', הא

אמריו, המצפה לשכר אשתו, אינו רואה סימן ברכה. שכר אשתו, מתקולתא. אבל עבדא ומזבנא, אישתבוחי משתבח בה קרא, 'סדין' עשתה ותמכר'. וכתב שם מהרש"א

(ח"א ד"ה עברה ומזבנא), שבכל מה שעושה היא בידיה ומוכרת, יש לה שכר וסימן ברכה. אבל במה שאינו מעשה ידיה, אין בו סימן ברכה אם תעשה בו סחורה, ועיין שם.

זרע שמשון המבאד

לאחרים. וכיון שהפסוק משבחה, בודאי שבעלה יראה סימן ברכה מהמעוה שהרויחה מכך.

וְכָתַב שָׁם הַמְהַרְשֵׁ"א (ח"א ד"ה עברה ומזבנא)^{טו}, שיעקר חילוק הגמרא הוא שבכל מה שעושה היא - האשה בידיה בתוך ביתה, ומוכרת אותו לאחרים^{טז}, יש לה שכר - כבוד ממלאכתה שעושה בביתה, וסימן ברכה במעות שהרויחה מכך. אבל במה שאינו מעשה ידיה, אלא מעשה ידים של אחרים, אין בו סימן ברכה, אם תעשה בו סחורה - לקנות דברים מאחרים ולמוכרם בעצמה לקונים בשווקים, לפי שהיא מתבזה לישא וליתן ולהתבזות בשווקים, ואין כבודה אלא לישב בביתה ולעשות מלאכה, ועיין שם.

דפסקים (ג, ב)^{טז} אמריו, המצפה - אדם שמקווה להתפרנס מהשכר - מעות שאשתו תרויח במלאכתה, אינו רואה סימן ברכה לעולם ממעות אלו^{טז}. ומפרשת הגמרא, ששכר אשתו האמור, היינו שכר מתקולתא [מאזניים], שאשתו מוליכה בעצמה מאזניים אל השוק, להשכירם לכל הצריך להשתמש בהם, והשכר שמרויחה מכך הוא מועט. ולפי שאשתו מתבזה עבור שכר מועט, אין בעלה רואה סימן ברכה במעות שהרויחה. אבל אם האשה עבדא ומזבנא - עושה מלאכה בביתה, ומוכרת ממנה לאחרים מבלי להתבזות, הרי אישתבוחי משתבח בה קרא - הפסוק משבח אותה על כך, וככתוב בהמשך פרק זה (לא, כד)^{טז} 'סדין עשתה ותמכר' - האשת חיל' תפרה בעצמה סדין, ומכרה אותו

ציונים ומקורות

שירויה במקום זה, יפסיד במקום אחר. והובא במשנה ברורה (שם סק"ב). עז. לשון הפסוק, 'סדין עשתה ותמכר' ו'חגור נתנה לנעני'. עז. לשון המהרש"א, עברה ומזבנא אשתבוחי כו', מהאי לישנא משמע דלא דווקא מתקולתא, דהוא הדין בשאר דברים שהיא לא עשאתם, אין לה לישא וליתן ולהתבזות בשווקים, דאין כבודה אלא פנימה, לישב בביתה ולעשות מלאכה כו', וקרא דמייתי הכי מוכח 'סדין עשתה' בידיה ותמכור', ומסיים 'וחגור נתנה לנעני', ורצה לומר חגור שלא עשתה, מתבזה למכור בעצמה, אלא שנתנה אותו לנעני - תגר, שהוא ימכור אותו. עט. היינו שבאים אל ביתה לקנות, כשידוע לבני אדם שיש בידה למכור מעשה ידיה. או שהיא מוכרת מעשה ידיה לסוחר אחד שהוא מוכרם לשאר הלכות. מה שאין כן בסחורה של אדם אחר, הרי היא מתעסקת בשווקים לקנות מזה ולמכור לזה, והיא מתבזה על ידי כך.

דר'שה צמר ופשתים ותעש ב'פ'ה', שנתבאר לעיל, שמעצמה היא חפצה במלאכה, ויש לה גם נחת רוח במלאכתה, ולפי זה מוסיף רבינו לבאר את הפסוק הבא. עז. לשון הגמרא, תנו רבנן, המצפה לשכר אשתו וריחים, אינו רואה סימן ברכה לעולם, שכר אשתו מתקולתא. ריחייא אגרתא. אבל עבדה ומזבנה, אישתבוחי משתבח בה קרא, דכתיב 'סדין עשתה ותמכר'. ופירש רש"י, שמתקולתא היינו שנוטלת מאזניים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הצריכים, ששכר מועט הוא, ומתבזה אשתו על שכר מועט. וכן 'אגרתא' היינו ששכר ריחיים שמשכירין, יש בו טורח גדול ושכר מועט. אבל קונה ריחיים ומוכרן, הרי הוא כשאר פרקמטיא. ומדברי המהרש"א שהובא בדברי רבנו להלן בסמוך, נראה שמפרש חילוק הגמרא באופן אחר. עז. ראה בטור ובשולחן ערוך (סימן רנ"א), שהעושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעה, אינו רואה סימן ברכה. וכתבו הב"ח והט"ז (סק"א), שאף

וְהוֹאִיל שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בְּחֶפְזָא בְּפִיָּה, וְכֹלָה לְהִיּוֹת 'פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר', וְלִהְיָא 'לְחֻמָּה מְרַחֵק', דְּאֲמַרִּינָן גַּמְי הֵתָם (שם), אַרְבַּע פְּרוּמֹת אִין בְּהֵם סִימָן בְּרַכָּה, וְחַד מִיַּנְיָהוּ, מְעוֹת הַבָּאוֹת

מִמְדִּינַת הַיָּם. וְזוֹ 'הִיְתָה פְּאֲנִיּוֹת' שְׁמִבְיָאִין סוּחַרָה מִמְקוֹם רְחוֹק. אֲבָל לֹא פְּאֲנִיּוֹת הַשְּׂרִים וְהַמְלָכִים, שְׁדַרְכָּם לְסַמְךָ עַל הַגָּם. שְׁהָרִי אֲדַרְבָּא, בְּוֹדָאֵי תְבִיא לְחֻמָּה מִמְרַחֵק, שְׂאָף עַל פִּי שְׁשׁוּלְחַת

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבָאָר

הַפְּסֵד, שֶׁאִם יִטְבְּעוּ הָאֲנִיּוֹת בֵּים תִּפְסֹד כֹּל סוּחֹרְתוֹ.

וְאֵשֶׁת חֵיל זֹו שְׁעוֹשָׂה מְלֹאכְתָּהּ בְּעֻמָּה בְּבֵיתָהּ, וּמִפְנֵי כֵן שׁוֹרָה בְּמַעֲשֵׂיהָ בְּרַכָּה וְיִכְוֹלָה לְשַׁלּוּחַ לְמַרְחֹק לְהַרְוִיחַ, 'הִיְתָה פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר מְמַרְחֵק תְּבִיא לְחֻמָּה' - כְּלוּמָר, תַּעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂה הַסוּחָרִים כְּשׁוּלְחִים אֶת סוּחֹרְתָם בְּסַפִּינֹת הַהוֹלְכִים לְמַרְחֹק, וּמִשָּׁם - 'מְמַרְחֵק', תְּבִיא 'לְחֻמָּה' - פְּרֻשַׁתָּהּ. וְדִיִּיק הַפְּסוּק שֶׁהָאֵשֶׁת חֵיל' תִּדְקֵד בְּעֻמָּה לְהַתְנַהֵג פְּאֲנִיּוֹת 'סוּחַר' - כְּדֹרֵךְ הַסוּחָרִים שְׁמִבְיָאִין סוּחַרָה מִמְקוֹם רְחוֹק. אֲבָל לֹא תִתְנַהֵג פְּאֲנִיּוֹת שֶׁל הַשְּׂרִים וְהַמְלָכִים, שְׁדַרְכָּם לְנִסּוֹעַ בְּמִקְוֹמֹת הַמְּסוּכָנִים בִּיּוֹתֵר, אֲף בְּמִקְוֹמֹת שְׁצִירֵךְ לְסַמְךָ עַל הַגָּם, וּמִי שְׁעוֹשָׂה כֵן, הָרִי קְרוֹב לוֹדָאֵי שֶׁסוּחֹרְתוֹ לֹא תִתְקִיִים וְתִיאֲבֹד²⁹. שְׁהָרִי אֲדַרְבָּא - הָאֵשֶׁת חֵיל' תַּעֲשֶׂה לְהִפְךָ מִהַשְּׂרִים, וּבְוֹדָאֵי - בְּאוֹפֵן וְדָאֵי וּמוּחַלֵּט תְּבִיא לְחֻמָּה אֲפִילוֹ 'מְמַרְחֵק', שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִיא שׁוֹלְחַת אֶת מַעֲשֵׂה יַדֶּיהָ

וְהוֹאִיל שֶׁהִיא - הָאֵשֶׁת חֵיל', עוֹשֶׂה בְּחֶפְזָא בְּפִיָּה' - שְׁעוֹשָׂה בְּעֻמָּה מַעֲשֵׂה יָדַיִם, וְעַל כֵּן הִיא וּבְעֻלָּה יִרְאוּ הַבְּרַכָּה בְּמָה שֶׁהִיא מוֹכֵרֶת³⁰. וְלִכֵּן יִכְוֹלָה הִיא לְהִיּוֹת 'פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר' - לְסוּחֹר עִם מַעֲשֵׂי יָדֶיהָ וְלַהוֹלִיכִים בְּאֲנִיּוֹת³¹, וְלִהְיָא לְחֻמָּה - פְּרֻשַׁתָּהּ, אֲפִילוֹ מִמְקוֹם רְחוֹק, שֶׁתְּשַׁלַּח אֶת מַעֲשֵׂי יָדֶיהָ בְּאֲנִיּוֹת לְמִקְוֹמֹת רְחוֹקִים, וְתִמְכֹרֶם שֶׁם בְּרִיּוּחַ, וְכֹתוּב 'מְמַרְחֵק תְּבִיא לְחֻמָּה'. וְמָה שֶׁדִּקֵּד לֹמַר 'כְּאֲנִיּוֹת סוּחַר', יִתְבָּאֵר בְּהַקְדָּם מִהַ דְּאֲמַרִּינָן גַּמְי הֵתָם בְּגִמְרָא פְּסָחִים (שם)³², אַרְבַּע פְּרוּמֹת - סוּגֵי מְלֹאכְתּוֹת שְׁעוֹשֶׂה הָאָדָם כְּדִי לְהַרְוִיחַ מְעוֹת מֵהֶן³³, הַמְעוֹת שֶׁהַרְוִיחַ מֵהֶן, אִין בְּהֵם סִימָן בְּרַכָּה, וְחַד מִיַּנְיָהוּ - אֶחָד מֵהֶם, הֵן מְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְדִּינַת הַיָּם - מְעוֹת שְׂאֵדִים מִשְׁתַּכֵּר מִסוּחֹרְתוֹ, שֶׁהוּא שׁוֹלַח תְּמִיד בְּאֲנִיּוֹת דֶּרֶךְ הַיָּם לְמַדִּינֹת רְחוֹקוֹת, כְּדִי שֶׁתִּמְכֹר שֶׁם, שְׁכִיּוֹן שְׁאֲנִיּוֹתָיו עוֹבְרוֹת תְּמִיד בְּמִקְוֹם סְכָנָה, וְלֹא בְּכָל יוֹם יֵאָרֵעַ לוֹ נֶס שֶׁיִּנְצֵלוּ אֲנִיּוֹתָיו מִהַסְכָּנָה, הָרִי אֲפֻשֵׁר שֶׁלְּבַסּוֹף יִבּוֹא לְיָדִי

צִיּוּנִים וּמִקְוֹדוֹת

מִהַרְשָׁ"א (ח"א ד"ה ד'), שְׁבִיאֵר הַטַּעַם שֶׁנִּקְטָה הַגְּמֵרָא לְשׁוֹן 'פְּרוּטוֹת'. פ.ד. פִּירוּשׁ, שְׁדַרְכָּם שֶׁל הַסוּחָרִים הַשׁוּלְחִים אֶת סוּחֹרְתָם בְּאֲנִיּוֹת לְמִקְוֹמֹת הַרְחוֹקִים, שֶׁנִּזְהָרִים בְּמַדַּת הָאֲפֻשֵׁר שֶׁלֹּא לְסַמְךָ עַל הַנֶּס וְלִסְכֵּן אֶת סוּחֹרְתָהּ [עַל יָדֵי שְׁמַחֻזְקִים אֶת הַסַּפִּינֹת, וּמִזְהִירִים אִם מְנַהִיגֵי הַסַּפִּינֹת שֶׁיִּתְרַחֵקוּ מִמְקוֹמֹת הַמְּסוּכָנִים בַּיָּם וְכְדוּמָה], מָה שֶׁאִין כֵּן הַשְּׂרִים, שְׁמַחֻמַּת רוֹב גְּאוּתָם, וְחֻפְצָם לְהַתְעַנֵּג מִהַנְּסִיעוֹת בַּיָּם, אִינֶם נוֹתְנִים אֶת לְבָם לְסַכְנוֹת שִׁישׁ בַּיָּם, וּמְנַהִיגִים אֶת סַפִּינֹתֵיהֶם בְּמִקְוֹמֹת הַמְּסוּכָנִים בִּיּוֹתֵר.

פ. שֶׁהִלָּא הַפְּסוּק מִשְׁתַּבַּח בָּהּ, וּמִשְׁמַע שְׂרָאוֹי שֶׁתִּתְנַהֵג כֵּן וְתִשְׁרַח הַבְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂיהָ. פ.א. וְהִינֵנוּ שְׁשׁוּלְחַת סוּחֹרָה בְּאֲנִיּוֹת וּמוֹכֵרֶת מַעֲשֵׂי יָדֶיהָ לְסוּחַר, וְאִינָה מְתַבּוּה לְמַכּוֹר בְּעֻמָּה בְּשׁוּקִים, וּבְאוֹפֵן זֶה שׁוֹרָה בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה שְׁמִרְוִיחָהּ מַמְעֵשִׂה יָדֶיהָ, וְכַמְבּוֹאֵר מִדְּבַרֵי הַמְּהַרְשָׁ"א. פ.ב. לְשׁוֹן הַגְּמֵרָא, תְּנוּ רַבְּנָן, אַרְבַּע פְּרוּטוֹת אִין בְּהֵן סִימָן בְּרַכָּה לְעוֹלָם, שְׁכֵר כּוֹתֵבִין, וְשְׁכֵר מְתוֹרְגְּמִין, וְשְׁכֵר יְתוּמִים, וּמְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְדִּינַת הַיָּם. בְּשִׁלְמָא שְׁכֵר מְתוֹרְגְּמִין מִשׁוּם וְכו', מְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְדִּינַת הַיָּם, מִשׁוּם דְּלָאוּ כֹל יוֹמָא מְתַרְחִישׁ נִיטָא. פ.ג. רָאָה

סִימָן בְּרָכָה, זֹאת הָאֵשֶׁת חֵיל תָּבִיא
 לְחֻמָּה מְרַחֵק, דְּהֵינּוּ מְטוֹב הָעוֹלָם הַבָּא,
 בְּדֹאֵיתָא בְּזִהַר פְּרֻשַׁת בְּשַׁלַּח (ג, ב),
 'מְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה' בְּמָה דְאֵת אָמַר
 (ישעיהו ל, כו), 'הִנֵּה שֵׁם ה' בָּא מְרַחֵק',

מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאֶרֶץ רְחוֹקָה, עוֹשֶׂה בְּעֵינָי
 שְׁלֵא יִהְיֶה בּוֹ גַם, אֲלֵא יִהְיֶה לְעוֹלָם
 בְּעֵינָי בְּטוֹת, כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים'.
 אִי נְמוֹ, 'הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר', אִף עַל
 פִּי שְׁהַמְצִיפָה לְשֹׁכֵר אֲשֶׁתוֹ אִין בּוֹ

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

הצלחה כמה שהיא סוחרת ותרויה מעות
 ממכירת הסחורה, ודווקא כשתתנהג כמנהג
 הסוחרים ששולחים סחורתם באופן שאין
 צריך לנס.

הברכה שורה במעשי האשת חיל,
 לפי שהיא מושפעת מעולם העליון

אִי נְמוֹ - עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֵת הַפְּסוּק 'הִיתָה
 כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר מְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה', שֶׁאִף
 עַל פִּי שְׁהַמְצִיפָה לְשֹׁכֵר אֲשֶׁתוֹ, אִין בּוֹ סִימָן
 בְּרָכָה, כַּמְבֹאֵר בַּגְּמָרָא פְּסָחִים (שם), מִכֵּל
 מְקוֹם, זֹאת הָאֵשֶׁת חֵיל', יִשְׁלוֹט סִימָן בְּרָכָה
 בְּשִׁכְרָה, לְפִי שֶׁהִיא 'מְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה',
 כְּלוּמַר, שֶׁתָּבִיא לְחֻמָּה - פְּרֻשַׁתהּ 'מְרַחֵק',
 דְּהֵינּוּ מְטוֹב הָעוֹלָם הַבָּא¹⁹, שְׁנִקְרָא 'מְרַחֵק',
 וְהוּא מוֹשֵׁפֵעַ עֲלֶיהָ מִחֻמַּת צְדָקָתָה, בְּדֹאֵיתָא
 בְּזִהַר פְּרֻשַׁת בְּשַׁלַּח (ג, ב)²⁰, 'מְרַחֵק תָּבִיא
 לְחֻמָּה' - מ'מרחק' היינו בְּמָה דְאֵת אָמַר
 (ישעיהו ל, כו)²¹, 'הִנֵּה שֵׁם ה' הִיא הַמַּלְכוּת,
 בָּא מְרַחֵק' - מְשַׁפֵּיעַ מִמְקוֹמָהּ מִזּוֹן לְפְרֻשַׁת

כַּאֲנִיּוֹת רְחוֹקָה לְמוֹכְרֵם שֶׁם, מִכֵּל
 מְקוֹם, הִיא עוֹשֶׂה בְּעֵינָי - בְּאוֹפֵן שְׁלֵא
 יִהְיֶה צוּרֵךְ שִׁיעֵשֶׂה בּוֹ גַם, שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה
 בְּאוֹפֵן שֶׁנִּצְרַךְ לְנִס שֶׁלֹּא יִטְבְּעוּ אֲנִיּוֹתֶיהָ
 וְכַדוּמָה, הִרִי לֹא כִּכֵּל יוֹם נַעֲשֶׂה לְאִדָּם נִס,
 וְאִפְשָׁר שֶׁסְּחוֹרְתָה תִּיאָבֵד, וְכַמְבֹאֵר בַּגְּמָרָא
 (שם), שֶׁאִין בְּמַעוֹת הַלְלוּ סִימָן בְּרָכָה. אֲלֵא
 יִהְיֶה לְעוֹלָם בְּעֵינָי בְּטוֹת קְרוֹב לְדֹרֵךְ
 הַטְּבַע, כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים, וְלִכֵּן יִהְיֶה סִימָן
 בְּרָכָה בְּסְחוֹרְתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא שׁוֹלַחַת
 אוֹתָהּ לְמְרַחֵק²².

ובכך מבואר סמיכות שני הפסוקים,
 שכשם שבפסוק שלפניו 'דַּרְשָׁה צְמֹר
 וּפְשָׁתִים וַתַּעַשׂ בְּחִפְזָא פְּפִיָּהּ הַתְּבֵאֵר,
 שְׁבַמְעֵשִׂי יָדֶיהָ שֶׁל הָאֵשֶׁת חֵיל' תִּשְׁלוֹט
 הַבְּרָכָה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה יָדָיִם
 בְּאוֹפֵן שֶׁאִין בָּהֶם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁל הַמְצִיפָה
 לְשֹׁכֵר אֲשֶׁתוֹ, לִכֵּן כִּשְׁתַּשְׁלַח הָאֵשֶׁת חֵיל'
 אֵת סְחוֹרְתָהּ לְהִימְכֹר בְּמְרַחֵק, תִּרְאֶה

ציזנים ומקודות

ישראל, 'מרחק תביא לחמה', כמה דאת אמר 'הנה
 שם ה' בא ממרחק', 'תביא לחמה', בחד דרגא
 דשאר עלה. וביאורו, 'מרחק תביא לחמה' -
 מ'מרחק' היינו בְּמָה דְאֵת אָמַר (ישעיהו ל, כו), 'הנה
 שם ה' היא המלכות, בָּא מְרַחֵק' - עולה אל
 החכמה דרך מדרגותיה, ושם היא מתמלאת בשפע
 ומביאה מזון לפרנסת התחתונים, ומה שכתב 'תביא
 לחמה' היינו בְּחֵד דְרָגָא דְשָׂאֵרִי עֲלֶיהָ - על ידי מדרגה
 אחת שהיא היסוד דז"א השורה עליה [על המלכות],
 שהיא היסוד, כלומר, שהמלכות מתקנת ועושה
 עצמה כסא ליסוד, ועל ידי זה היא גורמת שימשך
 ביסוד שפע הראוי לה. פ.ח. לשון הפסוק,
 'הנה שם ה' בָּא מְרַחֵק בְּעַר אִפּוֹ וְכִבְדֵּי מְשָׁאָה
 שְׁפָתָיו מְלֵאוּ יַעַם וְלִשְׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֶכְלֵת'.

פ.ח. כלומר, שאף שביארנו בכוונת הפסוק שתשרה
 הברכה במעשיה, מכל מקום, אין לה לסמוך על
 הנס, ולכך צריכה להתנהג כמנהג הסוחרים,
 שמשתדלים לשלוח סחורתם באופן שאין מוכרח
 שיצטרכו לנס. ומה שאמרו בגמרא שמעות הבאות
 ממדינת הים אין בהם סימן הברכה, היינו רק במי
 שאינו מתנהג כמנהג הסוחרים הזהירים מאד
 בממונם, אלא מתנהג כדרך השרים והמלכים שסומך
 על הנס, ועליו אמרו בגמרא לאו בכל יומא מתרחיש
 ניסא. פ.ו. וכן לעיל בביאור הפסוק 'ורחוק
 מפנינים מכרה', רבינו מבאר ש'ורחוק', היינו
 שהזוג בא ממקום רחוק - גבוה. פ.ז. לשון
 הזוהר, רבי חייא פתח 'היתה כאניות סוחר מרחק
 תביא לחמה', 'היתה כאניות סוחר', דא כנסת

לְשׁוֹן 'יִצְו', כְּלוֹמַר, 'יִצְו' שְׂאוֹתָהּ בְּרָכָה תִּשְׂאָר קִימָת, וְלֹא יִשְׁלְטוּ עָלֶיהָ זָרִים, וְכֵן תִּרְגַּם אֲנָקְלוֹס 'יִפְקֹד' (דברים כח, ח), לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן, שֶׁהַמְזִיקִין לֹא יוּכְלוּ לְגַשֵּׁת אֶל הַקִּדְּשׁ, לְמַעַן שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן.

'תְּבִיא לְחֻמָּה' בְּחֵד דְּרָגָא דְשָׂאֲרֵי עֲלָה, עכ"ל. וְכֵן אָמְרוּ ז"ל עַל פְּסוּק (דברים כח, ח), 'יִצְו ה' אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ', שִׁישְׁלַח לוֹ בְּרָכָה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן לֹא יִשְׁלְט בָּהּ עֵין הָרַע, וְלֹא מְזִיקִין. וְזֶהוּ

זרע שמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

וְזֶהוּ מַה שֶּׁלֹּא שָׂא כְּתוּב 'יִבְרַךְ ה' אוֹתְךָ', אוּ יִתֵּן ה' לְךָ בְּרַכָּה, אֲלֵא דַקְדַּק הַפְּסוּק לְנִקּוּט לְשׁוֹן 'יִצְו', כְּלוֹמַר 'יִצְו' - יִצוּה הַקַּב"ה, שְׂאוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁהוּא מְבָרַךְ אוֹתְךָ, תְּבִיא מֵהָעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, וְלִכְּן הִבְרַח תִּשְׂאָר קִימָת 'אתְךָ', וְלֹא יִשְׁלְטוּ עָלֶיהָ זָרִים - מְזִיקִין וְכוּחֹת הַטּוֹמָאָה, לְבִטְלָהּ מִמֶּךָ³³. וְכֵן תִּרְגַּם אֲנָקְלוֹס, 'יִצְו' - 'יִפְקֹד', שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן פְּקֻדוֹן³⁴, שֶׁהַמְזִיקִין לֹא יוּכְלוּ לְגַשֵּׁת אֶל הַקִּדְּשׁ וְלִהְיוֹת קְדָמָה - לְהַשְׁפִּיעַ שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, וְשִׁיכַת שָׁם, וְהִיא רַק כְּמוֹ

הַתַּחֲתוֹנִים. וּמַה שֶּׁכָּתַב 'תְּבִיא לְחֻמָּה' הֵינּוּ בְּחֵד דְּרָגָא דְשָׂאֲרֵי עֲלָה - עַל יְדֵי מַדְרַגָּה אַחַת הַשּׁוֹרָה עֲלֶיהָ [עַל הַמַּלְכוּת], שֶׁהִיא הַיְסוּד, עכ"ל³⁵.

וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"פ³⁶ עַל הַפְּסוּק (דברים כח, ח)³⁷, 'יִצְו ה' אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ', הָאִמּוֹר בֵּין הַבְּרוּכוֹת שִׁיבּוּאוֹ עַל הַשּׁוֹמֵעַ וּמְקִיִּים מְצוּוֹת ה', שִׁישְׁלַח לוֹ הַקַּב"ה לְצַדִּיק, בְּרָכָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן - שֶׁהִבְרַח בָּהּ מֵהָעוֹלָם הַבָּא, לֹא יִשְׁלְט בָּהּ - בְּבְרַכָּה, לֹא עֵין הָרַע, וְלֹא מְזִיקִין³⁸.

ציונים ומקורות

בשלה (אות כד). צב. שלכן נקט הפסוק לשון צווי, כי אין זה סתם ברכה שיזכו לשפע, אלא זה ברכה שיש בה ציווי, והיינו משום שבכלל הברכה הזו יש ציווי למזיקים שלא ישלטו על הבא מחמת הברכה. והיינו שעיקר הברכה שיבוא 'ממרחק' - עולם הבא, ובמה שבא משם, צוה הקב"ה להמזיקים שלא יתקרבו. ולכן תהיה 'הברכה אתך' וגו', קיימת לעולם. ועוד מביא רבינו ראייה לכך מהתרגום. וראה עוד בכלי יקר, שביאר הלשון 'יצו' שנקט הפסוק. צג. כלומר, רבינו מבאר שלשון 'יפקד' שנקט אונקלוס בתרגומו, הוא מלשון פקדון. וכיון שהוא כמו פקדון, הרי הוא עדיין שייך להקב"ה עצמו, שהוא בעליו, וכעין מה שאמרו (ר"ה ו, א), כל היכא דאיתיה, בי גזא דרחמנא איתיה, ולכן אין המזיקין יכולים לגשת אליו ולהזיק. ואמנם עיקר דברי רבינו שמבאר את התרגום על פי משמעות של לשון הקודש, חידוש הם. [אולם יש להבין ביאורו על פי מה שכתבו בשו"ת הרמ"א (סימן קכז) בשם מהר"ם פארווא על פי הכוונה, ובא"ח רבב (סימן קיא אות ט) בשם מעדני מלך, שלשון ארמי הוא לשון הקודש שנשתבש, ולפי זה שייך לבאר כן כוונת התרגום]. ועוד, שיש לתמוה על כך, שהרי בכל התנ"ך כשנכתב 'צוה' מתורגם פקיד, ואין שייך שם כלל ענין פקדון. ומצינו כך גם בשפתי כהן (פרשת כי תבוא ד"ה יצו ה'),

פט. לעת עתה לא מצאנו בפירושו בדברי חז"ל, ובשאר מקומות בדברי רבינו נראה שנכלל בלשון זה, דברי המפרשים (ראה פרשת בראשית אות א ופרשת תולדות אות א). ובפירושי סידור התפילה לירוקה (זיתן לך' עמוד תקצט) כתב, 'יצו ה' אתך' עמך, את הברכה באסמך' באוצרך, 'את הברכה' לרבות הטובה מעין העולם הבא. ויתכן שכוונת רבינו היא, למה שאמרו בתענית (ת, ב), ואמר רבי יצחק, אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך'. והיינו על דרך מה שכתב בשל"ה (תורה אור פרשת במדבר אות כג) וז"ל, ובמנין מצד עולם הבא, אמרו רבותינו ז"ל, אין הברכה מצויה כו' אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח) 'יצו ה' [אתך] את הברכה באסמך', ורומז על 'עין לא ראתה אלקים זולתך', זה עולם הבא (ברכות לד, ב). צ. לשון הפסוק, 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך' וכל משלח ידך ויברך בארץ אשר ה' אלוךך נתן לך'. צא. רבנו כתב רעיון זה כמה פעמים, ראה בפירושו לשיר השירים (אות ו), שליוסף הצדיק היה יופי מעין העולם הבא, שאין העין הרע יכול לשלוט בו, כמו שאמרו ז"ל (ספרי פרשת נשא) על פסוק (במדבר ו, כד) 'יברך ה' בממון, וישמרך' מן המזיקים, שכשהברכה באה מלמעלה אין שום חשש. וראה עוד בפירושו (שם אות טו ואות יט) ובפרשת

הַעֲלִיּוֹן, אֲבָל לֹא דָרָךְ גַּם וּבְשׂוֹפֵי, אֲלֵא קְרוֹב אֵל הַטְּבַע פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר', פִּי בֵן דָּרָךְ הַסּוֹחֵרִים, שְׁלֵא לְסַמֵּךְ עַל הַנֶּסֶם, לְפִי שְׂרוּצִים לְהַרְוִיחַ מֵעַט בְּוֹדַאי, וְלֹא הַרְבָּה בְּסַפֵּק.

וּמִשּׁוֹם דְּאִמְרִינָן בְּפֶרֶק ג' דְּתַעֲנִית (כד, א-ב ורש"י ד"ה כאחד), אֲסוּר לְהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, אָמַר הַפְּתוּב 'הִיתָה פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר', וְלֹא אָמַר 'הִיתָה פְּאֲנִיּוֹת' סָתֵם, כְּלוּמַר, שֶׁתַּמְשִׁיךְ הַשְּׁפַע מֵעוֹלָם

זרע שמשון המבאָר

פִּי בֵן דָּרָךְ הַסּוֹחֵרִים הַשּׁוֹלְחִים אֶת סְחוּרְתֵיהֶם, שְׁלֵא לְסַמֵּךְ עַל הַנֶּסֶם - שְׁלֵא לְשׁוֹלַחַן אֵלֶּא בְּדֶרֶךְ שְׂאִינָה כָל כֶּךְ מְסוֹכְנַת, אִף כְּשִׁמְשׁוּם כֶּךְ לֹא יוֹכְלוּ לְהַגִּיעַ לְמִקְוֹמוֹת הַמְרוּחָקִים שֶׁאֲפֹשֶׁר לְהַרְוִיחַ שֵׁם מַעוֹת מְרוּבִים בְּמִכִּירַת סְחוּרְתָם, לְפִי שְׂרוּצִים לְהַרְוִיחַ מֵעַט בְּוֹדַאי - עֲדִיף לֵהֶם לְהַתְעַסֵּק בְּסְחוּרָה בְּמִקְוֹמוֹת שְׁבוּדַאי יְרוּיחוּ מַעוֹת מִמִּכִּירְתָּהּ, אִף שְׂאִינִם מְרוּבִים כָּל כֶּךְ, וְלֵא לְהַרְוִיחַ הַרְבָּה בְּסַפֵּק - וְאִינֵם רוּצִים לְהַסְתַּכֵּן וּלְשַׁלּוֹחַ הַסְּחוּרָה בְּדֶרֶךְ מְסוֹכְנַת לְמִקְוֹמוֹת הַרְחוּקִים, אִף שִׁירוּיָחוּ שֵׁם יוֹתֵר מַעוֹת, שְׁמֵא לֹא יִתְרַחֵשׁ לָהֶם נֶס, וְתִטְבַּע הַסְּפִינָה וְתִפְסַד כָּל הַסְּחוּרָה¹³. וְכֵן הָאֵשֶׁת חִיל אִף כְּשׁוֹזְכָה שֶׁמִּתְבָּרֵךְ מֵעֵשִׂי יְדֵיהָ מִחַמַּת שֶׁמִּשְׁכַּת שִׁפַּע

'פְּקֻדוֹן' בִּיד הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בֵּא לִידוֹ מִהַפְּקָר¹³.

וְהִירוֹת בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, כִּי שְׁלֵא לִיהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים וּמִשּׁוֹם דְּאִמְרִינָן בְּגִמְרָא בְּפֶרֶק ג' דְּתַעֲנִית (כד, א-ב ורש"י ד"ה אלא כאחד)¹³, שְׁאֲסוּר לְהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, וְקִשְׁהָ, שֵׁאִם כֵּן, אִיךְ תּוֹכֵל ה'אֵשֶׁת חִיל' לִיהַנּוֹת מִהַשְּׁפַע שְׁבֵאָה לֵה מ'מִרְחָק', שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבֵּא. לִכֶּךְ אָמַר הַפְּתוּב 'הִיתָה פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר', וְלֵא אָמַר 'הִיתָה פְּאֲנִיּוֹת' סָתֵם, כְּלוּמַר, שְׁאִמְנֵם בְּצַדִּיקוּתָהּ תַּמְשִׁיךְ עַל עֲצֻמָּה הַשְּׁפַע הַטּוֹב הַבֵּא מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, אֲבָל לֹא דָרָךְ גַּם וּבְשׂוֹפֵי - בְּרוּחַ גְּדוֹל בְּיוֹתֵר, אֲלֵא בְּדֶרֶךְ הַקְּרוֹב אֵל הַטְּבַע, וּפְאֲנִיּוֹת סוֹחֵר' - כְּמוֹ הָאִנּוּת שֶׁל הַסּוֹחֵרִים,

ציונים ומקורות

א) בִּאלְעָזָר אִישׁ בִּירְתָא, שֶׁנֶּחַן כָּל מַעוֹתָיו, שֶׁהָיוּ מִיּוֹעֲדִים לְקִנּוּת בְּהֵן דְּנוּנִיא לְבַתּוּ, בְּשִׁבִיל חֲתוּנַת יְתוּם וְיְתוּמָה, חוּץ מִזּוּז אֶחָד, וְקִנְיָה בְּזוּז זֶה מֵעַט חִיטִּים וְשֵׁם אוֹתָם בְּאוּצְרוּ, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֶס וְנִתְמַלֵּא כָּל אוּצְרוֹ חִיטִּין, אֶךְ אֲלְעָזָר אִישׁ בִּירְתָא לֹא רָצָה לִיהַנּוֹת מֵהֶם. וּפִירֵשׁ רִש"י (ד"ה אלא), מִשּׁוֹם דְּמַעֲשֵׂה נְסִים הוּא, וְאֲסוּר לְאָדָם לְהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, כְּדֹאמַר לְעִיל (שם כ, ב), וְאִם עוֹשִׂין לוֹ נֶס מִנְכִּין לוֹ מִזְכִּיּוֹתָיו, ע"כ. וְעִינָן עוֹד בְּגִמְרָא (שם כד, ב) בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּעַת הָרַעֲב, שֶׁחֲלַץ רַק אֶחָד מִמִּנְעֻלָּיו לְשֵׁם עֵינָיו וְמִיד יִרְדַּ מֵטֵר, וְאִמַר רַב מְרִי בְּרַה דַּבְּת שְׁמוּאֵל, שְׁבֵאֲתוּ יוֹם שֶׁעֲשָׂה רַב יְהוּדָה כֶּךְ, הוּא עֲמַד עַל שִׁפְתַּת הַנְּהַר הַנִּקְרָא 'פְּפֵא', וְרֵאָה שֵׁם מִלְאכִים, שֶׁהִבִּיאוּ חוֹל וּמִלְאוּ בוֹ הַסְּפִינָה, וְעַל יְדֵי נֶס נִהְפַךְ הַחוֹל לְקִמַח סוּלַת. וּבֵאוּ אֲנָשֵׁי הַמִּקּוֹם לְקִנּוּת מֵאוֹתוֹ קִמַח סוּלַת. וְאִמַר לָהֶם רַב מְרִי, מַהֵא לֹא תִיּוֹבְנוּ, דְּמַעֲשֵׂה נְסִים הוּא [אֵל תְּקִנּוּ מִקְמַח זֶה, כִּי הוּא נוֹצֵר עַל יְדֵי נֶס] וְכוּ'. וּפִירֵשׁ רִש"י (ד"ה אמר), וְכִמְהָ שֶׁאֲפֹשֶׁר לְהַתְרַחֵק מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, יוֹתֵר טוֹב וְנוֹחַן. צ"ל בִּיאוֹר דְּבִרֵי רַבִּינּוּ, שֶׁהַסּוֹחֵרִים יוֹדְעִים, שֵׁאִם יִשְׁלַחוּ אֶת סְחוּרְתָם בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה וּמְסוֹכְנַת יוֹתֵר, אִם יִתְרַחֵשׁ לָהֶם נֶס וְהַסְּחוּרָה

וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, יֵשׁ לְשֵׁאוֹל לְמָה אִמַר יְצוּ, וְתִירְגַם אוֹנְקֵלוֹס יִפְקַד, לְמָה בְּפֻקְדוֹן, יֹאמַר יְתֵן ה' אֶת הַבְּרִכָּה בְּלִשׁוֹן מִתְנָה, אוֹ יִשְׁלַח ה' אֶת הַבְּרִכָּה וְכוּ'. וְעִינָן שֵׁם שְׁבִיאָר שֶׁאִמַר יְצוּ לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן לְפִי שֶׁהֵן עֲדִיין בְּחוּצָה לְאַרְץ תַּחַת יַד הַשְּׁרִים, וְעַד עַכְשִׁיו הָיוּ עֲנִי כְבוֹד מְקִיפִין עֲלֵיהֶם בְּזִכּוֹת מִשָּׂה, עֲתָה שִׁמְשָׁה מִסְתַּלֵּק וְעֲנִי כְבוֹד מִסְתַּלְקִים מִי גִינָן עֲלֵיהֶם, לִזֶּה הוּצְרָכוֹ לְבִרְכָה זוֹ שֶׁתְּהִיָּה הַבְּרִכָּה שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה מְצוּיָה בֵּינֵיהֶם, לְסַמּוֹת עֵינֵי הַכְּנַעֲנִים וְשִׁרְיָהֶם שְׁלֵא יִרְאוּם. צ"ד. וְרֵאָה דְּבִרֵי רַבִּינוּ בְּפִרְשַׁת בְּשִׁלַח (אוֹת כד) שֶׁהִבִּיא דְּבִרֵי הַתְּרַגּוּם 'פְּקַד' לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְקִשְׁהָ, לְמָה תְּהִיָּה לוֹ הַבְּרִכָּה בְּפֻקְדוֹן. אֲלֵא וְדֹא כִּי שְׁלֵא יִהְיֶה הַפְּקָר, וְלֹא יִהְיֶה רְשׁוֹת לְמִזְיָקִים לְשַׁלּוֹת בוֹ. לְפִי דְּבִרֵי רַבִּינוּ כֵּאֵן, הַשִּׁיכּוֹת בֵּין פְּסוּק זֶה לְפְסוּק הַקּוֹדֵם הוּא כֶּךְ, שֶׁאִף שִׁימְעֵשׁ פְּתַפֵּץ פְּתִיָּה, וּבְדֶרֶךְ כָּלֵל הָאָדָם שֶׁמִּצְפֵּה לְשִׁכְרֵ אֲשֶׁתּוֹ, אִינּוֹ רוֹאֵה בְּכֶן סִימָן בְּרִכָּה, מִכָּל מִקּוֹם הַמִּצְפֵּה לְשִׁכְרָה שֶׁל ה'אֵשֶׁת חִיל', יִרְאֵה סִימָן בְּרִכָּה, לְפִי שֶׁמְזוֹנְתִיָּה מוֹשְׁפַעִים וּמִתְבָּרְכִים 'מִמְרַחֵק' כְּלוּמַר, מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, שֶׁאִין שׁוֹרִים בָּה עֵין הָרַע וְשֶׁאִר מִיּוֹקִין. צ"ד. זֶה לֹא מְפּוֹרֵשׁ בְּגִמְרָא. אֲבָל נִלְמַד מִהַמַּעֲשֵׂה שֶׁהוּבָא שֵׁם (כד,

וַאִינוֹ אוֹמֵר 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לָחֶם', אֵלָא 'לַחְמָה', פְּדֵי צָרְפָּה בְּלִבָּד, דְּהֵינּוּ הִלָּחֵם שְׁתֵּאכְלָל, וּפְשִׁיטָא שְׁמַתְרַת לַהֲנוֹת מְמוּנָה, פְּדֵאמְרִינָן בְּתַעֲנִית (שם), הָרִי הֵן עָלֶיךָ הַקֶּדֶשׁ, וְאִין יִתְרָה.

זרע שמשון המבואר

לַהֲנוֹת מְמוּנָה - ממעשה נסים, כדי הצורך לחיותה, פְּדֵאמְרִינָן בגמרא בְּתַעֲנִית (שם), במעשה של אלעזר איש בירתא, שאמר לבתו על החיטים שנתרבו באוצרו בדרך נס, הָרִי הֵן עָלֶיךָ הַקֶּדֶשׁ - כל החיטים שהתרבו בדרך נס, יהיו הקדש לעניים¹², וַאִין לָךְ פְּהֵן חֶלֶק, אֵלָא פְּאָחַד מְעַנֵּי יִשְׂרָאֵל - שהחיטים יתחלקו לכלל העניים, וגם את תקבלי מהם חלק כמו שאר העניים, דְּשִׁמְעַ מִינָה - ממה שהרשה אלעזר בר בירתא לבתו ליהנות מהחיטים שנבראו בנס, כמו אחד משאר העניים, דְּכָדִי צָרְפָּה מְתָר לַהֲנוֹת ממעשה נסים¹³, מְשׁוּם דְּכָתִיב (תהלים קלו, כה) 'נָתַן לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר', וַאִינוֹ אֲסוּר אֵלָא לַהֲנוֹת ממעשה נסים, אֵלָא הַנָּאָה יִתְרָה - יותר מהנצרך לחיי האדם.

מטוב העולם הבא, מסתפקת בשפע מצומצם שהיה יכול לבוא אף בדרך הטבע, ואינה מבקשת שיתרבה פרנסתה ביותר, כי אזי הרי זה נחשב כמו נס, ואסור ליהנות ממעשה נסים.

מותר ליהנות ממעשה נסים בכדי הצורך ההכרחי

ואמנם כיון שהשפע הבא אליה הוא מטוב העולם הבא ונחשב קצת כמעשה נסים, נצרך לבאר טעם נוסף שאין בכך איסור של הנאה ממעשה נסים, וכדלהלן.

וְהַפְסוּק אֵינוֹ אוֹמֵר 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לָחֶם', אֵלָא 'לַחְמָה' - הלחם שלה, והכוונה לכמות הלחם שהוא פְּדֵי צָרְפָּה - לפי צורך חיותה בְּלִבָּד, דְּהֵינּוּ הִלָּחֵם שְׁתֵּאכְלָל בלבד, ולא למותרות. וּפְשִׁיטָא - פשוט הדבר, שְׁמַתְרַת

ציזנים ומקודרות

שהאיסור ליהנות ממעשה נסים, אינו אלא ביותר מכדי הצורך ההכרחי. וראה שדי חמד (מערכת האל"ף אות שפ), שמה שאמרו שאסור ליהנות ממעשה נסים, אינו איסור גמור, אלא מדת חסידות בלבד. ועל פי זה כתב, שכשאי אפשר לחיות בלעדו, לא שייך מדת חסידות ומותר. וראה מה שיישב בזה, איך אכלו ישראל את הזמן במדבר. צט"ו לשון הפסוק 'נָתַן לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ'. פירושו, שמה שהאדם נהנה ממעשה נסים כדי צרכו בלבד, לפי האמת אין זה נקרא נהנה ממעשה נסים, לפי שהצורך ההכרחי ממילא יקבל האדם באיזה אופן שיהיה מאת הקב"ה, וכמבואר בפסוק 'נָתַן לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ' (והיינו שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה, עיין פסחים קיח, א). ולכן, רק אם לוקח ממעשה נסים יותר מההכרח, נקרא שנהנה ממעשה נסים. וראה בהערה לעיל בסמוך, כביאור מה שנהנו בני ישראל במדבר מהמן. וכעין זה כתב נחל קדומים להחיד"א (פרשת בשלח ד"ה ויבאו בני) וז"ל,

תגיע לשם בלי פגע, ירויחו הם הרבה, לפי שבמקומות הרחוקים, סחורתם נמכרת יותר ביוקר. אך מכל מקום, הסוחרים אינם חפצים בסיכון זה, ולכן הם מעדיפים לשלוח את סחורתם בדרך קרובה ובטוחה יותר, אף שבאופן זה לא תימכר הסחורה בכל כך ריוח. ונראה מדברי רבינו, שאף שאינו ראוי ליהנות ממעשה נסים, מכל מקום אם ההשפעה הבאה ממקום עליון, מלוכשת בדרך טבעית, מותר וראוי ליהנות ממנה. וכן נראה ממה שכתב הבכור שור (שבת כא, ב ד"ה ועשאוּם בתירוץ השני, הו"ד בשערי תשובה א"ח סימן קפו סק"ד), שמה שמבואר בברכות (ס, א), שאסור להתפלל להקב"ה שיעשה לו נס, היינו דוקא בנס היוצא מדרך הטבע, אבל על נס שבא בדרך טבע העולם, מותר להתפלל. צז. ע"פ הגהות יעב"ץ (תענית שם). צח. פירוש, שלכאורה קשה על הגמרא, שאם אסור ליהנות ממעשה נסים, היאך הרשה אלעזר בן בירתא לבתו ליהנות מהחיטים 'כאחד מעניי ישראל' (וראה בן יהודע (תענית שם ד"ה ואין) שהקשה כן). ועל כן הוכיח רבינו מכאן,

וְיִתְקַם בְּעוֹד לַיְלָה, וְזֹאת הָאִשָּׁה בְּלָ
כָּף חֲפֵצָה בְּמִלְאכָה, שְׂדוּחַקַת
עֲצָמָה, וּבִשְׁעָה שְׁבָנֵי אָדָם יִשְׁנִים, הִיא
מִתְעוֹרְרַת לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְאִתָּא
בְּשִׁלְחֹן עָרוּף אֲבָן הָעוֹר סִימֵן פ' (סעיף א),

זרע שמשון המבאד

פ' (סעיף א) ⁸⁷, שאף אם האשה דחקה עצמה להרבות במלאכה, ויעשתה יותר מהראוי לילה לעשות ⁸⁷, הדין הוא שגם הריוח שמרויחה ומשתכרת מאותו מותר, אינו לעצמה אלא הוא שייך לבעל, כשאר מעשי ידיה, שהן של הבעל. וכתבו שם האחרונים (חלקת מחוקק סק"ב) ⁸⁷, דהינו שעשתה מלאכה בלילה - בשעה שבני אדם ישנים, או כגון שעשתה שתיים או שלוש מלאכות בבת אחת, שהוא טירחא יתירה, וכגון שהיא שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר ⁸⁷, שאף הריוח מהמלאכות הללו שייך לבעלה. ויש חולקים על הדעה שהובאה בשו"ע, ואומרים, שהכל - כל הריוח שבא לה ממה שדחקה עצמה להרבות במלאכה, הוא לעצמה, ולא לבעלה.

וְכַתֵּב הַבַּיִת (סעיף י) ⁸⁷, שהמנהג הוא

ביאור שבח האשת חיל העוסקת במלאכה ומביאה טרף לביתה ולנערותיה

הלכה הריוח ממלאכות שהאשה עושה על ידי הדחק נשאר בידה מספק

וְיִתְקַם בְּעוֹד לַיְלָה וְיִתְקַן טָרְף לְבֵיתָה וְחַק
לְנַעֲרֹתֶיהָ' (לא, טו). יש לפרש הפסוק, שזאת
הָאִשָּׁה - ה'אשת חיל', כל כף חֲפֵצָה
בְּמִלְאכָה - בעשיית מלאכה, וכמו שאמר
עליה הפסוק וַתַּעַשׂ בְּחִפְזָה כְּפִיָּהּ, ומהטעם
שנתבאר לעיל, עד כדי כך שהיא דוחקת את
עצמה, ואפילו כשכלל אדם היא שעה
דחוקה לעשיית מלאכה, דהיינו בשעה
ששאר בני אדם ישנים, היא מתעוררת -
היא נעורה ואינה ישנה, בשביל לעשות
מלאכה.

ולשון הפסוק בשבח האשה, יתבאר על פי מה דאיתא בשלחן ערוף אבן העזר סימן

ציונים ומקורות

והרא"ש (כתובות פ"ו סימן ב) לא הכריע, ותוכל האשה לומר, קים לי כמאן דאמר לעצמה. וכתב הרב בב"ח, שכן נוהגים במדינות אלו, שלא להוציא מיד האשה שום העדפה של ידי הדחק. וראה עוד, בבית שמואל (סימן פ סק"ב). קד. ראה בכתובות (טו, א), בעי רב פפא, עשתה לו שתיים בבת אחת, מהו. בעי רבינא, שלשה או ד' בבת אחת, מהו, תיקו. ופירש רש"י (ד"ה שתיים), ששלש וארבע בבת אחת היינו שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת ביצים בחיקה [להוציא מהם אפרוחים. מאירין], או ביצי תולעים העושים משי. שהנשים מחממות אותן בחיזקן והם נוצרים. קה. לשון הב"ח, ומ"ש פסק רב האי שהוא לבעל אפילו ביתרון שבא על ידי הדחק, כן כתב הרי"ף בשמו והסכים עמו הדלכה כרבנן. ומה שלא כתב רבינו שכך פסק הרי"ף, הוא לפי שנמשך אחר דברי הרא"ש, דכשכתב מחלוקת זו דרב האי ור"ח, לא

שמשום פקוח נפש ודאי מותר ליהנות ממעשה נסים, ומה גם שכתוב יותן לחם לכל בשר, והוא נתן זה לחיות, ולכן מותר כי אין להם לאכול אלא את זה. קא. לשון השולחן ערוך, מעשה יהיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקום, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה, המתור לבעל. קב. היינו לארוג ולרקום, כמנהג נשי העיר לעשות ממיני מלאכות אלו. או לטוות הצמר בלבד, כשדרך נשי העיר שלא לעשות שום מלאכה. קג. לשון החלקת מחוקק, ועשתה יותר מהראוי לה, דעת המגיד משנה (אישות פכ"א ה"ב), [שהמתור לבעלה], אפילו שעשתה בשעה שבני אדם ישנים, מכל שכן עשתה הרבה מלאכות ביחד שלא על ידי הדחק. ועיין בטור, הביא דעות בזה, מחלוקת רבינו תם ורב האי,

הואיל שיש מחלוקת בין הפוסקים, והמוציא מחברו עליו הראיה (ב"ק מו, א ועוד), מכל מקום, היא נותנת זה הרוח לבעלה, להביא המזון לבית ברוח ולא בצמצום, כפי שתהיה ברפת הבית מרבה, כי 'טרף' הוא לשון מזון, כנודע

הב"ח (סעיף י), שהמנהג הוא שלא להוציא מיד האשה שום העדפה שעל ידי הדחק, עכ"ל. ותינו 'ותקם בעוד לילה', שדחקה עצמה לעשות יותר מן הראוי, ואף על פי שהדין הוא שתהיה לעצמה,

זרע שמשון המבאר

הראיה - הבעל שהוא בא להוציא ממון מאשתו, בטענה שהוא שלו, עליו להוכיח שהאמת כדבריו (ב"ק מו, א ועוד)^פ, וכיון שהדין נשאר בספק, אי אפשר להוציא הממון ממי שמוחזק בו, ומן הדין היתה האשה יכולה להחזיק הרוח לעצמה, וכמו שנתבאר, מכל מקום, אותה 'אשת חיל', 'ותמן טרף' - היא נותנת זה הרוח - מה שהרויחה ממה שדחקה עצמה לעשות מלאכה יתירה, לבעלה, ל'לביטה' - כדי להביא המזון לבני הבית - לבעלה ולילדיה ברוח, ולא בצמצום לפי מה שהבעל עצמו מרויח ממעשי ידיו, כפי שתהיה ברפת הבית מרבה^פ - שתשרה ברכה מרובה ושפע בביתה, כי תיבת 'טרף' הוא לשון מזון^פ, כנודע בדברי חז"ל (ראה סנהדרין קח, ב)^ט.

שלא להוציא מיד האשה בשביל ליתן לבעלה, שום העדפה - תוספת ריח, שהרויחה האשה על ידי הדחק - על ידי שדחקה את עצמה לעשות מלאכה יתירה, כיון שנחלקו הפוסקים אם היא שייכת לבעל, הבעל שהוא בא להוציא ממנה, עליו הראיה, עכ"ל.

לפנים משורת הדין היא נותנת לבעלה את ההעדפה שעל ידי הדחק ותינו מה שכתוב 'ותקם בעוד לילה', שבלילה בשעה שבני אדם ישנים ואינם עסוקים במלאכה, דחקה עצמה לעשות מלאכה יותר מן הראוי. ואף על פי שהדין הוא שהרויח מההעדפה תהיה לעצמה, הואיל שיש מחלוקת בין הפוסקים למי שייכים אותן המעות, והמוציא מחברו עליו

ציונים ומקורות

קז. מליצה זו, על פי לשון הגמרא (כתובת קג, א). קח. כן פירש רש"י (משלי שם), 'טרף' - מזון, 'וחוק' - הוא מזון הקצוב להם. קט. לשון הגמרא, 'והנה עלה זית טרף בפיה' (בראשית ח, יא), אמר רבי אלעזר, אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, יהיו מזונתי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם. מאי משמע דהאי 'טרף' לינשא דמזוני הוא, דכתיב (משלי ל, ה) 'הטריפני לחם חקי'. וזה לשון המדרש (משלי שם), ואין 'טרף' אלא מזונות, שנאמר (תהלים קיא, ה) 'טרף נתן ליראיו וגו', ואומר 'ותבא אליו היונה לערוב והנה עלה זית טרף בפיה וכו'. לפי דברי רבינו עולה, שפירוש הפסוק 'ותקם בעוד לילה ותמן טרף לביטה וחק לנצרתיה', אין פירושו שכשקמה באמצע הלילה היא נותנת אז מזון לבני ביתה נשהוי לכאורה קשה לפרש כן, שבאמצע הלילה שהוא זמן

הזכיר דעת הרי"ף שהסכים עם רב האי, וטעמו של הרא"ש היה, שאם היה כותב דהרי"ף גם כן הסכים עם רב האי, היה מובן דפוסק כך הלכה כיון שהם רבים, ור"ח הוא יחיד כנגדם, על כן לא הזכיר במחלוקת זו כי אם רב האי עם (ר"ח) [ר"ח], דשקולין הן ואיכא ספיקא דדינא, והמוציא מחברו עליו הראיה, והוי לעצמה. ולכן כתב רבינו, וא"א הרא"ש ז"ל הביא דברי שניהם, ולא פסק כמי, דשקולין הן. ולפי עניות דעתי נראה דהכי נקטינן, שלא להוציא שום העדפה שעל ידי הדחק מיד האשה, וכן נוהגין במדינות אלו, ויש לו יסוד על פי דעת (ר"ח) [ר"ח] והרא"ש, ודלא כמו שכתב בשולחן ערוך (ס"א) בסתם כדברי הרמב"ם. קו. כדי להוציא ממון הנמצא בחזקתו של אחר, על התובע להביא הוכחה לזכותו. וכל שאין לו הוכחה ברורה, אף שגם נתבע אין הוכחה, יישאר הממון בחזקת המחזיק בו.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁקָרָא
 וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב). וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב). וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב).

וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב). וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב).

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

אשת חיל מפרנסת את שפחותיה מהתוספת במלאכתה
 וְעוֹד מִשְׁבַּח הַפְּסוּק אֵת הַיֵּשׁוּעָה אֵת הַיֵּשׁוּעָה חֵן,
 שְׁמַהֲמַעוֹת שֶׁהָרִיחוּהָ בְּמַה שְׁדַחְקָה עֲצָמָה
 לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה יִתִּירָה, הִיא נֹתֶנֶת מְזוּזָה
 הַרְּרוּחַ חֵן לְנִצְרָתֶיהָ, וְחֵן הִיא נִמְצָא לְפָנֶי
 מְזוּזָה פְּדֵי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב). וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב).

וכוונת השבח בזה היא, בהקדם מה
 דְּבִמְשַׁנָּה בְּפִרְקָה אֵף עַל פִּי (כתובות נט, ב) ק"ב
 תָּנַן, אִם אִשְׁתּוֹ הִכְנִיסָה לָּהּ - הִבִּיאָה לְבֵית
 בַּעֲלָהּ, שְׁפָחָה אַחַת - שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵת צָרְכֵי
 הַבַּיִת הַמוֹטְלִים עַל הָאִשָּׁה לַעֲשׂוֹת^{ק"ב}, אֵינָהּ
 מוֹחֶלֶת וְכוּ' - אִין הָאִשָּׁה חַיִּבַת לְטַחֵן

הבעל 'טורף' מה'אשת חיל' את ההעדפה שעל ידי הדחק
 וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב). וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב).

ציונים ומקורות

אמהותיה שהיו משמשות אותה. וברמב"ן על הפסוק
 (שמות לג, יא) 'ומשרתו יהושע בן נון נער', עיין שם
 בהרחבה. וזהו שלא כמו שביאר התרגום כאן,
 ש'נערותיה', הן לידיה. ולהלן בסיום הדברים מוסיף
 רבנו לחזק פירוש זה, ממה שדקדק הכתוב לומר
 'לנערותיה', דמשמע שהם רק שלה ולא של בעלה,
 וזה שייך רק בשפחותיה שהכניסה לו.
 קיד. לשון המשנה, ואלו מלאכות שהאשה עושה
 לבעלה, טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה
 את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. הכניסה לו
 שפחה אחת, לא טוחנת, ולא אופה, ולא מכבסת.
 שתיים, אין מבשלת, ואין מניקה את בנה. שלש אין
 מצעת לו המטה, ואין עושה בצמר. ארבע, יושבת
 בקתדרא. רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה
 שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה ליד
 זימה. קטו. הרע"ב (שם פ"ה מ"ה) פירש,
 דהיינו שהכניסה לו מעות או נכסים, כדי לקנות בהם
 שפחה.

השינה, אין בני ביתה זקוקים למוזנות, אלא כך הוא
 פירוש הפסוק, וְיִמְקָם בְּעוֹד לְיָדָהּ, וְנִזְדַּרְזָה הַלוֹסִיף
 במלאכה, ומהריוח של אותו תוספת מלאכה, וְיִמְקָם
 טָרֵף לְבִיתָהּ גו', ולא שמרה אותו ריוח לעצמה.
 וראה אלשיך (פסוק טו) שפירש כעין פירוש רבנו,
 שאשת חיל קמה וניעורה בלילה הלוסיף במלאכתה,
 בשביל שיהיה לו מעות הרבה, ולא כפשוט הכתוב
 שהיא קמה בלילה בשביל להאכילם ממש.
 קי. כיון שהיא מחלוקת הפוסקים אם הוא שלו או
 שלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, כפי שהתבאר
 לעיל. קיא. לשון הפסוק, שְׁוֹא וְדָבַר פְּנֵן
 הַרְּחַק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וְעָשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטְּרִיפְנֵי לְחֵם
 חֲקִי. קיב. לשון הגמרא, מאי משמע דהאי
 'חקי' לישנא דמוזני הוא, דכתוב (בראשית מז, כב)
 'ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה', מר זוטרא
 אמר מהכא, 'הטריפני לחם חקיי'.
 קיג. וכדלהלן בהמשך דברי רבנו. וראה שמות (ב, ה)
 ונערותיה הולכות, שפירש האבן עזרא, שהן

דוֹחֶקֶת עֲצָמָה לְהַבִּיאַ רוּחַ יוֹתֵר, פְּדִי לְזוֹן אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ שֶׁהֵן 'נְעֻרוֹתֶיהָ' מִמֶּשׁ.

'זְמָמָה שְׂדֵה' וכו', מִהַרְרוּחַ שְׁעוֹשָׂה בְּשִׁבִיל שְׂדוּחֶקֶת עֲצָמָה וְנוֹתְנָתוֹ לְבָנֵי בִיתָה לְמִזוֹן מְרֻבָּה וּלְכַרְפַּת חַבִּית, מֵהַ שְׁמִשְׁתִּיר מִמְּנוֹ, כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים הַנ"ל שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין

טוֹחֶנֶת וכו', וַיֵּשׁ מִחֻלְקַת בֵּין הַפּוֹסְקִים, אִם אֵלּוֹ הַשְּׁפָחוֹת חַיֵּב הַבַּעַל לְזוֹנָם, אוֹ אִם חַיֵּב־הֵיא, וְעִיִּין בְּחֵדוּשֵׁי רִיטְב"א (ד"ה הכניסה) וּבִתְּסוּפּוֹת (שם סא, א ד"ה הכניסה). וְהוֹאִיל שְׂיֵשׁ מִחֻלְקַת בְּזַה הַרְרוּחַ שֶׁל הַעֲדָפָה עַל יְדֵי הַדְּחָק, אִם הוּא לְבַעַל אוֹ לְאִשָּׁה, וַיֵּשׁ מִחֻלְקַת אַחַר מִי מֵהֶם חַיֵּב לְזוֹן אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ, הִיא

זרע שמשון המבאר

אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ. לִכֵּן הִיא - ה'אשת חיל', דוֹחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה יִתִּירָה, כְּדִי לְהַבִּיאַ רוּחַ יוֹתֵר, כְּדִי לְזוֹן בְּאוֹתוֹ עוֹדֵף רִיוֹחַ, אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ^{ק"ט}, שֶׁהֵן 'נְעֻרוֹתֶיהָ' מִמֶּשׁ - הֵם שְׁלֵה וְקִנְיִינָה בְּלַחֲדוֹ, וְאִילוֹ בְּנִיָּה, הֵלֵא הֵם גַּם שֶׁל בַּעֲלָהּ^{ק"ט}.

מהנשאר מהמעוות שהרויחה ע"י הדחק קונה ה'אשת חיל' שדה לנכסי מלוג ונוטעת גפנים ונוספים בכרם שיש לבעלה

'זְמָמָה שְׂדֵה וּמְקַחְהוּ, מִפְּרִי כִפְיָה נְטֻעָה כְּרָם'. יֵשׁ לְבֹאֵר הַפְּסוּקַ כְּהַמְשַׁךְ שֶׁבַח הָאִשֶּׁת חֵיל הָאִמּוֹר בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים. וְהִינּוּ, שֶׁמִּהַרְרוּחַ שְׁעוֹשָׂה - שֶׁמְרוּיחָה ה'אשת חיל', בְּשִׁבִיל - עַל יְדֵי שְׂדוּחֶקֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁחִיבֶתָּ, וְנוֹתְנָתוֹ לְבָנֵי בִיתָה, לְמִזוֹן מְרֻבָּה וּלְכַרְפַּת חַבִּית, מֵהַ שְׁמִשְׁתִּיר מִמְּנוֹ - מִהַרְרוּחַ, כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים הַנ"ל^{ק"ט}, שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ -

חטים, ולאפות לחם בשביל בעלה, לפי ששפחתה תעשה כן במקומה. וַיֵּשׁ מִחֻלְקַת בֵּין הַפּוֹסְקִים, אִם אֵלּוֹ הַשְּׁפָחוֹת שֶׁהָאִשָּׁה מִכְּנִיסָה לְבַעֲלָהּ, חַיֵּב הַבַּעַל לְזוֹנָם - לִיתֵן לָהֶם מִזוֹנוֹת מִנְכָסֵיו, שְׂכִינִן שֶׁהִסְכִּים לְהַכְנִיסַ הַשְּׁפָחָה לְבֵיתוֹ, נִכְלָל בַּכֵּן שֶׁהִסְכִּים לְזוֹן אוֹתָהּ. אוֹ אִם חַיֵּב־הִיא - הָאִשָּׁה לְזוֹנָם מִנְכָסֶיהָ, שֶׁאִם הַבַּעַל יִזוֹן אוֹתָהּ, נִמְצָא שֶׁהוּא מִפְּסִיד דְּמֵי מִזוֹנוֹת אֵלּוֹ. וְעִיִּין בְּחֵדוּשֵׁי הַרִיטְב"א (ד"ה הכניסה)^{ט"ז}, וּבִתְּסוּפּוֹת (שם סא, א ד"ה הכניסה)^{ט"ז}, שֶׁנִּחְלְקוּ בְּזֵה.

וְהוֹאִיל שְׂיֵשׁ מִחֻלְקַת בְּזַה הַרְרוּחַ שֶׁל הַעֲדָפָה עַל יְדֵי הַדְּחָק - מֵהַ שֶׁהָאִשָּׁה מְרוּיחָה מִמָּה שֶׁדוּחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה בְּלִילָה, אִם הוּא שִׁיךְ לְבַעַל אוֹ לְאִשָּׁה, וְכִמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לְעִיל, וַיֵּשׁ גַּם מִחֻלְקַת אַחַר - אַחֲרָתָּ, מִי מֵהֶם - הַבַּעַל אוֹ הָאִשָּׁה, חַיֵּב לְזוֹן

ציונים ומקורות

את אשתו ממלאכה. קיז. לשון התוספות, הכניסה לו שפחה אחת, קצת תימה, אם הוא זן אותה, אם כן מה מרויח הבעל, דבלא שפחה היא היתה עושה הכל, ולא היה זן אלא אותה לבדה, ועתה זן אותה ואת שפחתה, ע"כ. קיח. פירוש, שבגלל שמן הדין המעות נשארים בידה, מחמת הספק, אם כן יש לה מעות לפרנס את השפחה ואינה צריכה שהבעל יפרנסה, ולכן היא מתאמצת לעבוד על ידי הדחק. קיט. ולכך ראוי לפרש כוונת תיבת 'נערותיה', שהכוונה על שפחותיה. קכ. זה לשון הבית שמואל (שם סק"ב), כתבו תוספות בכתובות דף נ"ט (ע"א ד"ה רבי עקיבא) וביבמות דף צ"ג (ע"א ד"ה רבי עקיבא) ובמרדכי (כתובות סימן קצ),

קטז. לשון הריטב"א, הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת וכו'. יש שפירשו, דדוקא כשהיא זנה את שפחותיה אלו, דאי הוא חייב לזונם, מה הרויח כדאוקמה ליה איתתא בחריקאי, אדרבה טורח והוצאה הן לו, וכן פירש רבינו שמשון ז"ל. ויש לומר, דכיון שהכניסה לו בנדוניא או בנכסי מלוג, ויש לו זכות בהן, הוא חייב לזונן, ועל מנת כן נכנסה וכאילו קיבל עליו בפירוש נמי שתפטר היא ממלאכות אלו, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (הלכות אישות פכ"א ה"ח), והכין פשטא דמתניתין. ובתוספות הרא"ש (שם סא, א ד"ה ותימא) תירץ גם כן את קושיית התוספות, וז"ל, יש לומר, דמילתא דפשטא היא, שכל אדם היה רוצה לזון שפחה אחת, כדי לפטור

דְּכַתְּבוֹת דָּף ע"ט (עמוד א), פְּשִׁיטָא,
אַרְעָא וּבְתִי, אַרְעָא.

וְאִם פְּכַר יֵשׁ לְפַעַל פְּרָם שְׁצַרְיָהּ
הוֹצֵאָה מְרַבָּה לְזַמְר וּלְתַקֵּן
הַפְּרָם, הוֹאִיל שְׁיֵשׁ בּוֹ רוּחַ גְּדוּל, וְכַמוֹ

מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִמְּנָה, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לוֹ
דִּין נְכָסֵי מְלוֹג וְהַבְּעַל אוֹכַל פְּרוֹת, וְאִם
הִיא חוֹשֶׁבֶת לְקִנּוֹת מִמְּנוּ שְׁדֵה, בְּנֻדְאֵי
שְׁתוּכַל לְקַח, וְזֶהוּ 'זְמַמָּה שְׁדֵה
וּתְקַחְהוּ, דְּהִכֵּי אֲמַרְיִנן בְּפָרְק ח'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

ע"ט (עמוד א), פְּשִׁיטָא^{קכ} - דִּין זֶה, שִׁיבוּר
לְהֵלֶן, פְּשוֹט הוּא, וְאִין בּוֹ מַחְלוּקַת, אַרְעָא
וּבְתִי, אַרְעָא. - אִם נִפְלוּ לֵאשָׁה כִּסְפִים
בִּירוּשָׁה, וְהֵם נִעֲשִׂים נְכָסֵי מְלוֹג, וְנַחֲלָקוּ
הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה בִּינֵיהֶם אִם לְקִנּוֹת קִרְקַע
הִרְאוּיָה לְזִרְעֵיהָ, אוֹ לְקִנּוֹת בְּתִים, הַדִּין הוּא
שְׁקוּנִים בְּהֵם קִרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁשְׂכָרָה מְרוּבָה
וְאִינָה מְרַקְבַת, אֲבָל הַבְּתִים כִּיּוֹן שֶׁהֵם שֶׁל
עַץ, הֵם נִרְקָבִים אַחֵר זִמְן^{קכב}.

וּמָה שֶׁכְּתוּב בְּסוֹף הַפְּסוּק 'מִפְּרִי כִפְיָהּ
נִטְעָה פְּרָם', מוֹכֵרָח לְבֵאר^{קכג}, שֶׁכֵּךְ הוּא
פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, וְאִם פְּכַר יֵשׁ לְפַעַל שְׁלָה,
אִיזָה פְּרָם, שְׁצַרְיָהּ הוֹצֵאָה מְרַבָּה - לְהוֹצִיא
כִּסְפִים מְרוּבִים, וְטוֹרַח גְּדוּל, לְזַמְר - לְקִצּוֹץ
אֵת זְמוֹרוֹת הַגֶּפֶן, כְּדִי שֶׁהַגֶּפֶן לֹא

אֵת הִירוּחַ שֶׁהִירוּחָה בְּמָה שֶׁדַּחְקָה הָאִשָּׁה
אֵת עֲצָמָה לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה יִתִּירָה, מִמְּנָה,
לִיתְנָה לְבַעֲלָהּ, מִכָּל מְקוֹם, יֵשׁ לוֹ דִּין
נְכָסֵי מְלוֹג^{קכד}, וְהִינּוּ שְׁקוּנִים בְּמַעוֹת אֵלוֹ
קִרְקַע, וְגוֹף הַקִּרְקַע שִׁיךְ לֵאשָׁה, וְהַבְּעַל
אוֹכַל פְּרוֹת הַקִּרְקַע, שֶׁהִירוּחַ הַיּוֹצֵא
מִקִּרְקַע זֶה שִׁיךְ לְבַעַל^{קכה}. וְאִם הִיא
חוֹשֶׁבֶת לְקִנּוֹת מִמְּנוּ - מִהֵנְשָׂאֵר מִהִירוּחַ,
שְׁדֵה הִרְאוּיָה לְזִרְעֵיהָ, בְּנֻדְאֵי שְׁתוּכַל לְקַח
- לְקִנּוֹתוֹ.

וְזֶהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק 'זְמַמָּה שְׁדֵה וּתְקַחְהוּ'
- ה'אִשָּׁת חִילִי חִשְׁבָה^{קכז} לְקִנּוֹת מִהִירוּחַ, שְׁדֵה
הִרְאוּיָה לְזִרְעֵיהָ, וְאִכְּן כֵּן עֲשֵׂתָה וְקִנְתָּה
אוֹתוֹ. וְהִיא נִגְהָה בְּזֶה כְּדִין, וְחָל קִנְיִינָה,
דְּהִכֵּי אֲמַרְיִנן בְּגִמְרָא בְּפָרְק ח' דְּכַתְּבוֹת דָּף

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

אִם לְקִנּוֹת בְּתִים אוֹ דְקָלִים, קוּנִים בְּתִים, לְפִי שֶׁהִירוּחַ
שְׂבָא מִהַבְּתִים, מְרוּבָה יוֹתֵר מִהִירוּחַ שְׂבָא מִהַדְקָלִים,
כִּיּוֹן שֶׁהַדְקָלִים עֲשׂוּיִים לִיבֵשׁ. וְאִם הַתּוּכּוּחוֹ אִם
לְקִנּוֹת דְקָלִים אוֹ שָׂאֵר אֵילָנוֹת, קוּנִים דְקָלִים, לְפִי
שֶׁדְקָלִים מִתְקַיְיִמִים יוֹתֵר מִשָּׂאֵר אֵילָנוֹת. וְאִם
הַתּוּכּוּחוֹ אִם לְקִנּוֹת אֵילָנוֹת אוֹ גֶּפֶןִים, קוּנִים אֵילָנוֹת.
לְפִי שֶׁאֵילָנוֹת מִתְקַיְיִמִים יוֹתֵר מִגֶּפֶןִים. וְכָלֵל הַדְּבַר
הוּא, שֶׁבְּכָל הָאוֹפְנִים שְׁקוּנִים מִמַּעוֹת נְכָסֵי מְלוֹג דְּבַר
שְׂעוּשָׁה פִירוֹת, אִם הַבְּעַל אוֹמֵר, כֵּךְ וְכֵךְ יִלְקַח בְּהֵם,
וְהָאִשָּׁה אוֹמֵרָתָּ, אִינִי לוֹקַחַת בְּהֵם אֵלָא כֵּךְ וְכֵךְ,
לוֹקַחִים דְּבַר שְׁפִירוֹתֵינוּ מְרוּבִים וְיִצִּיאָתוֹ מוֹעֵטָה, בִּין
שֶׁהִיא הַדְּבַר כְּרִצּוֹנָא אוֹ כְּרִצּוֹנָה. ע"פ שו"ע (אה"ע
סִימָן פֶּה ס"ג). קְבַב. ע"פ רש"י בְּמַהְדוּרָא
(הו"ד בְּשִׁטְמ"ק שֶׁם ד"ה פְּשִׁיטָא). קְבַב. שֶׁהִיא אִין
לְפָרְשׁוֹ כְּפִשְׁטוֹ, שֶׁה'אִשָּׁת חִילִי קוֹנָה כְּרָם, אוֹ נוֹטַעַת
גֶּפֶןִים בְּקִרְקַע, מִהַמַּעוֹת שֶׁהִירוּחָה, שֶׁהֵם כְּמוֹ נְכָסֵי
מְלוֹג נֹכְפִי שֶׁהַתְּבֵאֵר לְעִיל, שֶׁהַמַּעוֹת שֶׁמְרוּיַחָה מִמָּה
שֶׁדוּחַקַת עֲצָמָה לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה יִתִּירָה, מִסְּפַק דִּינָם
כְּמוֹ מַעוֹת נְכָסֵי מְלוֹג, וְהִינּוּ שְׁקוּנִים בְּהֵם קִרְקַע,
שֶׁהַקֵּץ יִיחָה שְׁלָה, וְהַבְּעַל יִכָּלֵל הַפִּירוֹת], שֶׁהִיא
מְבֹאֵר בְּגִמְרָא (כְּתוּבוֹת שֶׁם), שֶׁעֵדִף לְזִרְעוֹ זְרַעִים

מִה שִׁיךְ לָהּ, לוֹקַחִים בְּהֵם קִרְקַע, וְהוּא אוֹכַל
פִירוֹת. קְבַב. נְכָסֵי מְלוֹג, הֵם נְכָסִים שֶׁהָאִשָּׁה
הִבִּיאָה לְבַעֲלָהּ עִם נִישׁוּאִיהָ, וְלֹא נִרְשָׁמוּ בְּכַתּוּבָה, אוֹ
נְכָסִים שְׂבָאוֹ לָהּ בִּירוּשָׁה אוֹ בְּמַתְנָה אַחֵר נִישׁוּאִיהָ.
וְנְכָסִים אֵלֶּה, שִׁיכִים לֵאשָׁה כְּלָבָד, אִךְ הַבְּעַל זֹכָאֵי
לִיהֵנוֹת מִן ה'פִירוֹת' [-הִירוּחִים] שֶׁל נְכָסִים אֵלוֹ. אִם
נִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה אוֹ שָׁמַת בְּעִלָּהּ, הָאִשָּׁה מִקְּבֵלָת נְכָסִים
אֵלוֹ כְּפִי שֶׁהֵם, בִּין אִם נִשְׁתַּכְּחוּ אוֹ שֶׁנִּפְסְדוּ, וְאִין
בְּעִלָּה אַחֵרָאֵי עַל הַפְּסוּד. נְכָסִים אֵלוֹ נְקָרָאִים 'נְכָסֵי
מְלוֹג', מִלְשׁוֹן מְלִיגָה, שֶׁפִירוּשָׁה מְרִיטַת נוֹצוֹת,
כְּלוּמֵר, שֶׁהַבְּעַל מוֹלֵג נְכָסִים אֵלוֹ כְּמִלִּיגַת הַתְּרַנְגוּלִים,
וְאִינּוּ חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹם. ע"פ רש"י (יְבֻמוֹת סז, א ד"ה
אֵלֶּמְנָה), ר"ע (שֶׁם פ"ז מ"א). קְבַב. וְהִינּוּ שֶׁאִם
גָּדְלוּ פִירוֹת בְּשֶׁדֵה שֶׁל נְכָסֵי מְלוֹג, הַפִּירוֹת הֵם לְבַעַל.
וְאִם הִיָּה בֵּית שֶׁל נְכָסֵי מְלוֹג וְהַשְׂכִּירוֹ אוֹתוֹ לְאַחֲרִים,
הַבְּעַל זוֹכֵה בְּדַמֵּי הַשְׂכִּירוֹת. קְבַב. 'זְמַמָּה', הוּא
לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה. עַל פִּי אֲבָן עוֹרָא וְשָׂאֵר מִפְּרֻשִׁים שֶׁם.
קְבַב. לְשׁוֹן הַגְּמֵרָא, פְּשִׁיטָא, אַרְעָא וּבְתִי, אַרְעָא. בְּתִי
וְדִיקְלִי, בְּתִי. דִּיקְלִי וְאֵילִנִי, דִּיקְלִי. אֵילִנִי וְגוֹפְנִי,
אֵילִנִי. פִירוּשׁ, אִם הַתּוּכּוּחוֹ הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה, אִם לְקִנּוֹת
מִהַמַּעוֹת קִרְקַע אוֹ בְּתִים, קוּנִים קִרְקַע. וְאִם הַתּוּכּוּחוֹ

שָׁפַתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֵׁם בְּתָבוֹת ד"ה אֵילָנִי וְכו', 'מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה כָּרֶם', דוֹחֶקֶת עֲצָמָה וְנוֹטְעַת הַכָּרֶם וְטוֹרַחַת לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, מְלַבֵּד חַיִּיב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁכָּבֵר הִיא מוֹחִיבַת לַעֲשׂוֹתָם,

לְהִבְיָא עֶשֶׂר לְבַעְלָהּ. אִי נִמְי יֵשׁ לֹאמֵר, דְּכִי אֲמַרִּינָן הָתָם בְּתָבוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי, אֵילָנִי, שֶׁהוּא מְעַכֵּב בִּידָהּ שְׁלֵא לְקַנּוֹת הַכָּרֶם, הֲנִי מִיְלִי לְהוֹצִיא הַמְעוֹת בְּגִפְנִים

זרע שמשון המבואר

יתקלקלו^{קכ}, וְזִתְקָן אֶת הַכָּרֶם, הוֹאִיל שִׁישׁ בּוֹ רִיחַ גָּדוֹל, לְמִי שֶׁעוֹבְדוֹ וְשׁוֹמְרוֹ כְּרֹאוֹ, שְׂגָדְלִים בְּכַרְמוֹ עֲנָבִים מְשׁוֹבְחִים הַנִּמְכָּרִים בִּיּוֹקֵר, וְכִמּוֹ שָׁפַתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֵׁם בְּתָבוֹת ד"ה אֵילָנִי וְכו'^{קכב}. אִזִּי ה'אֵשֶׁת חִיל' מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה כָּרֶם, כְּלוֹמֵר, הִיא דוֹחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לְהוֹצִיא אֶת הַהוֹצָאוֹת הַרְבוֹת וְטוֹרַחַת הַרְבֵּה^{קכג}, וְנוֹטְעַת אֶת הַכָּרֶם - מוֹסִיפָה לְנִטְוֵעַ בְּהָ אֵילָנֵי גִפְנִים, כְּפִי הַרְאוֹי בְּכַרֶּם זוֹ, וְגַם הִיא טוֹרַחַת לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, כְּדִי שְׁלֵא יִתְקַלְקְלוּ הַגִּפְנִים^{קכד}, מְלַבֵּד מֵה שֶׁהִיא טוֹרַחַת לְמַלֵּא אֶת חַיִּיב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ בַּעֲבוּדַת טוֹיִית הַצֶּמֶר, שֶׁכָּבֵר הִיא מוֹחִיבַת לַעֲשׂוֹתָם, כְּכֹל אֵשֶׁה, וּבַעֲלָהּ יִכּוֹל לְהַכְרִיחָהּ לֶכֶךְ, הִרִי הִיא טוֹרַחַת גַּם בַּעֲבוּדַת הַכֶּרֶם, שׁוֹה יוֹתֵר מִחַיִּיבָהּ, כְּדִי

לְהִבְיָא עֶשֶׂר לְבַעְלָהּ - עַל יְדֵי הַרִיחַ הַגָּדוֹל שִׁירוּיָהּ מִהַעֲנָבִים שִׁיגְדֻלוֹ בְּכַרֶּם, אַחֲרֵי שֶׁהִיא תוֹרַחַת בַּעֲבוּדָתָהּ וּבְשִׁמְרָתָהּ.

הִיא נוֹטְעַת כֶּרֶם חָדָשׁ שְׁמוּצִיא רִיחַ גָּדוֹל עִם הוֹצָאוֹת קִטְנוֹת אִי נִמְי יֵשׁ לֹאמֵר - עוֹד יֵשׁ לְבֹאֵר כּוֹונַת מֵאֵמֵר הַכְּתוּב שֶׁהָאֵשֶׁת חִיל נִטְעָה כָּרֶם, שְׁלֵא יִסְתוֹר אֶת הַמְּבֹאֵר בְּכְתוּבוֹת (שם), שְׁעָדִיף לְנִטְוֵעַ שְׁאֵר אֵילָנוֹת מְלִנְטוֹעַ כֶּרֶם. דְּכִי אֲמַרִּינָן הָתָם בְּתָבוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי - אִם נִפְלוּ לִיד אֵשֶׁה מְעוֹת, וּבַעֲלָהּ חִפְץ שִׁתְּקָנָה בְּהֵם שְׁאֵר אֵילָנוֹת וְלֹא כֶּרֶם^{קכה}, וְהִיא חִפְצָה לְקַנּוֹת כֶּרֶם, הַדִּין הוּא שְׁקוֹנִים בְּהֵם אֵילָנֵי - שְׁאֵר אֵילָנוֹת^{קכז}, לְפִי שֶׁהוּא מְעַכֵּב בִּידָהּ שְׁלֵא לְקַנּוֹת הַכָּרֶם, הֲנִי מִיְלִי - דִּין זֶה אִמּוֹר רַק אִם הָאֵשֶׁה חִפְצָה לְהוֹצִיא הַמְּעוֹת

ציונים ומקורות

דְּדַקְלֵי עֵדִיפֵי בּוֹה, שְׁאִין צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם כְּלוֹם כְּדִי לְתַקְנָן, אֲבָל גִּפְנִים צָרִיכִין יִצְיָאָה מְרֻבָּה, לִזְמַר וּלְתַקְנָן הַכֶּרֶם, דָּאִם לֹא כֵן, מִתְקַלְקֵל, וְמִי שִׁיכּוֹל לְטְרוּחַ לְעוֹבְדֵם וְלְשׁוֹמְרֵם כְּרֹאוֹ, יֵשׁ בְּהֵן רִיחַ גָּדוֹל. קכט. רָאָה בְּרַבְרִי רַבִּינוּ בְּפִרְשַׁת מִקֵּץ (עֲנִינֵי חֲנוּכָה אוֹת ב), שֶׁהַלְשׁוֹן 'פְּרִי' שִׁייךְ עַל מֵה שְׁדוּחֶקֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִהַטְּבַע כְּדִרְךְ כֹּל הָאָרֶץ, שֶׁהוּא נִחְשָׁב כְּמוֹ 'פְּרִי חֲדָשׁ'. קכ. פִּירוּשׁ, וְמָה שֶׁנִּאֵמַר 'מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה כָּרֶם', אִין פִּירוּשׁוֹ שֶׁנִּטְעָה כֶּרֶם חָדָשׁ בִּיגִיעַ כִּפְיָהּ, אֲלֵא שִׁיגִיעָה וְטוֹרַחַת לְנִטְוֵעַ בְּכַרֶּם שֶׁכָּבֵר הִיא לְבַעֲלָהּ, גִּפְנִים נוֹסְפִים כְּפִי הַרְאוֹי, וְעוֹד יִגִּיעָה לְשִׁמּוֹר עַל כֶּרֶם בַּעֲלָהּ שְׁלֵא יִתְקַלְקֵל, כְּדִי שִׁיֵּצֵא רִיחַ גָּדוֹל מִהַעֲנָבִים שִׁיגְדֻלוֹ בְּכַרֶּם. קכא. רָאָה בְּהַעֲרָה לְעִיל בְּסִמּוּךְ דְּבָרֵי הַתּוֹסְפוֹת, שֶׁבְּכַרֶּם יֵשׁ יִצְיָאָה מְרֻבָּה, לִזְמַר וּלְתַקְנָן הַכֶּרֶם. קכב. וְכֵן הוּא הַדִּין גַּם לְהִיפֹךְ, אִם הַבַּעַל רוֹצֵה שִׁתְּקָנָה כֶּרֶם, וְהָאֵשֶׁה חִפְצָה לְקַנּוֹת שְׁאֵר אֵילָנוֹת, הַדִּין הוּא שְׁקוֹנִים שְׁאֵר אֵילָנוֹת.

בְּקַרְקַע, אוֹ לְבִנוֹת בְּתִים, וְאִפִּילוֹ לְנִטְוֵעַ שְׁאֵר אֵילָנוֹת, מְלִנְטוֹעַ גִּפְנִים [שֶׁהִרִי אִמְרוֹ שֵׁם, פְּשִׁטָּא, אֲרַעָא וּבְתִי, אֲרַעָא. בְּתִי וְדִיקְלִי, בְּתִי. דִּיקְלִי וְאֵילָנִי, דִּיקְלִי. אֵילָנִי וְגוֹפְנִי, אֵילָנִי. וּמְבֹאֵר, שֶׁהַגִּפְנִים גְּרוּעִים יוֹתֵר מִקְרַקַע לְזוֹרִיעָה, מְבַתִּים, מְדַקְלִים, וּמִשְׁאֵר אֵילָנוֹת] וְאִם כֵּן מִפְנֵי מֵה נִקַּט הַפְּסוּק לֹאמֵר 'נִטְעָה כָּרֶם', וְלִכְךָ מוֹכְרָחִים לְפָרֵשׁ הַכּוֹוֹנָה שֶׁה'אֵשֶׁת חִיל' טוֹרַחַת לְתַקְנָן אֶת הַכֶּרֶם שֶׁל בַּעֲלָהּ אִף כְּשִׁישׁ בּוֹה הוֹצָאָה מְרֻבָּה, וְכַהֲמֵשׁ דְּבָרֵי רַבְנֵי. וְנִרְאִים כֵּן הַדְּבָרִים בְּכוֹוֹנַת רַבִּינוּ, עַל פִּי מֵה שֶׁכָּתַב בְּהַמְשַׁךְ דְּבָרָיו בְּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, לְהֵלֵךְ בְּסִמּוּךְ. קכז. עַל פִּי תוֹס' הַרָא"ש (ד"ה אֵילָנִי). קכח. לְשׁוֹן הַתּוֹסְפוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי אֵילָנִי, מִשְׁמַע דְּגוֹפְנִי [אֵילָנִי גִפְנִים] גְּרִיעֵי מֵאֵילָנִי, וְכֹל שֶׁכֵּן מְדַקְלֵי דְעֵדִיפֵי מֵאֵילָנִי, וְקִשָּׁה, דְּאִמְרִינָן בְּהַחֻבֵּל (ב"ק צב, א), אִרְסִיָּה דְשְׁמוּאֵל אֵייתִי לִיהָ תַמְרִי, טַעֲמִינָהּ טַעֲמָא דְחִמְרָא, אִמְרֵי קָא מְכַחֲשֵׁי בְּגוֹפְנָא כּוֹלֵי הָאִי, אִמְרֵי לִיהָ, לְמַחַר אֵייתִי לִי מְקוֹרִיָּהּ, מִשְׁמַע דְּגוֹפְנֵי עֵדִיפֵי מְדַקְלֵי. וְיֵשׁ לֹאמֵר,

'חַגְרָה בַּעֲזוֹ מִתְנִיחַ' וְכוּ, לְפִי שְׁעֵתָה צְרִיכָה לְטַרַח לְזַמֵּר וּלְתַקֵּן הַפָּרִם וְלַעֲבֹד בְּקַרְקַע, וְשָׂמָא מִחֲמַת הַפֶּרֶח הִזָּה שְׂאִינוּ רְגִיל בְּאִשָּׁה, תַּפֵּל חֲגוּרְתָהּ וַיִּפְּלוּ מִלְבוּשֵׁיהָ וְתַגְלָה עָרוּתָהּ, אוּ תַגְבִּיחַ זְרוּעוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִדְּאִי, וְהוּא דִבְרַר מִגְּנָה אִפְּלוּ שְׁתֵּהִיחַ פַּעַם אַחַת

שְׁקָרוּבִים לְהַתְקַלְקֵל, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם לֹא קָרָן וְלֹא רוּחַ, שְׁהוֹאִיל שֶׁכָּבַר הֵם גְּפָנִים גְּדוּלִים, צְרִיף לְתַן פְּדֵי שְׁוֹיִם. אֲכַל זֹאת הָאִשָּׁה לְאַחַר שֶׁלְקַחָה שָׂדֶה, הִיא לַעֲצֻמָּה נוֹטַעַת הַפָּרִם בְּלִי הוֹצָאת מְעוֹת כָּלָל, שְׁבֹנָה יֵשׁ רוּחַ גְּדוּל פֶּנִּ"ל, וְאַף אִם יִתְקַלְקֵל הַפָּרִם, חוֹזֵר לְהִיּוֹת שָׂדֶה כְּבַתְחִלָּה.

זרע שמשון המבואר

הזירות שלא תיפגע צניעותה מחמת כובד מלאכתה

ובפסוק הבא נאמר 'חַגְרָה בַּעֲזוֹ מִתְנִיחַ וְתֹאמֵץ זְרוּעוֹתֶיהָ'^{קל}. והוא המשך לשבח האמור בפסוקים הקודמים, לְפִי שְׁעֵתָה לאחר שעוסקת בעבודת השדה או הכרם אשר קנתה בממון שלה, צְרִיכָה ה'אשת חיל', לְטַרַח לְזַמֵּר - לחתוך הזמורות והענפים, כשביל שיגדלו יפה, וּלְתַקֵּן הַפָּרִם, וְלַעֲבֹד בְּקַרְקַע, וְשָׂמָא מִחֲמַת הַפֶּרֶח הִזָּה שְׂאִינוּ רְגִיל בְּאִשָּׁה - שאין הדרך שהאשה תעשה מלאכות אלו אלא האישה, ומלבושיה אינם עשויים לעשות עמם מלאכות אלו, ומתוך כך תַּפֵּל חֲגוּרְתָהּ שֶׁהיא חוגרת על מלבושיה להחזיקם, וּמִמִּילָא וַיִּפְּלוּ מִלְבוּשֵׁיהָ מעליה, וְתַגְלָה עָרוּתָהּ. אוּ שְׂמָא, מחמת טורח המלאכה, תַּגְבִּיחַ זְרוּעוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִדְּאִי, ומתוך כך יסורו שרוליה בגדיה מעליהם, והם יִרְאוּ לְהֵאֱנָשִׁים הַעוֹבְרִים שָׁם, וְהוּא דִבְרַר מִגְּנָה, אִפְּלוּ שְׁתֵּהִיחַ - שיקרה דבר זה, רק פַּעַם אַחַת בְּלִבְדָּר וּבְשִׁנְיָה'^{קל}.

בגפנים - על קניית גפנים זקנים, שֶׁהֵם קָרוּבִים לְהַתְקַלְקֵל, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם לֹא קָרָן וְלֹא רוּחַ - מלבד מה שלא ירויח מהם, אף יפסיד את דמי הגפנים עצמם, שְׁהוֹאִיל שֶׁכָּבַר הֵם גְּפָנִים גְּדוּלִים וְזָקִים, צְרִיף לְתַן - להוציא עליהם הוצאות מרובות שלא יתקלקלו, והוצאות אלו עולות פְּדֵי שְׁוֹיִם של הגפנים עצמם, ושל הרויח היוצא מהענבים המועטים שעוד יגדלו בהם'^{קל}.

אֲכַל זֹאת הָאִשָּׁה - ה'אשת חיל', לְאַחַר שֶׁלְקַחָה שָׂדֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתַחֲלִית הַפְּסוּק 'זְמַמָּה שָׂדֶה וְתַקַּח הָרִי, הִיא לַעֲצֻמָּה נוֹטַעַת בשדה זו שקנתה, את הַפָּרִם - כרם חדש, בְּלִי הוֹצָאת מְעוֹת כָּלָל, שְׁבֹנָה יֵשׁ רוּחַ גְּדוּל פֶּנִּ"ל, לְפִי שֶׁהַגְּפָנִים צְעִירִים, וְיוֹצֵאִים מֵהֶם פִּירוֹת מְרוּבִים וּמְשׁוּבְּחִים, וְהִשְׁבַּח מְרוּבָה עַל הַהוֹצָאָה'^{קל}. וְאַף אִם לְאַחַר זְמַן יִתְקַלְקֵל הַפָּרִם, חוֹזֵר לְהִיּוֹת שָׂדֶה כְּבַתְחִלָּה - כמו לפני שנטעו בו את הכרם, וְתוֹכַל לְזַרְעוֹ בּוֹ זְרַעִים, אוֹ שֶׁאֵר אֵילָנוֹת'^{קל}.

ציונים ומקורות

שמה שאמרו בכתובות אילני וגופני אילני, היינו דוקא בגפנים זקנים, אבל כשהויכות הוא אם לקנות שדה הראויה ליטע בו כרם חדשה, הדין עם זה שחפץ ליטע הכרם. ויתכן שבזה מתורץ קושיית התוספות בכתובות (שם), ממה שמבואר בבבא קמא (צב, א), שגפנים יותר חשובים מדקלים, עיי"ש. וראה בעין החיים (להרב חיים אבולעפאי זצ"ל, פרשת וזאת הברכה ד"ה זממה שדה, קלו, א) שכתב כעין דברי רבינו. קל"ו. במצורת דוד פירש, 'חגרה מתניח' בכח וגבורה, ר"ל, היתה מתגברת בעצמה לעשות מלאכתה, 'ותאמץ', חזקה וזרועותיה במלאכה. אמנם רבינו מפרש הפסוק באופן שהוא שייך לענייני צניעות, וכדלהלן. קל"ז. שגם אם יארע

קל"ג. פירוש, כיון שהגפנים זקנים וחלשים, דמי הטיפול בהם מרובה, ואילו שויים מועט, וגם הרויח של פירותיהם מועט, שמחמת זקנתם אינם מוציאים ענבים מרובים ומשובחים. קל"ד. וכעין זה כתב בעקרת יצחק בפרשתנו וז"ל, 'זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם', אמר שלא יספיק לה מה שהתחילה לפרנס ביתה בדרך מקח המזונות, ואף כי יהיו בשעת הזול, אלא שזממה לקנות שדה, להיות לה פרי חבואה לאכול לשבעה ולמכסה, ותקחהו מיד. ולא עוד, אלא שהערימה לקחתו חלק, ואחר כך מפרי כפיה נטעה כרם חמד באשר יטיב לה. שעל זה האופן, יעמוד לה בדמים מועטים. קל"ה. מדברי רבינו מבואר,

בלבד בשוגג, משום הכי 'חגרה בעוז מתניה ותאמין זרועתיה'.

'מעמה פי טוב סחרה' וכו'. הנה אמרנו למעלה על פסוק 'היתה פאניות סחרה', שזכותה ממשיך לה השפע והברכה מעין העולם הבא, אבל לא דרך גס. אמנם פשהיא מרגשת

בעצמה שהשפע בא לה יותר מדאי, חוץ מן הטבע, אינה רוצה שינפכו לה מחלקה של העולם הבא, וזהו 'מעמה פי טוב סחרה', פשהיא מתייעצת בעצמה וחושבת שפחורתה היא טובה הרבה, והשפע הבא לה הוא שפע טוב עד מאד, על דרך 'טעמו וראו פי טוב ה'

זרע שמשון המבאר

משום הכי הוסיף הכתוב לומר כאן שה'אשת חיל' 'חגרה בעוז מתניה' - בעת שעוסקת בעבודת השדה והכרם היא חוגרת בכח את חגורתה על הבגדים המכסים את מתניה, כדי שלא תיפול החגורה, ולא יפלו בגדיה, 'ותאמין זרועתיה' - והיא גם מחזקת את הבגדים המכסים זרועותיה, באופן שאף אם תגביה את זרועותיה, הן יהיו מכוסים בבגדיה.

אינה חפצה בריבוי השפע בעולם הזה, שמה יתמעט חלקה בעולם הבא

'מעמה פי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה'. הנה אמרנו למעלה, על הפסוק 'היתה פאניות סחרה', שזכותה של האשת חיל, ממשיך לה השפע והברכה בעולם הזה, מעין העולם הבא - שאין שולט בו העין רעה ומזיקין, אבל לא בדרך גס, אלא באופן הקרוב

לדרך הטבע. אמנם, פשהיא מרגשת בעצמה, שהשפע שבהצלחתה בסחורה, בא לה יותר מדאי [- הרבה] באופנים שהם חוץ מן הטבע - למעלה מדרך הטבע, אינה רוצה שינפכו לה מחלקה של העולם הבא, מחמת השפע של עולם הבא שמקבלת בעולם הזה, אלא היא מבקשת, שלא לקבל עוד משפע זה בעולם הזה, כדי שלא יגרע חלקה בעולם הבא ק"ח.

וזהו פירוש הפסוק 'מעמה פי טוב סחרה', כלומר, פשהיא - האשת חיל, מתייעצת קטל ומתבוננת בעצמה, וחושבת ומבינה, שפחורתה היא טובה הרבה, ונמכרת ביוקר יותר מכפי הטבע והשפע הבא לה הוא שפע טוב עד מאד, שמוכח מכך שהוא מעין העולם הבא ק"מ, שפירוש תיבת

ציונים ומקורות

כן פעם אחת בשוגג, יש בכך חשש גדול שמה ש"ו יכשלו בה בני אדם. ראה בכתובות (עב, ב) שאסור לאשה שייראו זרועותיה לבני אדם. ופירש רבינו יהונתן מלוניל, שצריך להזהר שלא יהיו בתי זרועותיה רחבים, שכשמגבהת זרועותיה נופלין ונראין זרועותיה. ראה בכא בתרא (נ, ב) וברשב"ם ד"ה לפי, שהנשים בשעה שעומדות על הכביסה, צריכות לעמוד שם יחיפות, לגלות שוק, לעמוד בנהר. ונצרך זהירות העוברים שם שלא ייכשלו בראיתם אותן. ק"ח. וכמו שמצינו בתענית (כה, א), אצל רבי חנינא בן דוסא שהיה רגל ביותר, ויצתה כמין פיסת יד ונתנו לו מן השמים עגל אחת של שלחן זהב, וראה רבי חנינא בחלום, איך שהצדיקים לעתיד לבוא יושבים בגן עדן, וכל הצדיקים אוכלים על שלחן זהב שיש לו שלש רגלים, והוא אוכל על שלחן שיש לו רק שתי רגלים, ורמזו לו בכך מן השמים, שמה שנתנו לו עתה

בעולם הזה, יחסר לו לעתיד לבוא בגן עדן. ואמר רבי חנינא לאשתו, האם יהא נוח לך בכך, שכולם יאכלו לעתיד על שלחן שלם, ורק אנחנו נאכל על שלחן חסר, ועל כן ביקש רבי חנינא רחמים, שיטלו ממנו בחזרה את רגל הזהב. ועיין עוד בכבא מציעא (קיד, ב), מאן קא אכיל לעלמיה [מי הוא זה שאוכל את שכר עולם הבא שלו בעולם הזה] כרבה בר אבוה. ק"ט. רבינו מבאר טעמה, מלשון עצה והבנה. וכעין זה פירשו באבן עזרא ובמצודות דוד, וכמו שכתוב (שמואל א כה, לג) 'וברוך טעמך', שפירושו עצתך. והתרגום כתב 'אשתמודעון' שפירושו ענין הכרה. ונראה שפירושו, לפי שא אפשר לפרש טעמה כי טוב סחרה' מלשון טעמת מאכל, שהרי לא שייך ענין טעמה בסחורה. וראה בהמשך, שרבינו מפרש גם את הפסוק 'טעמו וראו' וגו', על דרך זו. קמ. ראה מדרש תנאים (דברים

(תהלים לד, ט), אינה רוצה שתכבה בעולם הזה שדומה ללילה (פסחים ב, ב), הנר שלה, דהינו חלק העולם הבא, לאור באור החיים.

זרע שמשון המבואר

נרה' - חלקה בעולם הבא. ולכך היא פוסקת מלעסוק בסחורה, וחוזרת לעסוק בביתה במלאכת הטוויה, וכפי שיבואר להלן.

כשנתעשרה היא מפסיקה לסחור וחוזרת למלאכת הטוויה **אי נמי** - עוד יש לפרש הפסוק טעמה פי טוב סחרה, עם הפסוק שלאחריו ידיה שלחה בפישור, כעין האופן המבואר לעיל, שפשמעמה האשת חיל, טעם טוב - טעם של הצלחה בסחורתה, כלומר, שנתעשרה כבר עד עתה, משום שפחורתה היתה טובה^{קמ"ב}, וקפצו עליה זביני - הרבה לקוחות רצו ביותר לקנות סחורתה, ומתוך כך היא נמכרה ביוקר, אינה רוצה עוד למרח ולסחור עוד כדי להתעשר הרבה, וליהנות הרבה בעולם הזה^{קמ"ג}, ואכן היא מפסיקה לטרוח בסחורה.

טעמה' הוא, שידעה והבחינה בשכלה, והלשון טעימה על ידיעת דבר שהוא טוב, הוא על הרף מה שכתוב (תהלים לד, ט)^{קמ"א} 'טעמו וראו פי טוב ה' - תבינו בשלכם, ותראו בעיניכם, כי טוב ה' קמ"ב.

אז כשרואה את רוב הטובה, לא יקבה כלילה נרה, כלומר, אינה רוצה שתכבה בעולם הזה שמחמת חשכת הצרות והיצר הרע השורים בו, הוא דומה ללילה, כמבואר בגמרא (פסחים ב, ב)^{קמ"ג}, והיא חוששת שמפני העולם הזה יכבה הנר שלה, דהינו חלק העולם הבא שלה, הדומה לאור הנר, שנפש האדם מאירה באור החיים הנצחיים בעולם הבא, שזוכה לאור באור החיים^{קמ"ד}, ואינה חפצה ליהנות בעולם הזה מהשפע של העולם הבא, כדי שלא יכבה על ידי כן

ציונים ומקורות

לאור באור החיים. ובמצודת דוד פירש, בכדי להשיב נפשו מן הקבר, ולהיות עוד נפשו מאירה באור החיים הנצחיים בעולם הבא. ראה רבינו בחיי (בראשית א, יד) שעולם הרוחות הקרא 'צורו' שהנשמות צרויות שם, נקרא אור, כענין שנאמר (איוב לג, כח) 'וחיתו באור תראה', ו'לאור באור החיים'. קמה. לפי פירוש זה, פירוש 'עמה' הוא כפשוטו, כלומר, שטעמה והרגישה טעם טוב של הצלחה ועשירות. ואילו להפירוש הראשון, הוא מלשון התכוננות והבנה שזכתה לשפע מהטוב העליון, היינו לשפע מעין העולם הבא. קמו. ואילו הפירוש הראשון שכתב רבינו, הכוונה היא שרואה שפע ניסי גדול שמגיע אליה מהעולם הבא, ואינה רוצה לגרע משכרה בעולם הבא. ורבינו לא פירש ברבריו האם הטעם שביאר לפי פירוש זה שאינו רוצה להתעשר, היינו גם כן כדי שלא יקבה כלילה נרה, כלומר, כדי שלא תפסיד את חלקה בעולם הבא מחמת רוב העושר בעולם הזה, או מחמת טעמים אחרים, כעין דברי חז"ל (אבות פ"ב מ"ז) מרבה נכסים מרבה דאגה וכדומה.

פרק כא), אין טוב אלא חיי העולם הבא, שנאמר (תהלים לא, ט), 'מה רב טובך אשר צפנת ליראין פעלת לחוסים בך'. ובילקוט שמעוני (פרשת בראשית רמז טז) דרשו, 'ונהג טוב' זה העולם הזה, 'מאד' זה העולם הבא. קמ"א. לשון הפסוק, 'טעמו וראו פי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו'. קמ"ב. וכמו שביאר הרד"ק שם ז"ל, ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה. כמו שיטעם המאכל ויבחנונו בעצמו אם מר, אם מתוק, אם מלוח, אם תפל. קמ"ג. לשון הגמרא, מיתבי, יאומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני' (תהלים קלט, יא), אלמא אור ימא הוא, התם הכי קאמר דוד, אני אמרתי 'אך חשך ישופני' לעולם הבא שהוא דומה ליום, עכשיו העולם הזה שהוא דומה ללילה, 'אור בעדני'. ד"ל הגמרא בחגיגה (יב, ב), אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שהוא דומה ליום, שנאמר (תהלים מב, ט) 'יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי'. קמ"ד. על פי לשון הפסוק (איוב לג, ל) 'להשיב נפשו מני שחת

ומה היא עושה, יְדִיָּהּ שְׁלָחָה בפישור' וכו', מונעת עצמה מכל מלאכות היתרות, ומספקת עצמה במלאכת הפזויה של צמר, שאי אפשר לה בלאו הכי, בדתנן (כתובות נט, ב) כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זמה או לידי שעמום, וזהו הלשון

זרע שמשון המבאר

שעוסקת במלאכת הטוויה, היא מחזיקה בידיה את מקל הטוויה שעליו מונח הצמר, ואינה מניחה אותו על ירכה, כדי שלא יפיל המטווה למטה, מפני שהוא דבר מוגנה, אם תפיל נגד פניה של מטה, לפי שבזה גורמת, שישתכלו בה בני אדם, כמו שפרש רש"י (שם עב, ב ד"ה בטווה) על מה ששינונו (שם עב, א), אלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית וכו', ואיזוהי דת יהודית, יוצאה וראשה פרוע, ומוזה בשוק. ופירשו בגמרא (שם), בטווה ורד פנגד פניה, ופירש רש"י, שכשעוברים בני אדם לפניה, היא מרדדת ומורידה את החוט כנגד פניה של מטה, כדי שישתכלו בה יותר, ודברי רש"י הם בסוגיא העוסקת בדין אשה העוברת על דת יהודית - אשה שאינה כשירה במעשיה, ועוברת על מנהגי הצניעות שנהגו בנות ישראל מעצמן, וציינו שם, ומחמת חשש זה האשת חיל מחזיקה בידיה כדי שלא להכשיל את האנשים וכנ"ל קטא.

והפסוק הבא מבאר מה היא עושה - במה היא עוסקת, אחרי שהפסיקה לסחור, יְדִיָּהּ שְׁלָחָה בפישור' וכו' - היא מושיטה את ידיה לכלי הטוויה^{קמ}, כדי לטוות את הצמר, כלומר, מונעת עצמה מכל המלאכות היתרות, שאינה מחוייבת בהם, ומספקת עצמה - מסתפקת במעות שמרוויחה במלאכת הפזויה של הצמר, שאי אפשר לה בלאו הכי - שלא לעסוק במלאכה זו, שהרי היא חייבת בה, בדתנן במשנה (כתובות נט, ב)^{קמ}, שאפילו אשה עשירה, שהכניסה לבעלה מאה שפחות, בעלה כופה לעשות בצמר - לטוותו, כדי שלא תשב בטילה בלי שום מלאכה, לפי שהבטלה מביאה לידי זמה - זנות, או לידי שעמום - וזהו הלשון של בפישור' שנקט הפסוק, שהוא מלשון 'הכשר'^{קמט}, דמשמע שעוברת רק בשביל הקשר גופה ותקונה - שלא יתקלקל גופה על ידי פשעי הזנות, או על ידי מחלת השגעון.

גם בשעת הטוויה היא נזהרת לנהוג בצניעות

'וכפיה תמכו פלד' - האשת חיל, בשעה

ציונים ומקורות

במצודת ציון, שלא מצינו במקראות שנקרא כן כלי זה. ולפי דברי רבינו מבוואר מה שנקט הפסוק בדוקא לשון זה. קנ. לשון רש"י, בטווה ורד כנגד פניה, טווה בכפה על ירכה, וחוט מתרדד כנגד פניה של מטה. ובשיטה מקובצת (שם) הביא בשם תלמידי רבינו יונה, שרש"י מפרש 'ורד' מלשון רידוד. קנא. וכן ביאר בפרה לבנון (פרשת מקץ ד"ה ידיה), על פי דברי הגמרא בכתובות, וזה לשונו, והנה האשה הזאת ידיה שלחה בכישור, ולא תימא שהיא מאותן

קמו. כישור, הוא אחד מכלי הטוויה. ראה רש"י ומצודות (שם). קמח. לשון המשנה, רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום. קמט. ראה גם רש"י (שם) בפירוש השני שפירש 'כישור' מלשון כשרון מעשים. וכוונתו על מעשה מלאכת הטוויה. וכתב

א, ועיין שם. והכא מיירי שיש לה ולבעלה מזונות צרכם, אבל לקמן 'סדין עשתה ותמכר' מיירי שאין להם מזונות כדי ספוקם, דהינו בתחלת זוגם, שמתחלת להתעסק.

זרע שמשון המבאר

בשכר 'כפה פרשה לעני'

זוכה לידיה שלחה לאביון ולהנצל מהדין

דקדוקים בחילוקי הלשונות בין הנתינות לעני ולאביון

בפסוק הבא (לא, כ) נאמר 'כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון'. צריך באור בלשון הפסוק, שמהו - למה נקט הפסוק אצל 'אביון', לשון 'ששחה' - שהוא לשון שילוח על ידי שליח^{קכ}, וכן משמע ששולח למקום רחוק. ומהו - ולמה אצל 'עני' נקט הפסוק לשון 'פרשה' - שהוא לשון הושטה מיד ליד^{קכ}. ועוד יש להקשות על לשון הפסוק, למה מתחלה אצל עני, כתוב 'כפה', בלשון יחיד, ואחר כך אצל אביון, אומר 'ידיה שלחה לאביון' - 'ידיה' בלשון רבים^{קכ}.

עסק האשת חיל' במסחר, הוא רק קודם שהתעשרו

והכא - מה שהתבאר בפסוקים אלו, שה'אשת חיל' מפסיקה לסחור, ועוסקת רק במלאכת טויית הצמר, מיירי בזמן שכבר יש לה ולבעלה מזונות כדי צרכם, לפי שהתעשרו מחמת העסק שלה בסחורה. אבל לקמן בפסוק 'סדין עשתה ותמכר' - שעוסקת בתפירת סדינים ומכירתם, מיירי בשאין להם עדיין מזונות כדי ספוקם, דהינו בתחלת זוגם - תיכף אחרי נישואיהם, שאז היא מתחלת להתעסק במלאכה ובסחורה, כדי להביא הרוחה לביתה, וראוי שתעסוק הרבה במלאכה^{קכ}.

ציונים ומקורות

כתב כן, וביאר כעין פירוש רבינו להלן, וזה לשונו, 'כפה פרשה לעני' שהיא מחזקת בגמילות חסדים וצדקה ומולחת ממונה בחסד, וכשיבא אצלה עני החוזר על הפתחים, כפה פרשה לעני, היא נותנת לו ביד אחת, כיון שכבר הגיע למדה זו להיות מחזר על הפתחים, אבל לאביון הצנוע היא נותנת לו בשתי ידים, גם מדקדקת שלא לביישו, ואינה נותנת לו מידה לידו, אלא שלחה לאביון על ידי שליח. וראה עוד במתוק מדבש (להרב יצחק פרחי זצ"ל, פ"ד), שדקדק כן בלשון הפסוק, ועיי"ש ביאורו. קנ"ד. וראה במצורת דוד שכתב ז"ל, 'פרשה', לקחת מידה מתנתה, ולא קפצה יד. שלחה, הושיטה לתת ליד מי שנכלם לקחת בעצמו. קנ"ה. מהתירוץ הראשון שכתוב רבינו בסמוך, נראה שקושייתו כאן, היתה על השניו בין לשון יחיד ללשון רבים שבפסוק נראה גם באלשיך שעמד על זה, וביאר באופן אחר. אמנם מדברי רבינו בתירוץ השני להלן, מבואר שהוקשה לו גם על השניו שבין לשון 'כפה' לגבי העני, לבין לשון 'ידיה' לגבי האביון. וראה בזה בספר בן הא (פרשת משפטים ד"ה בפסוק כפה) ובמקור ברוך (להרב ברוך פייתוסי זצ"ל, פרשת מסעי ד"ה כפה).

נשים הטוות ביד ומכוונות שתפול הפלך כנגד אותו מקום, אדרבה וכפיה תמכו פלך. קנ"ב. ביאור דברי רבינו, שאף שהפסוקים דלעיל, השייכים לעסק האשה במסחר, והיינו מהפסוק 'היתה כאנית סחור' ועד הפסוק 'טעמה כי טוב סחרה', בעל כרחינו גם כן מדברים מתחילת זוגם לפני שהתעשרו, אבל מכל מקום הוקשה לרבינו, שכיון שכבר כתוב 'טעמה כי טוב סחרה', וידיה שלחה בכישור, והיינו שהפסיקה לסחור אחרי שהתעשרו, וכמו שביאר רבינו כאן בביאור פסוקים אלה, אם כן למה נאמר שוב להלן בהמשך הפסוקים 'סדין עשתה ותמכר', והיינו שעוסקת בסחורה. ועל כך מבאר רבינו, שאף שפסוק זה כתוב לאחר מכן, מכל מקום הוא מדבר מעסק האשה מתחילת זוגם, וכמו הפסוקים הקודמים, וכעין 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'. ונראה עוד, ששם הוצרך לכתוב שוב מה שבתחילת זוגם התעסקה בסחורה, כדי ללמד על מעלתה, שבזכות שהיא לוקחת על עצמה את עול הפניסה, יכול היה בעלה לישאנה מקודם, ולעסוק בתורה בלי טרדות ובלי ההוריים, כמבואר שם בביאור הפסוקים במעלת האשת חיל' בענין זה. קנ"ג. בכסף צרוף (להרב יאשיהו פינטו זצ"ל, על משלי)

אָמְנָם לְאָבִיוֹן שֶׁהוּא תָאָב לְכָל דָּבָר (רש"י דברים טו, ד), היא נותנת לו בשתי ידים, ושולחת לו בלב במוח שיקחנה, ד'ש'לחה' משמע שעדין לא בא אצלה והוא רחוק ממנה, והקדוש ברוך הוא נתן בלבה לשלח לו הצדקה באותו

האביון, לכן נותנת לו צדקה ביד אחד לבר. ואף אינה נותנת לו מיד, לפי שאינה יודעת אם ירצה לקחת צדקה, רק פורשת לו כפה, ואם יקחנה יקחנה, ומשמע שהעני הוא אצלה והוא סמוך לה.

זרע שמשון המבאד

המעות מפני הבושה, ונמצא שטרחה בחינם, וכן המעות ילך לאיבוד. ורק כשעומד בסמוך אליה פורשת את כפה אליו, ואם ירצה יקח.

אָמְנָם לְאָבִיוֹן, שהוא עני ביותר, שֶׁהוּא תָאָב - מתאוה לְכָל דָּבָר שיתנו לו (רש"י דברים טו, ד) קנ"ה, היא נותנת לו את הצדקה בשתי ידים - ביד רחבה ובעין יפה קנ"ט. ובנוסף על כך, היא גם שולחת לו את הצדקה למקום רחוק, בְּלֵב בְּמוֹחַ שְׁבוּדָאֵי יִקְחָנָהּ^{קפ}, ולא יסרב ליקח המעות מפני הבושה, וטירחתה לשלוח הצדקה לא תשוב ריקם, ולא ילכו המעות לאיבוד מחמת שלא יקבלנה, דלשון ש'ש'לחה לְאָבִיוֹן, שהוא מלשון שליחות למרחק, מִשְׁמַע שְׁעַדִּין לֵאמֹר **בָּא** האביון אֲצִיָּהּ, והוא רחוק מִמָּנָה. ואף על פי שאינו נמצא בסמוך לה, ועדיין לא ביקש ממנה הצדקה, מכל מקום, היא שולחת לו מעצמה צדקה, לפי שהקדוש ברוך הוא נָתַן בְּלֵבָהּ - בדעתה וברצונה, לְשַׁלֵּחַ לוֹ הַצְדָקָה בְּאוֹתוֹ הַרְגַע וּבְאוֹתוֹ

לעני היא מושיטה הצדקה כשהוא בסמוך לה, ול'אביון' שולחת צדקה בעין יפה, ואפילו למרחק

אָמְנָם כִּי יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַפְּסוּק, שְׁפִי שְׁהֵעֲנִי אִין לֹא בָּלָה בְּךָ צָרְךָ לְצַדָקָה כְּמוֹ הָאָבִיוֹן הַצָּרִיךְ לָהּ בִּיּוֹתֵר, לְכֵן הָאִשֶׁת חִלְּהָ נֹתֶנֶת לוֹ צְדָקָה בְּכִפֶּה - בְּיָד אֶחָד לְבָד - בנתינה מועטת שביד אחת, ואינו נצרך לנתינה מרובה. ואף אינה נותנת לו את הצדקה בְּיָד - בנתינה גמורה, בהושטת ידה ליתן לתוך ידו, שְׁפִי שְׁאִינָה יוֹדַעַת אִם יִרְצָה לְקַחַת מִמֶּנָּה אֶת הַצְדָקָה^{קפ}, רק היא פוֹרְשֶׁת - מושיטה לו את כפה והצדקה בתוכה, קרוב אליו, כדי שייבין העני שהיא הכינה עבורו מעות או מזון לצדקה, וְאִם יִקְחָנָהּ - ואם ירצה העני ליקחנה, יִקְחָנָהּ הוּא מִיָּדָה. וּמִשְׁמַע מֵהַלְשׁוֹן פְּרָשָׁה לְעֵנִי, שהוא לשון הושיטה אליו, שְׁהֵעֲנִי הוּא אֲצִיָּהּ, והוא מצוי בְּסָמוּךְ לָהּ. והיינו שכיון שאין הדבר וודאי שירצה העני ליקח הצדקה, לכן אינה שולחת אליו למרחוק את הצדקה, שמא יסרב לקחת

ציונים ומקורות

אומר (ירמיהו יז, ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה'. קנח. לשון רש"י, אביון דל מעני, ולשון אביון, שהוא תאב לכל דבר. קנמ. וזוה מיושב למה בעני נקט 'כפה' שהוא לשון יחיד, ואילו באביון נקט 'ידיה' שהוא לשון רבים. וז"ל האלשיך, שלאביון התאב לכל דבר, תתן פי שנים מלעני, כי על כן בעני אמר 'כפה' לשון יחיד, ובאביון נאמר 'ידיה', לשון רבים. ובמדרש אליהו (לבעל השבט מוסר, דרוש י ד"ה כפה) כתב בשם מפרשים, שלעני שאינו צריך כל כך, היתה נותנת לו בכף אחת, ולאביון שתאב לכל, שלחה לו בשתי ידיה, באופן שהיתה בקיאה בחילוק הצדקה. וראה בהערה לעיל, דברי הכסף צרוף. קס. פירוש, שאילו לעני,

קנו. להבנת המשך דברי רבינו, יש להקדים, שה'אביון' הוא יותר דל מה'עני', ונקרא 'אביון' על שם שהוא תאב לכל דבר. על פי רש"י (דברים כד, יז). וביאור הענין הוא, שה'עני' יש בידו במעות הנצרכות למחייתו ליום זה, אלא שאין בידו מאתיים וזו, שהוא שיעור המחיה הנצרך לאדם לשנה אחת, כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רנ"ג ס"א-ב). ואילו ה'אביון' אין לו אפילו כדי הצורך לאותו היום]. קנז. ראה שו"ע (סימן רנה ס"א), לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בעצרו, שלא יצטרך לבריות. ושם בס"ב, וכל מי שצריך ליטול, ומצער עצמו ודוחק את השעה, וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב

זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמַימִים וְכוּ', בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ, עַד לֹא יִיתִי
דִּינָא לְעֵלְמָא, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוָנָא דִּהְהוּא
מִסְכְּנָא, בְּגִין דִּיזְכָּה בִיה וְיִשְׁתְּזַיֵּב מִדִּינָא,
עכ"ל. דְּשָׁמַע מִינָה שְׁהַצְדָּקָה צְרִיכָה
שְׁתַּהֲיֵה קֳדָם בֵּא הַדִּין לְעוֹלָם, בִּי אֵין
מְרַצִּין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעֲתָא פְעֵסוֹ (אבות פ"ד מ"ח).

הֲרַגַע וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן דְּקָא, בְּדַכְתִּיב (משלי
יא, ד-ו) 'לֹא יוֹעִיל הוּן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצְדָקָה
תַּצִּיל מִמָּוֶת, צְדָקַת תָּמִים תִּישֵׁר דְּרָבּוּ
וּבְרַשְׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע, צְדָקַת יִשְׂרָיִם
תַּצִּילֵם וּבַהֲנוֹת בְּגֵדִים יִלְבְּדוּ' וְכוּ'.
וְאִיתָא בְּזִהְרָ (פרשת וירא קד, א), עַל פְּסוּק
(בראשית יח, יא) 'וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה

זרע שמשון המבואר

מִסְכְּנָא - הוּא שוּלַח לוֹ כַּמְתַּנָּה אֶת אוֹתוֹ
הַעֲנִי, בְּגִין דִּיזְכָּה בִיה, וְיִשְׁתְּזַיֵּב מִדִּינָא -
כְּדִי שֶׁאֵדָם זֶה יִזְכֶּה עַל יְדוֹ, כְּשִׁיתֵן לוֹ צְדָקָה,
וּבְזוֹכוֹת הַצְדָּקָה יִנְצַל מִן הַדִּין, עכ"ל, דְּשָׁמַע
מִינָה - מְדַבְּרֵי הַזּוֹהַר שֶׁכָּתַב שְׁשׁוּלַח אֵלָיו
אֶת הַעֲנִי קוֹדֵם שִׁיבּוֹא הַדִּין לְעוֹלָם, יֵשׁ
לְלַמּוֹד שְׁהַצְדָּקָה צְרִיכָה שְׁתַּהֲיֵה - שְׁתִּינְתָּן,
קֳדָם בֵּא הַדִּין לְעוֹלָם, וְאִזּוּ הִיא מְגִינָה עַל
הַנּוֹתָנָה, שְׁלֹא יִשְׁלוּט עֲלֵיו הַדִּין הַבֵּא לְאַחַר
מִכָּן. אֲבָל הַנְּתִינָה בְּשַׁעֲתָא הַדִּין אֵינָה מוֹעִילָה
כָּל כַּךְ לְהַצִּיל הַנּוֹתָנָה, בִּי אֵין מְרַצִּין - אֵין
רְאוּי לְפִיִּס לֹא לְאָדָם עַל עוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ,
בְּשַׁעֲתָא פְעֵסוֹ - לְפִי שֶׁהִרְצִיּוֹ שֶׁבְּשַׁעֲתָא רְתִיחַת
הַכַּעַס, אֵינּוּ מוֹעִיל^{ספ} (ברכות ז, א; אבות פ"ד
מ"ח)^{ספ}. וְכִמוֹ כֵּן, אֵין רְאוּי לְפִיִּס אֶת

הַזְּמַן דְּקָא, כְּדִי שֶׁבְּזוֹכוֹת הַצְדָּקָה תִּינְצַל מִן
הַדִּין, וּבְכַּמֵּי דַכְתִּיב (משלי יא, ד-ו) 'לֹא יוֹעִיל הוּן
בְּיוֹם עֲבָרָה וְצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת, צְדָקַת
תָּמִים תִּישֵׁר דְּרָבּוּ וּבְרַשְׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע,
צְדָקַת יִשְׂרָיִם תַּצִּילֵם וּבַהֲנוֹת בְּגֵדִים יִלְבְּדוּ'
וְכוּ', וְכַפִּי שִׁיתַּבְּאָרוּ פְּסוּקִים אֵלָיו לְהִלְךְ בְּסוּמְךָ.

צְדָקָה מְגִינָה עַל נּוֹתָנָה, אִם נִתְּנָה לְפָנַי בּוֹא מִדַּת הַדִּין
יֵישׁ לְבַאֵר פְּסוּקִים אֵלּוּ, עַל פִּי מַה
דְּאִיתָא בְּזִהְרָ (פרשת וירא קד, א)^{ספ}, עַל הַפְּסוּק
(בראשית יח, יא)^{ספ} 'וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים
בָּאִים בְּיָמַימִים וְכוּ', בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ - בְּשַׁעֲתָא שֶׁהַקְּב"ה
אוֹהֵב אֶת הָאָדָם, וְהוּא חַפֵּץ לְהַצִּילוֹ מִן הַדִּין,
אִזִּי עַד לֹא יִיתִי דִּינָא לְעוֹלָם - עוֹד לְפָנַי
שְׁבֵא דִין לְעוֹלָם, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוָנָא דִּהְהוּא

ציונים ומקורות

לְהֵהוּא רְשִׁימוֹ [הַמְשַׁחֵת יוֹהַר בּוֹ מְלַהֲזִיקוֹ, וְכַשּׁוֹזֵקֵךְ
אֶת עֵינַי, וְרוֹאֵה אֶת הַחוּט שֶׁל חֶסֶד, עַל יְדֵי זֶה
מִסְתַּלְק מִמֶּנּוּ, וְנִזְהַר בּוֹ מְלַהֲזִיקוֹ], וְכִדִּין אֶסְתַּלֵּק מִנָּה
וְאִזְדַּחַה בִּיה, בְּגִינַי כִּךְ אֶקְדִּים לִיה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
בְּמַה דִּיזְכִּי נִלְכֵן הַקְּדִים לוֹ הַקְּב"ה אִיזוּה זְכוּת, שִׁיזְכֶּה
בּוֹ כְּדִי לְהַנְצִיל עַל יְדוֹ מִן הַדִּין]. קִסְב. לְשׁוֹן
הַפְּסוּק, 'וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמַימִים חֲדָל
לְהִיֹּת לְשָׂרָה אִרְחַ פְּנָשִׁים'. קִסג. עַל פִּי רְשִׁי
(שם). וּרְבִינּוּ יוֹנָה (שם) פִּירֵשׁ, שֶׁאֲדַרְבָּה הִרְצִיּוֹ בְּשַׁעֲתָא
הַכַּעַס גּוֹרֵם שִׁיתַּגְּבַר עֲלָיו הַכַּעַס בְּיוֹתֵר.
קִסד. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, אִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי יוֹסִי,
מִנִּין שְׁאִין מְרַצִּין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעֲתָא כַּעֲסוֹ, דַּכְתִּיב
(שְׁמוֹת לֵג, יד) 'פָּנַי יִלְכוּ וְלֹא תִּהְיֶה לְךָ', אִמַּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְמַשֶּׁה, הַמְתֵּן לִי עַד שִׁיעֲבֵרוּ פָּנַי שֶׁל זַעַם,
וְאִנִּיחַ לְךָ. וּבְאֵבוֹת (פִּיר מִי"ח) שְׁנִינּוּ, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
אַלְעָזָר אוֹמַר, אֵל תִּרְצֶה אֶת חֲבִירְךָ בְּשַׁעֲתָא כַּעֲסוֹ, וְאֵל
תַּחַמְנּוּ בְּשַׁעֲתָא שֶׁמְתוֹ מוֹטֵל לְפָנָיו, וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ

הִיא רַק מוֹשִׁיטָה לוֹ אֶת יְדוֹ, לְפִי שֶׁאֵינָה בְּטוּחָה
שִׁירְצָה לְקַחַת צְדָקָה, וְכִמוֹ שֶׁהַתַּבְּאֵר לְעִיל. אֲבָל
לְאִבְיוֹן, הִיא מִמַּשׁ שׁוּלַחַת לוֹ אֶת הַצְדָּקָה, וְהִיא
בְּטוּחָה שִׁיקְתָּנָה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא תַּבֵּא לְכָל דְּבַר. וְבוּהַ
מְבוֹאֵר הַטַּעַם שֶׁל שִׁינּוּי הַלְשׁוֹן בֵּין 'פְּרַשָׁה' לְשִׁלְחָה'.
קִסא. לְשׁוֹן הַזּוֹהַר, דְּתִינְנִין, בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוָנָא [בְּשַׁעֲתָא
שֶׁהַקְּב"ה אוֹהֵב אֶת הָאָדָם, הוּא שׁוּלַח לוֹ דּוּרוֹן -
מְתַנָּה], וּמֵאֵין אִיהוּ, מִסְכְּנָא [וְמִי הוּא הַדּוּרוֹן, הוּא
הַעֲנִי], בְּגִין דִּיזְכִּי בִיה [כְּדִי שִׁיזְכֶּה עַל יְדוֹ, עַל יְדֵי
שִׁיתֵן לוֹ צְדָקָה], וְכִיּוֹן דּוּכִי בִיה [וְכִיּוֹן שִׁזְכֶּה בּוֹ, עַל
יְדֵי שֶׁנִּתֵּן לוֹ צְדָקָה], אִיהוּ אִמְשִׁיךְ עֲלֵיה חַד חוּטָא
דְּחַסַּד, דְּאִתְמַשְׁךְ מִסְטֵר יִמִּינָא [הוּא מְמַשִּׁיךְ עֲלָיו חוּט
שֶׁל חֶסֶד, הַנִּמְשָׁךְ מִצַּד יְמִין], וּפְרִישׁ אִרְשִׁיחַ וְרִשִׁים
לִיה [וּפְרוּשׁ אוֹתוֹ עַל רִאשׁוֹ, וְרוּשִׁם אוֹתוֹ], בְּגִין דְּכִי
יִיתִי דִּינָא לְעֵלְמָא [כְּדִי שֶׁעַל יְדֵי זֶה, כְּשִׁיבּוֹא דִין
לְעוֹלָם], הֵהוּא מְחַבְּלָא יִזְדַּחַה בִּיה, וְזִקִּיף עֵינָיו וְחַמָּא

צְדָקָה, 'תִּישַׁר דְּרָבּוֹ' שִׁיזְדַּמֵּן לוֹ הָעֲנִי קָדָם הַדִּין. אָמְנָם 'הִרְשַׁע יַפְלֵ בְּרִשְׁעָתוֹ', שְׁלֵא תוֹדַמֵּן לוֹ מִצְוָה זוֹ כְּדִי לִזְכּוֹת בָּהּ, וְוָהוּ נִמְי צְדָקַת יִשְׂרָאֵל תִּצְלַח וְכוּ'.

וְזָהוּ 'לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה', שְׁאֵף אִם יִתְנַנוּ לְצְדָקָה, לֹא יוֹעִיל לוֹ. אָמְנָם ה'צְדָקָה' הַעֲשׂוּיָה מִקָּדָם הִיא 'תִּצְלַח מִמּוֹת'. 'צְדָקַת תָּמִים' מִי שֶׁהוּא רָגִיל לַעֲשׂוֹת

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

לא תועיל הצדקה אשר יעשה. ויש לבאר כוונת הפסוק, 'צְדָקַת תָּמִים' - מִי שֶׁהוּא 'תָּמִים' דהיינו שמקיים המצוות תמיד בשלימות, וממילא רָגִיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה אִף קודם שתבוא שעת דין, הצדקה ההיא 'תִּישַׁר דְּרָבּוֹ', תוליד אותו בדרך הישר לטוב לו^{קס}, כלומר, בזכות צדקותו ושהוא רגיל לעשות צדקה בכל שעה, ולא רק מפני שרואה שבא דין לעולם, יזכה שִׁיזְדַּמֵּן לָּז הָעֲנִי - לתת לו צדקה, קָדָם שְׂבֵא הַדִּין לְעוֹלָם, כדי שינצל בזכותה. אָמְנָם וּבְרִשְׁעָתוֹ יַפְלֵ רִשְׁעוֹ, כלומר, הִרְשַׁע יַפְלֵ בְּרִשְׁעָתוֹ - ולא יוכל להינצל על ידי הצדקה כשיבוא הדין, שמשום רשעתו שאינו רגיל לעשות מצוות וצדקה תמיד, יבוא עליו העונש על כל מעשיו הרעים, על ידי הדין שבא עתה, כיון שִׁיזְדַּמֵּן לָּז מִצְוָה זוֹ שֶׁל צְדָקָה לִפְנֵי שַׁעַת הַדִּין, כְּדִי לִזְכּוֹת בָּהּ, שינצל מן הדין.

הקב"ה בשעת הדין, אלא יש לפייסו לפני שבא הדין^{קס}.

הרגיל לתת צדקה, מזמינים לו עני לפני ביאת הדין כדי שינצל וְזָהוּ פִּירוּשׁ הַפְּסוּק הַנִּלְ, 'לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצְדָקָה תִּצְלַח מִמּוֹת', שלכאורה יש להקשות, שהפסוק סותר את עצמו, שמתחילה אמר שההון אינו מועיל 'ביום עברה' - ביום שבא בו כעס מאת הקב"ה, ומשמע שאף אם יתן הונו לצדקה לא יצילנו^{קס}, ולבסוף אמר שהצדקה מצילה מהמות. אלא כך הוא פירוש הפסוק, שְׁאֵף אִם יִתְנַנוּ לַה' הוֹן' שֶׁלּוֹ לְצְדָקָה, בְּיוֹם עֲבָרָה', כשכבר חל הכעס של הקב"ה^{קס}, 'לֹא יוֹעִיל לָּז הַצְדָקָה לְבַטֵּל אֶת הַכַּעַס. אָמְנָם ה'צְדָקָה' הַעֲשׂוּיָה - שכבר ניתנה לעני, מִקָּדָם שְׂבֵא הַכַּעַס, הִיא 'תִּצְלַח מִמּוֹת'.

ועל דרך זו יתפרש גם הפסוק הבא 'צְדָקַת תָּמִים תִּישַׁר דְּרָבּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יַפְלֵ רִשְׁעוֹ, ולכאורה יש לדקדק, מדוע דווקא הצדקה שעושה התמים תועיל לו, ולרשע

וְזָהוּ נְמִי הַפִּירוּשׁ שֶׁל הַפְּסוּק הַבֵּא, 'צְדָקַת יִשְׂרָאֵל תִּצְלַח וּבְהַתְּנָת בְּגִדִים יִלְכְּדוּ',

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

יועיל הוֹן, היינו הונו של האדם, ואין הפסוק מדבר מההון שניתן לצדקה, מדברי רבינו מבואר שפירש את הפסוק, שלפעמים אף ההון שניתן לצדקה, אינו מועיל לו. ובפירוש החי"ף (על עין יעקב כ"ב, א ד"ה אמר) כתב וזה לשונו, דרבי יוחנן הוקשה בשני כתובים אלו, כיון שאמר שלמה ע"ה שלא יועיל הון ביום עברה דמשמע אפילו הון צדק ומישרים, איך אמר הוא בעצמו לא יועילו אוצרות רשע שנראה שאוצרות רשע ועולה לא יועילו, הא אוצרות יושר יועיל, ואם כן קשיא דידיה אדידיה. ועיין שם באורך בביאור הכתובים. קפז. שדקדוק לשון הפסוק משמע ש'ביום עברה' שכבר בא הכעס, עדיין ההון 'שלו', כלומר שעדיין לא נתנו לעני, ומבאר רבנו, שאכן מחמת כן אין מועיל לו, מכיון שכבר בא הדין. אולם אם בעת הדין כבר נעשה צדקה, אזי מועלת ומצלת מהמות. קסח. ע"פ מצודת דוד.

בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו. קסח. שהרי בענין זה שוה כעס המקום לכעס בני אדם, שהרי המקור לכך שאין לרצות את האדם בשעת כעסו, הוא ממה שהקב"ה אמר למשה, אחרי חטא העגל, שלא ירצהו בשעת הזעם, כמו שאמר בגמרא, והובא בהערה לעיל בסמוך. רבינו מחדש, שאף שבפשטות מה שאין מרצין לאדם בשעת כעסו, והוא הדין כלפי הקב"ה, פירושו הוא שיש להמתין עד שתעבור שעת תגבורת הכעס, ורק אז לרצות את הכועס. מכל מקום נכלל בזה גם כן, שיש לרצות אותו עוד לפני הגעת שעת הכעס, כגון על ידי נתינת צדקה לפני שמגיעה זמן הדין. והשוה לדברי רבינו, את דברי הגמרא (שבת לב, א), אמר רב יצחק בריה דרב יהודה, לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו, הבא זכות והפטר. קסו. רוב המפרשים פירשו שלא

בְּשִׁבִיל זֶה מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה (אבות פ"ד מ"ב), שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִזְמַן לָהּ בְּדַעְתָּהּ לְשַׁלַּח לְאַבְיֹן עַד דְּלֹא יִיְתִי דִינָא לְעֵלְמָא, שֶׁהָרִי הָאֲבִיֹן הוּא בְּוֵדָאֵי מִצְרָךְ, וְצִדְקָה רְאוּיָהּ הִיא לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

וְשִׁיבָא לְהַשִּׁיבּוּ רִיקָם מִחֲמַת הַסֶּפֶק - וְאִינָה נִמְנַעַת מִלִּיתֵן לוֹ כְּלוּם שְׂמָא אִינוּ עֲנִי קָטָן, וּבְשִׁבִיל זֶה, מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְשִׁכְר מִצְוָה מִצְוָה - הַמְקִיִּים מִצְוָה קְלָה, מִצְוָה זוֹ מְסִייעֵתוֹ לְקִיִּים מִצְוָה אַחֲרַת שְׂמָא חֲמוּרָה וְיִתְרָקָטָב (אבות פ"ד מ"ב) קָטָן, וְלִכְּן יִיְדִיָּה שְׁלָקָה לְאַבְיֹן, וְהִינּוּ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִזְמַן לָהּ בְּדַעְתָּהּ, שֶׁשִּׁיבָא אֶף לְמִרְחָק, צִדְקָה לְאַבְיֹן שֶׁהוּא דֵל מַאֲד, עַד דְּלֹא יִיְתִי דִינָא לְעֵלְמָא - לְפָנֵי שְׂתִבּוּא שְׁעַת דִּין לְעוֹלָם, כְּדֵי שְׂבִיכּוֹת זֶה תִּימְלֹט מִן הַדִּין, שֶׁהָרִי הָאֲבִיֹן הוּא בְּוֵדָאֵי מִצְרָךְ - כִּיּוֹן שֶׁהוּא עֲנִי בִּיּוֹתָר, הִרִי הוּא בּוּוֵדָאֵי צִרִיךְ אֶת הַצִּדְקָה, וְאִין הִנְתִּינָה מִחֲמַת סֶפֶק כִּיּוֹן שֶׁהִדְבַּר וְדָאֵי שְׂאִינוּ רִמְאֵי, וְצִדְקָה רְאוּיָהּ הִיא לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר, וְלִהְנַצֵּל בְּזִכּוֹתָהּ מִן הַדִּינִים הַבָּאִים לְעוֹלָם קָטָן.

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

מְדַבְּרֵי רִבּוּ כַּאֲן, נִרְאָה שֶׁמְבַאֵר הַפְּסוּק בְּעִנֵּין הַשְּׂכָר שֶׁל מְקִיִּים מִצְוָה אַחַת. קָטָן לְשׁוֹן הַמְּשִׁנָּה, בֵּן עוֹזָאֵי אֹמְרֵי, הוּי רִץ לְמִצְוָה קְלָה כְּכַחְמוּרָה, וְבוּרַח מִן הַעֲבִירָה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעֲבִירָה גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה, שֶׁשִּׁכְר מִצְוָה מִצְוָה, וְשִׁכְר עֲבִירָה עֲבִירָה. קָטָן פִּירוּשׁ, שֶׁמָּה שִׁכְפָּה פְּרֻשָׁה לְעִנֵּין הַסְּמוּךְ אֲצִלָּה, אִינוּ דִי לְהִצִּיל אוֹתָהּ מִן הַדִּין, לְפִי שְׂאִינוּ כֹל כֵּךְ נִצְרָךְ, וְגַם שְׂמָא הוּא רִמְאֵי וְאִינוּ נִצְרָךְ כֹּלֵל. אֲבֵל מְכַל מְקוּם, בְּזִכּוֹת הַצִּדְקָה שְׂעוּשָׁה תְּמִיד עִם הַעֲנִי מְסַפֵּק, תּוֹכָה לְעִשׂוֹת צִדְקָה עִם וְדָאֵי אֲבִיֹן שֶׁהוּא נִצְרָךְ בִּיּוֹתָר, וְאֶף שֶׁהוּא אִינוּ עוֹמֵד סְמוּךְ לָהּ וְאִינָה רוּאָה אוֹתָהּ, הַקְּבִ"ה יִתֵּן בְּלִבָּהּ לְשַׁלּוּחַ אֲלֵינוּ, וּבְזִכּוֹת צִדְקָה זוֹ הַאֲחֻרּוֹנָה, תִּינָצֵל מִן הַדִּין. וְבוֹהַ מִיּוֹשֵׁב מֵה שֶׁפֶתַח הַפְּסוּק בְּעִנֵּין, שֶׁעַל יְדֵי הַצִּדְקָה שְׂתִיתֵן לוֹ, תּוֹכָה לְשַׁלּוּחַ גַּם לְאַבְיֹן שֶׁהוּא וְדָאֵי נִצְרָךְ, שֶׁהִנְתִּינָה לוֹ הִיא צִדְקָה הַגְּדוּלָּה בִּיּוֹתָר, וְתוֹכָה כִּכֵּן אֶף כִּשְׂהוּא מִרְחָק. הַשּׁוּה לְדַבְּרֵי רִבּוּנֵי, אֵת

וְהִקָּא נְמוֹי אֹמֵר הַכְּתוּב הוּאִיל שְׂפִפָּה פְּרֻשָׁה, שְׂנֹתְנַת לְכָל עֲנִי אֶף עַל פִּי שִׁישׁ לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ שֶׁהוּא רִמְאֵי, וּמִחֲמַת עַל עֲצֻמָּה לְתַן לוֹ אִיּוֹה דְבָר, וְשִׁלָּא לְהַשִּׁיבּוּ רִיקָם מִחֲמַת הַסֶּפֶק.

שֶׁהִזְכּוֹת שֶׁל הַצִּדְקָה שֶׁהַצִּדְקִים רְגִילִים תְּמִיד לְעִשׂוֹת, תְּעַמּוּד לְהֵם, שִׁיזְכוּ לְעִשׂוֹת צִדְקָה הַגּוֹנָה גַם לְפָנֵי בֹא שְׁעַת הַדִּין. אֲבֵל וְיִבְהוּת בְּגִדִים יִלְכְּדוּ, כְּלוֹמֵר, בְּשִׁבְרָקֵס שֶׁהִכִּינוּ הַבּוֹגְדִים לְזוֹלָתָם, שֶׁלֹּא הוֹרְגֵלוּ לְתַת צִדְקָה לְעִנִּים, יִלְכְּדוּ הֵם בְּעִצְמָם בְּהַ שְׂכִישְׂטֵרְכוּ לְזִכּוֹתָהּ שֶׁל הַצִּדְקָה, כְּדֵי לְהִנָּצֵל מִן הַדִּין, לֹא יוֹעִיל לְהֵם לְפִי שֶׁלֹּא קִיִּימוּ אוֹתָהּ קוֹדֵם בּוֹא הַדִּין.

הַנּוֹתָן לְסֶפֶק עֲנִי, זוֹכֵה לְתַת לְוֵדָאֵי אֲבִיֹן, וְלִהְנַצֵּל בְּזִכּוֹתוֹ וְהִקָּא נְמוֹי, אֹמֵר הַכְּתוּב כַּאֲן, אֲצֵל הַ'אִשְׁתַּ חִיל', שֶׁהוּאִיל שְׂפִפָּה פְּרֻשָׁה לְעִנֵּי, שְׂנֹתְנַת צִדְקָה לְכָל עֲנִי שְׂבָא אֲלֵיהָ, אֶף עַל פִּי שִׁישׁ לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ שְׂמָא הוּא רִמְאֵי - שְׂאִינוּ עֲנִי אֲלֵא שְׂמֵרְמָה אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְעוּשָׁה עֲצֻמוֹ כִּאִילוֹ הוּא עֲנִי קָטָן, וּמִחֲמַת עַל עֲצֻמָּה לְתַן לוֹ אִיּוֹה דְבָר - לְכָל הַפְּחוֹת מֵעַט צִדְקָה,

קָטָן הוֹוֵת, הוּא לְשׁוֹן שְׂבִירָה. קָטָן רֵאָה בְּכַתּוּבוֹת (סח, א) הִינּוּ דָאֵמֵר רַבִּי אֲלֵעִזֵּר, בּוּוֵא וְנִחְזִיק טוֹבָה לְרִמְאֵין, שֶׁאֲלַמָּל הֵן הִינּוּ חוֹטְאִין כְּכֹל יוֹם, שְׂנֵאֲמֵר (דְּבָרִים טו, ט) וְקָרָא עֵלֶיךָ אֵל ה' וְהִיָּה בְּךָ חַטָּא'. קָטָן רֵאָה רַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת מִתְנַת עִנִּים פ"ז ה"ז), עֲנִי הַמְּחֻזָּר עַל הַפְּתֻחִים, אִין נִזְקָקִין לוֹ לְמִתְנָה מְרוּבָה, אֲבֵל נוֹתֵנִין לוֹ מִתְנָה מוֹעֻטָה, וְאִסּוּר לְהַחְזִיר אֶת הַעֲנִי שְׂשָׁאֵל רִיקָם, וְאִפִּילוֹ אֵתָהּ נוֹתֵן לוֹ גְּרוּגֶרֶת אַחַת, שְׂנֵאֲמֵר (תְּהִלִּים ע"ד, כא) יֵאל יִשׁוּב דָךְ נִכְלָם'. קָטָן רֵש"י פִּירֵשׁ, הוּי רִץ לְמִצְוָה קְלָה, שְׂמִתוּךְ כֵּךְ תְּבֵא לִידֵךְ מִצְוָה חֲמוּרָה, לְפִי שְׂמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה. וְרֵאָה רִבּוּנֵי יוֹנָה וְרַע"ב שֶׁם, שֶׁזֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי דְבָרִים, הָאֶחָד מִצַּד הַהֶרְגֵל, שְׂכִיּוֹן שְׂמִקִּים מִצְוָה אַחַת, נִמְשָׁךְ טְבַעוֹ לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְזֶה מֵה שְׂשִׁינּוּ מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה. וְהַשְּׁנִי מִצַּד הַשְּׂכָר, שְׂבִשְׂכָר קִיּוֹם מִצְוָה אַחַת, יִזְמִין לוֹ הַקְּבִ"ה לְקִיּוֹם מִצְוֹת אַחֲרוֹת, וְזֶה מֵה שְׂשִׁינּוּ שְׂכָר מִצְוָה מִצְוָה.

ועוד יש לומר, שלעני שאינו כל כך מצרך, פורשת לו כפה בסתר ובהצנע, ואינה מגבהת ידיה וזרועותיה כלל, כדי שלא יתבייש אם יראו אחרים

תנועת ידים, אמנם לאביון שאדרבא הוא צריך לכל הפניות, שולחת לו ידיה, שמגביהתן כדי שיראו האנשים וילמדו ממנה לתן לו מתנות וצדקה.

זרע שמשון המבאר

לאביון נותנת בגלוי, כדי שילמדו ממנה כל הרואים

ועוד יש לומר, שהחילוק בין 'כפה פרשה לעני', לבין 'ידיה שלחה לאביון' הוא, שלעני שאינו כל כך מצרך - שאינו נצרך כל כך לצדקה, ואינו זקוק לכך שהרבה אנשים יתנו לו צדקה, האשת חיל' פורשת לו כפה - כף ידה בלבד, בסתר ובהצנע, ואינה מגבהת ידיה וזרועותיה אליו כפף - שרק פותחת את ידה אליו והוא יקח מתוכה, כדי שלא יתבייש העני, אם יראו אחרים את תנועת הידים שלה, ויבינו שהוא מקבל ממנה

צדקה, שהרי אין לו צורך שתיודע עניותו לאחרים קט"ה.

אמנם לאביון - שהוא עני מאד, ותאב לכל דבר, שאדרבא הוא צריך לסיוע של כל הפניות - שגם שאר אנשים יתנו לו צדקה, ונוח לו שיראו אחרים את נתינתה ויתעוררו גם הם ליתן לו צדקה, האשת חיל' שולחת לו ידיה, כלומר, שמגביהתן לידיה וזרועותיה בגלוי, בשעה שנותנת לו הצדקה קט"ו, כדי שיראו האנשים, שהיא נותנת לו צדקה, ויבינו שהוא אביון, וילמדו ממנה לתן לו מתנות וצדקה קט"ז.

ציונים ומקורות

דברי הגמרא (ב"ב ט, ב), ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (משלי כא, כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד', משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך, כל הרודף אחר צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות, ועושה בהן צדקה, רב נחמן בר יצחק אמר, הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים, לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו. לאפוקי מאי, לאפוקי מדרש רבה, דדרש רבה, מאי דכתיב (ירמיהו יח, כג) 'ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם', אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשילים בבני אדם שאינן מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהן שכר. קעה. בגמרא (תגינה ה, א) דרשו הפסוק (קהלת יב, יד) 'אם טוב ואם רע' [דמשמע, אף על הטובה מביאו במשפט], זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא. שרבי ינאי ראה אדם אחד שנתן צדקה לעני בפרהסיא, אמר לו, עדיף היה אילו לא היית נותן לו, ממה שעכשיו נתת לו בפרהסיא וביישתו. וכן כתב הטור (י"ד סימן רמט), ויתננה לו בסתר, כדי שלא יתבייש. וראה במעיל צדקה (סימן אלף תנז) שצדקה הניתנת בפרהסיא אינה מצלת מן הגיהנום, כיון ששפך את דמו בקרבו

ונחלה, והרי זה כאילו לא נתן לו כלום. קעז. ויתבאר היטב על פי מה שמבואר בערכין (יט, ב), שמשמעות 'יד' בלשונה של תורה, הוא עד הקיבורת (מקום הנחת תפילין, למעלה מן האצילים). ועל כן, אצל אביון כתוב 'ידיה שלחה' לומר שהגביהה עבורו את כל 'ידיה', דהיינו גם הזרוע, כדי לפרסם לאחרים שיתנו לו. אבל בעני שאינו נצרך כל כך, הושיטה לו רק את 'כפה' דהיינו כף ידה, כדי שלא יתגלה הדבר ולא יתבייש, כנ"ל. קעז. מדברי רבינו יש ללמוד, שאף על פי שאסור ליתן צדקה לעני בפרהסיא כנ"ל, מכל מקום לאביון מותר. [ויש להתבונן אם עיקר ההיתר הוא לפי שהאביון הורגל לבושת (ראה ב"מ קיא, ב ורש"י ד"ה אבל), או שמא הותר רק באופן שזה לטובתו שיועיל שגם אחרים יתנו לו, ויתכן שאף האביון רוצה שיעשו עמו כן, וראה מעיל צדקה (סימן תתמו) שכתב סברא להיפך, שכשנותן בפרהסיא הוא שופך דם המקבלה, וגם גורם לו רעה, שכיון שראו אחרים שנתן לו, אין משימים על לב לתת לו, והרי אין די לו בצדקה שנתן לו. אולם ראה עוד במעיל צדקה (סימן אלף תרעו) שאם נותן הצדקה בפרהסיא כדי שיראו אחרים וילמדו לעשות, אין מאבד זכותו מחמת הנתינה בפרהסיא.]

אל תפספו הזדמנות מיוחדת זו!

**השתתפו
בהוצאות הגדולות
להפצת תורת זרע שמואל
ושמכם יוזכר
בתפילה המיוחדת**

שאחר השיעור ברבים
שמתקיים בכל ליל שישי יחד עם אמירת
כל ספר התהילים על ידי לומדי השיעור

ארץ ישראל

05271-66450 02-80-80-500

347-496-5657 ארה"ב

כמו"כ השמות ישלחו לתפילה מיוחדת

אצל הצדיק הרב הגאון ר' ש.פ. שליט"א

הנודע בכח תפילתו אשר יעתיר כל יום אחר
הלימוד עבור התומכים והמסייעים למען הפצת
תורת רבנו וריבוי הלומדים

היה שותף והבא ברכה אל ביתך!

ספר 'זרע שמשון' המנוקד

בהוצאה
מפוארת מאירת
עינים ועוד
הרבה מעלות

להשיג בכל חנויות הספרים
347-496-5657 02-80-80-500

בספר המנוקד הלאחד הוא תענוז